

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
ULUSLAR ARASI EKONOMİ POLİTİK VE İŞLETMECİLİK BİLİM DALI

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN
AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Selin ZİGOTAY

İSTANBUL, 2006

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
ULUSLAR ARASI EKONOMİ POLİTİK VE İŞLETMECİLİK BİLİM DALI

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN
AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan;
Selin ZİGOTAY
UE2351-004

Danışman;
Prof. Dr. Yusuf Ziya AKSU

İSTANBUL,2006

YEMİN METNİ

Sunduđum Yüksek Lisans Projesi / Yüksek Lisans Tezimi Akademik Etik İlkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığına and içerim. 20.07.2006

Selin ZİGOTAY

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİ

Selin ZİGOTAY

Özet

Türk bankacılık sektörü, 2000'li yıllara gelindiğinde, tarihinin en büyük finansal kriziyle karşı karşıya kalmış, sektörün yeniden yapılandırılması, bankaların mali yapı sorunlarının çözümlenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri göstermiştir ki; Türk bankacılık sektöründe kapsamlı bir yeniden yapılandırma acil olarak tamamlanmalıdır. Bu iki krizden önce Türk bankacılık tarihinde akademik anlamda bir yeniden yapılandırma gerçekleşmemiştir. Bu nedenle Türkiye ekonomisi, bankacılık sektörünü yapılandırmaya başladığı bu dönemi çok iyi değerlendirmelidir. Bu amaçla yapılacak finansal sistem reformlarının başarılı olmasının ön koşulu, istikrarlı bir makroekonomik çerçevenin oluşturulması ve uygun bir bankacılık düzenleme ve denetleme sisteminin kurulmasıdır. Krizi aşmak amacıyla yeniden yapılandırma ve düzenlemeler çerçevesinde; Bankalar Kanunu'nda radikal değişiklikler yapılmış, bankaların faaliyetlerinin düzenlenmesine ve denetimine AB'ye uyum çerçevesinde yeni bir yaklaşım getirilmiştir. Yapılan düzenlemelerde ve denetim anlayışında, uluslararası kabul görmüş prensiplere önemli ölçüde yaklaşılmıştır.

Türk bankacılık mevzuatı ile AB mevzuatı arasında esas itibariyle farklılık bulunmamaktadır. 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda yer alması da Yeni Bankacılık Kanunu'ndaki "banka" tanımı AB Direktiflerine daha uyumlu gözükmektedir. Yeni Bankacılık Kanunu'nun yasalaşmasını takiben factoring, leasing, tüketici finansman şirketleri gibi kuruluşlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi fonksiyonunun BDDK'ya geçmesi ile beraber konsolide denetim ve muhasebe bakımından uygulamaya ilişkin farklılıklar da büyük ölçüde giderilmiş olacaktır. Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu Tasarısı Taslağı'nın yasalaşmasıyla da bu alanda uyum tesis edilecektir. Tasarruf mevduatı sigortası kısmında da değinildiği gibi mevzuatlar arası farklılıklar Türkiye'nin tam üye olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu farklılıklar tam üyeliğin gerçekleşmesi ile kolaylıkla giderilebilecektir. Yeni Bankacılık Kanunu, AB düzenlemeleri tek tek taranarak ve uluslararası en iyi uygulamalar esas alınarak hazırlandığından, AB düzenlemelerine tam uyum sağlayacak başlıca sektörlerden birisi bankacılıktır. Bankacılık mevzuatının uyumu, AB'ne tam üyelik sürecinde Türk bankacılık sektörünün en önemli avantajlarından birisi olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bankalar Kanunu, Basel, Yeniden Yapılandırma

THE ADAPTATION PROCESS OF TURKISH BANKING SYSTEM TO EUROPEAN UNION

Selin ZİGOTAY

Abstract

In the year 2000, The Turkish Banking System encountered with its chronogram's biggest financial crisis which made the authority restructure the sector and solve financial structure matters of the banks. The crisis of November 2000 and February 2001 showed that Turkish Banking System is needed a fast comprehensive restructural change, because there had been no academic restructural changes before these two crises, so it is a good time for Turkish Economy to make essential changes in banking system. It has to be taken into account that for the success of these reforms, a stable macroeconomic system and an appropriate banking arrangement and auditing system must be founded. By these restructural arrangements which were done to overcome the crisis, the law of banks has been changed radically and also banking transactions have been arranged in accordance with the EU's principles.

Basically there is not an important difference between the Turkish Banking Law and the EU's. In spite of the fact that the Law of the Banks does not contain a definition of "Bank", new Law of the Banks has a bank definition which is as same as the definition in EU principles. After the constitution of the new Law of the Banks; new arrangements which are about factoring, leasing and consumer financing companies' arrangements and auditing must be organized by BDDK to eliminate application differences between auditing and accounting. With the constitution of the draft law of the bank cards and bank credit cards, this integration process will be strengthened. It is mentioned in the part of savings deposit insurance that there are differences between the laws because Turkey is not an actual member of the EU. These differences can be easily eliminated when the period of membership is completed. The banking sector will be one of the most adapted systems to EU because the new law of the Banks has been prepared in accordance with the EU principles and other international applications. This adaptation of the Turkish banking law will be an important advantage for Turkish banking system in the process of integration to EU.

Key Words : BASEL, Restructure, The Law Of The Banks

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni	
Jüri Sayfası	
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	
İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler (Abstract)	
Tablolar Listesi	III
Şekiller Listesi	IV
Kısaltmalar	V
Giriş	1

I. BÖLÜM

1. TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİ	2
1.1. AB'NİN OLUŞMA SÜRECİ	2
1.1.1. Hedefleri	4
1.1.2. Genişleme	5
2. TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNİN GELİŞME SÜRECİ	8
2.1. Ankara Anlaşması	8
2.2. Katma Protokol'ün Yürürlüğe Girmesi ve Geçiş Dönemi	10
3. TAM ÜYELİK BAŞVURUSU ve GÜMRÜK BİRLİĞİ	13

II. BÖLÜM

1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ULUSLAR ARASI GELİŞMELER KARŞISINDA DURUMU	18
1.1. Uluslar arası Gelişmeler ve Türk Bankacılık Sistemi	18
1.2. Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler	20
2. AB SÜRECİ ÇERÇEVESİNDE BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA	25
2.1. Sektöre Genel Bakış	25
2.2. Düzenlemeler	27
2.3. Yeniden yapılandırmaya bankacılık sisteminin yaklaşımı	31

3. TÜRKİYE A-B EKONOMİK VE MALİ İLİŞKİLERİNİN BANKACILIK SEKTÖRÜNE YANSIMALARI	32
3.1. Mali ilişkiler	32
3.2. Bankacılık Sektörüne Yansıyanlar	35

III. BÖLÜM

1. FİNANSAL İŞLEMLER İÇİN AVRUPA ANA SÖZLEŞMESİ (THE EUROPEAN MASTER AGREEMENT FOR FINANCIAL TRANSACTIONS – EMA)	36
2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ	39
2.1. Avrupa Birliği'nin Finansal Entegrasyon Sürecine İlişkin Politikaları	40
2.2. Avrupa Birliğinde Finansal Entegrasyonun Bankacılık Sektörüne Etkileri	43
2.2.1. AB Bankacılık Sektöründe Gelişmeler	43

IV. BÖLÜM

1. YENİ DÜZENLEMELER ÇERÇEVESİNDE AB-TÜRK BANKACILIK MEVZUATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	55
1.1. AB Bankacılık Mevzuatı	55
1.1.1. Hukuki Mevzuat	55
1.1.2. Mali Mevzuat	65
1.2. Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türk Bankacılık Mevzuatı	68
1.2.1. Hukuki Mevzuat	69
1.2.2. Mali Mevzuat	82
2. AB VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	84
2.1. Sayısal Göstergeler Açısından	84
2.2. Temel Performans Göstergeleri Açısından	85
2.3. Temel Finansal Rasyolar	87
2.4. Bilanço Büyüklükleri Açısından	91
3. YABANCI BANKALARIN SEKTÖRDEKİ ÖNEMİ	96
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	106

TABLolar LİSTESİ

Tablo No	Sayfa
1. 2003 İtibariyle Finansal Sistemde Seçilmiş Büyüklükler	25
2. Finansal Aktiflerin GSMH'ya Oranı	26
3. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırmasının Maliyeti	28
4. AB Bankalarının Karlılığı ve Operasyonel Etkinliği	44
5. 2004-2006 Döneminde AB'de Finansal Piyasaları Etkileyecek FSAP ve Diğer Düzenlemeler	52
6. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Toplam Aktiflere Göre Sıralanması	89
7. Dünyada Sermayelerine Göre İlk 25 Banka	94
8. Dünyada Toplam Aktiflerine Göre İlk 25 Banka	95
9. Türkiye'de Yabancı Bankalar	97
10. Yabancı Sermayeli Bankaların Sektör Payı	97
11. Toplam Aktifler	98
12. Toplam Krediler	98
13. Toplam Mevduat	98
14. Toplam Özkaynaklar	98

ŒEKİLLER LİSTESİ

Œekil No	Sayfa No
1. Finans Sektöründe Denetim ve Düzenleme	27
2. AB Direktifleri Doğrultusunda Uygulama Takvimi	67
3. AB Direktifleri Çerçevesinde Gerekli Tarihsel Veriler	68

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
A-K-P	Güney Akdeniz ile Afrika, Karayipler ve Pasifik Ülkeleri
BCBS	Basel Bankacılık Denetim Komitesi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CAD	Avrupa Birliği Sermaye Yeterliliği Direktifi
CPSS	Ödeme Sistemleri Komitesi
EAD	Temerrüt Tutarı
EMA	Avrupa Ana Sözleşmesi
FATF	Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Mali Çalışma Grubu
FSA	İngiltere Mali Hizmetler Otoritesi
FSAP	Mali Hizmetler Eylem Planı
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HHI	Herfindal-Hirschman Endeksi
IAIS	Uluslar arası Sigorta Denetçileri Birliği
IASC	Uluslar arası Muhasebe Standartları Komitesi
IFAC	Uluslar arası Muhasebeciler Federasyonu
IMF	Uluslar arası Para Fonu
IOSCO	Uluslar arası Sermaye Piyasası Kurumları Teşkilatı
KPK	Karma Parlamento Komisyonu
LGD	Temerrüt Halinde Kayıp
OECD	İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
PD	Temerrüt Olasılığı
ROA	Aktif Karlılığı
ROE	Özkaynak Karlılığı
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TPKK	Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu
UP	Uluslar arası Program

GİRİŞ

1960’larda başlayan ve 17 Aralık 2004 itibariyle müzakere tarihi verilmesine/alınmasına bağılı olarak ivme kazanan Türkiye – Avrupa Birliğı ilişkileri kamuoyunda son zamanların en çok konuşulan konusu haline geldi. Müzakereler farklı alanlarda 39 ana başlık halinde sürecek, ve hiç şüphesiz ki bu başlıklardan en önemlileri ekonomik alandakiler olacaktır.

Bu çalışmada Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Avrupa Birliğı karşısındaki duruşunu, bugüne kadar yapılmış olan sektörel incelemeler ve raporlar ışığı altında ele almaya çalıştım.

Çalışmanın 1. Bölümünde Türkiye AB ilişkilerine değindim.

2. Bölümde Türk Bankacılık sektörünün uluslar arası gelişmeler karşısındaki durumu ve AB süreci çerçevesinde bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma konularını inceledim.

3. Bölümde Avrupa Birliğı’nde bankacılık sektörünün gelişimini mercek altına almaya çalıştım.

4. Bölümde ise Türkiye’de mevzuatın mevcut durumu ile AB müktesebatı karşılaştırılarak çeşitli açılardan yapılması gerekenleri görmeye çalıştım.

I. BÖLÜM

1. TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİ

Bu bölümde Avrupa Birliği'nin oluşum süreci ve Türkiye ile olan ilişkilerini inceleyeceğiz.

1.1. AB'NİN OLUŞMA SÜRECİ

Avrupa yüzyıllar boyunca kanlı savaflara sahne oldu. Bu savaşlar korkunç insan ölümlerini de beraberinde getirdi. Böylelikle Avrupalı bazı liderler, ülkeleri arasındaki barışı korumanın tek yolunun onları ekonomik ve politik olarak birleştirmek olduğu düşüncesine yöneldiler.

1950 yılında Fransız Dış İşleri Bakanı Robert Schuman'ın öncülüğünde Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kuruldu. Başkanlığa bu topluluğa ilham veren Jean Monnet getirildi. Topluluğun çalışmaları, başlangıçta altı kurucu üyesi (Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg) arasında bir kömür ve çelik ortak pazarı kurulmasıyla sınırlıydı. Savaş ertesindeki o günlerde savaşın galip ve mağluplarını, eşitler olarak işbirliğinde bulunabilecekleri bir kurumsal yapı içinde bir araya getiren Topluluk, temelde barışı güvence altına almanın bir aracı olarak algılandı. Kömür ve çelik alanındaki başarılı çalışmalar birkaç yıl içinde bu altı ülkenin sektörel anlamda başka birleşmelere karar vermesine yol açtı.¹

1957 yılı Avrupa Atom Enerjisi Kurumu ve Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurulmasına sahne oldu. Üye ülkeler aralarındaki ticari engelleri kaldırarak ortak bir pazar kurdular. Mamul mallarda gümrük vergileri planlandığı gibi 1 Temmuz 1968'de kaldırıldı; özellikle tarım ve ticaret politikaları olmak üzere ortak politikalar 60'ların sonunda yerli yerine oturdu.²

Altılar'ın başarısı Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda'yı Topluluk üyeliğine başvurmaya yöneltti. Fransa'nın 1961'de ve 1967'de iki kez veto yetkisini kullandığı çetin bir pazarlık dönemini takiben, bu üç ülke 1972 yılında üyeliğe kabul edildiler. Üye devlet sayısını altıdan dokuzaya yükselten ilk genişleme ile birlikte Topluluk sosyal, bölgesel ve çevresel konularda

¹ Günuğur, Haluk, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Anlaşma Roma Anlaşması, 2.Baskı, Ankara, Barış Can Yayıncılık, 1988. s.24

² Canbolat, S. İbrahim, Avrupa Birliği Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Bir Sistemin Türkiye İle İlişkiler, 1. Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002, s.55

üstlendiği sorumluluklarla yeni bir derinlik kazandı.³ Amerika Birleşik Devletleri'nin 1970 başlarında doların konvertibilitesini askıya almasıyla ekonomik yakınlaşma ve parasal birlik gereksinimi açıkça kendini gösterdi. 1973 ve 1979'daki iki petrol kriziyle dünya çapında parasal istikrarsızlık daha da ağırlaştı. 1979 yılında Avrupa Para Sistemi'nin işlerlik kazanması döviz kurlarının sabitleşmesine yardımcı oldu ve Üye Devletlerin kararlı ekonomik politikalar izleyerek açık bir ekonomik alanın dayattığı disiplinden yararlanmalarını ve birbirlerine karşılıklı destek vermelerini sağladı.⁴

Topluluk 1981'de Yunanistan'ın, 1986'da da İspanya ve Portekiz'in katılmalarıyla güneye doğru genişledi. Bu genişlemeler, Onikiler'in, ekonomik gelişmeleri arasındaki farklılıkları azaltmaya yönelik yapısal programlar uygulamalarını kaçınılmaz kıldı.⁵

Bu dönemde Topluluk Güney Akdeniz ile Afrika, Karayipler ve Pasifik (A-K-P) ülkeleri ile anlaşmalar imzalayarak uluslararası düzeyde daha önemli bir rol oynamaya başladı; A-K-P ülkeleri birbirini izleyen Lomé Sözleşmeleri (1975, 1979, 1984 ve 1989) ile Toplulukla bağ kurdu.⁶

Tüm GATT üyeleri arasında 15 Nisan 1994'te Marakeş'te imzalanan bir anlaşma ile dünya ticaretinin gelişiminde yeni bir aşamaya girildi. Pazarlıkları bir blok olarak sürdüren Avrupa Birliği görüşmelere damgasını vurma ve çıkarlarının gözetilmesini sağlama konusunda çaba harcadı.⁷

1 Ocak 1995'te Avrupa Birliği'ne üç ülke katıldı. Avusturya, Finlandiya ve İsveç kendilerine özgü katkılarıyla Birliği zenginleştirmekte, Orta ve Kuzey Avrupa'da yeni açılımlar sağlamaktadırlar.⁸

Dünyadaki durgunluk ve mali yükün paylaşımı konusundaki iç çekişmeler 1980 başlarında

³ Canbolat, S. İbrahim, Avrupa Birliği Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Bir Sistemin Türkiye İle İlişkiler, a.g.k., s.57

⁴ Canbolat, S. İbrahim, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, 1.Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları, 1998, s.44

⁵ Canbolat, S. İbrahim, Avrupa Birliği Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Bir Sistemin Türkiye İle İlişkiler, a.g.k., s.65

⁶ Canbolat, S. İbrahim, Avrupa Birliği Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Bir Sistemin Türkiye İle İlişkiler, a.g.k., s.66

⁷ Canbolat, S. İbrahim, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, a.g.k., s.60

⁸ Canbolat, S. İbrahim, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, a.g.k., s.65

bir "Avrupa karamsarlığı" havasının doğmasına neden oldu. Ama 1984'ten sonra bunun yerini Topluluğun canlandırılması konusunda daha umutlu beklentiler aldı. Jacques Delors başkanlığındaki Komisyonun 1984'te hazırladığı Beyaz Kitaba dayanarak Topluluk 1 Ocak 1993'e kadar tek pazar oluşturmayı kendisine hedef edindi. Avrupa Tek Senedi 17 ve 28 Şubat 1986'da imzalandı. Tek Senet 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girdi.⁹

3 Kasım 1990'da iki Almanya'nın birleşmesi, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet denetiminden kurtulmaları ve demokratikleşmeleri, Aralık 1991'de de Sovyetler Birliği'nin çözülmesi Avrupa'nın siyasi yapısını baştan aşağı değiştirdi. Üye Devletler bağlarını güçlendirme kararlılığıyla, temel özellikleri 9-10 Aralık 1991'de Maastricht'te toplanan Avrupa Doruğu'nda kararlaştırılan yeni bir Antlaşmanın müzakerelerine başladılar.¹⁰

1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması Üye Devletlerin önüne iddialı bir program koymaktaydı: 1999'a kadar parasal birlik; yeni ortak politikalar, Avrupa yurttaşlığı; diplomatik işbirliği; ortak savunma ve iç güvenlik. Dünya ölçeğindeki rekabeti göğüsleyebilmek ve işsizliği azaltmak için Avrupa Doruğu, Komisyon tarafından sunulan 'Büyüme, rekabet, istihdam' adlı Beyaz Kitaba dayanarak Temmuz 1994'te kıta ölçeğinde altyapı ve iletişim projelerini yürürlüğe koymaya karar verdi.¹¹

1.1.1. Hedefleri

Avrupa Birliğinin hedefleri dört başlık altında sıralanabilir. Bunlar;

1) Avrupa Vatandaşlığı kavramının oluşturulması

İnsan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü AB'nin temel değerlerindedir. Kuruluş antlaşmasında yer alan bu değerler, temel haklar şartının kabulü ile pekiştirilmiştir. İnsan Haklarına saygı, sadece birliğe katılmak isteyen ülkeler için değil, aynı zamanda birlikle ticari ve diğer antlaşmalara sahip olan ülkeler için de bir önkoşuldur.

⁹ Canbolat, S. İbrahim, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, a.g.k. , s.82

¹⁰ Canbolat, S. İbrahim, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, a.g.k., s.86

¹¹ Canbolat, S. İbrahim, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, a.g.k., s.92

Bu bakış açısında yola çıkarak içinde barındırdığı tüm vatandaşlarına insani değerlere uygun ve eşitlikçi yaklaşarak Avrupa Vatandaşlığı bilincini oluşturmaktadır.¹²

2) Özgürlük, güvenlik ve adaletin güvence altına alınması

Özgür AB vatandaşlarının AB sınırları içinde herhangi bir yerde seyahat etme, çalışma, yaşama hakları garanti altına alınmıştır. Bu haktan tam olarak yararlanabilmek için insanların kendi hayatlarına yönlendirmeleri ve iş güvenliklerini sağlamaları gerekmektedir. İnsanlar uluslararası suça karşı korunmalı ve Birlik düzeyinde temel haklarına saygı gösterilmeli ve adaletten eşit faydalanmalıdırlar. Bu durum AB'nin güven, adalet ve özgürlük alanı yaratmasının nedenidir.¹³

3) Ekonomik ve sosyal gelişmenin desteklenmesi

Sürdürülebilir bir büyüme ve Avrupa Birliği'nde istihdam yaratabilmek için, üye ülke hükümetleri ekonomilerini sağlıklı ekonomik işletme temellerine dayandırmalıdırlar. Başarının anahtarı; yakın siyasi işbirliği, oydaşma ve denk muamele esasına dayanmaktadır. Ortak para politikası bu sürecin bir parçasıdır.¹⁴

4) Dünyada Avrupanın rolünün vurgulanması

AB'nin ticari, ekonomik ve finansal ağırlığı onu bir dünya gücü yapmaktadır. AB küresel düzeyde pek çok ülke ve bölgeyi kapsayan ikili ve çok taraflı antlaşmalar ağına sahiptir. Dünyanın en büyük ticaret hacmine sahip ve dünyanın ikinci en güçlü para birimine sahip olan AB, beş kıtadaki yardım projelerine de ayda bir milyar euro harcamaktadır. AB'nin dış politikada söz sahibi bir konuma gelmesi Birliğe önemli küresel sorumluluk yüklemektedir.¹⁵

1.1.2. Genişleme

Genişleme, 21. yüzyıla hazırlanan Avrupa Birliği için en önemli fırsatlardan biridir. Yeni üyelere bir istikrar ve refah bölgesi sunarak, kıtanın barışçıl yollarla bütünleşmesini daha

¹² Canbolat, S. İbrahim, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, a.g.k., s.115

¹³ Canbolat, S. İbrahim, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, a.g.k.,s.116

¹⁴ Canbolat, S. İbrahim, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, a.g.k.,s.116-117

¹⁵ Canbolat, S. İbrahim, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, a.g.k.,s.117

ileriye götürmek için benzersiz tarihi bir görevdir. AB, şimdiden başarılı bir genişleme geçmişine sahiptir. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun (AKÇT) kurulmasına ilişkin Paris Anlaşması (1951) ile Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) ve EURATOM'un kurulmasına ilişkin Roma Anlaşması (1957) altı kurucu üye tarafından imzalanmıştır. AB bundan sonra ardarda dört genişleme sürecinden geçmiştir.

Avrupa Konseyi Aralık 1997'de Lüksemburg Zirvesi'nde, genişlemeyi olası kılan süreci başlatmıştır. Bu süreçte ilk seferde Bulgaristan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Romanya, Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya aday ülke statüsü almıştır.

Avrupa Komisyonunun tavsiyesi üzerine 31 Mart 1998'de GKRY, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya ile müzakerelere başlanmıştır. Malta, 1996'da 'dondurmuş' olduğu üyelik başvurusunu Ekim 1998'de tekrar yürürlüğe koymuştur. Avrupa Konseyi Aralık 1999'da Helsinki Zirvesinde katılım sürecinin kapsamlı niteliğini teyit etmiş ve Avrupa Komisyonunun tavsiyesine dayanarak altı aday ülkeyle daha resmi katılım müzakerelerini başlatmaya karar vermiştir: Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Romanya ve Slovak Cumhuriyeti. Bu altı ülke ile katılım müzakereleri 15 Şubat 2000'de resmen açılmıştır. Avrupa Konseyi Helsinki'de, Türkiye'nin diğer aday ülkelere uygulanan aynı kriterlere göre Birliğe katılma yolunda bir aday olduğunu da teyit etmiştir.¹⁶

1 Mayıs 2004 tarihinde 10 yeni üye ülkenin (Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya, Litvanya, Letonya, Estonya, Malta ve GKRY) AB'ye resmen katılması ile AB tarihinin en kapsamlı genişlemesini tamamlamış oldu. Toplam 378 milyon nüfusa sahip olan AB15'in nüfusu, son genişleme ile birlikte 454 milyona ulaşırken; 10 yeni ülkenin katılımıyla AB'nin resmi dillerinin sayısı da 11'den 20'ye yükseldi. Avrupa kıtasının tarihi bölünmesini sona erdiren bu genişleme dalgası AB'nin sosyal, kültürel, ekonomik iç dengelerinin yanı sıra kurumsal yapısını da büyük ölçüde değiştirdi.¹⁷

Bulgaristan ve Romanya'nın üyeliğinin ise 2007 yılında gerçekleşmesi öngörülmektedir.

¹⁶ Dedeoğlu, Beril, Düünden Bugüne Avrupa Birliği , 1.Baskı, İstanbul, Boyut Yayınları, 2003, s.121

¹⁷ Ülger, İrfan Kaya, Avrupa Birliği'nin ABC'si, 1. Baskı, Ankara, Sinemis Yayınları, 2005, s.168

Hırvatistan'ın yaptığı üyelik başvurusu da Haziran 2004 Brüksel Zirvesinde kabul edilmiştir. Aralık 2004 Brüksel Zirvesinde ise Hırvatistan ile 2005 yılı içerisinde müzakerelere başlanmasına karar verilmiştir. Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin başlaması için ise 3 Ekim 2005 tarihi öngörülmüştür.¹⁸ AB'nin yaşamış olduğu en son genişleme, aday sayısı, yüzölçümü (yüzde 34 artış), nüfus (105 milyon artış) ve değişik tarih ve kültürlerin zenginliği dikkate alındığında, kapsam ve çeşitlilik açısından benzersiz olduğu için, eşsiz bir meydan okuma niteliğindedir. Üçüncü ülkeler genişlemiş bir Avrupa Birliğinden önemli ölçüde yarar sağlayacaklardır. Yalnızca mevcut Üye Devletlerde değil, aynı zamanda genişlemiş Birliğin Tek Pazarında da tek bir dizi ticaret kuralı, tek bir tarife ve tek bir dizi idari usul uygulanacaktır. Bu durum üçüncü ülke işletmecilerinin Avrupa'da iş yapmasını basitleştirecek, ticaret ve yatırım koşullarını iyileştirecektir.

¹⁸ Ülger, a.g.k., s.169

2. TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNİN GELİŞME SÜRECİ

Kuruluşundan bu yana yönünü her zaman Batı'ya, dolayısıyla Avrupa'ya çevirmiş olan, tercihlerini ağırlıklı olarak batılı örgütlere girmek için kullanan Türkiye de, Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959 tarihli başvurusundan iki hafta sonra 31 Temmuz 1959'da Topluluğa ortak üye olabilmek için başvurusunu yapmıştır.

2.1. Ankara Anlaşması

Topluluk Konseyi başvuruya ilgili olarak, 11 Eylül 1959'da Komisyon'a Türkiye ile görüşmeleri yürütmesi için yetki verilmesini kararlaştırmıştır. 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi bir süre için ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Topluluğun askeri müdahale sonrasında Türkiye'deki siyasal gelişmelerden duyduğu endişeler nedeniyle ilişkileri sıkılaştırmaktan kaçınma isteği ile önerilen tercihli ticaret anlaşması Türk tarafınca reddedilmiş ve yapılan 10 müzakere sonunda 25 Haziran 1963'te Komisyon'un ve Türk hükümetinin temsilcileri tarafından Brüksel'de Ortaklık Anlaşması parafe edilmiştir. Anlaşma 12 Eylül 1963'te İnönü Hükümeti ve Topluluk yetkilileri arasında Ankara'da imzalanıp 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir.¹⁹

Ankara Anlaşması, iki taraf arasında giderek daha sıkı bağlar kurularak Türkiye'deki yaşam koşullarının hızlı bir ekonomi ilerleyişi ve Toplulukla uyumlu bir alışveriş içinde geliştirilmesini; böylece Türk ekonomisi ile Topluluk ekonomisi arasındaki farkı azaltmayı; bunun için gerekli görülen ekonomik yardımı da gözönünde bulundurarak, Türk halkının yaşam düzeyini yükseltme çabasına AET'nin getireceği destek ile ileride Türkiye'nin Topluluğa katılmasının kolaylaştırılmasını hedefler. Anlaşmanın Amacı, Türkiye ile Topluluk arasında bir gümrük birliğinin kurulması olarak ifade edilmiştir. Ankara Anlaşması, doğrudan bir gümrük birliği kurmuş değildir. Yunanistan'la yapılan Atina Anlaşması yürürlüğe girer girmez bir gümrük birliği rejimi kurulmasını öngörürken, Türkiye ile bir gümrük birliğinin derhal kurulması uygun bulunmamıştır.

¹⁹ Ceyhan,A., Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü, 1. Baskı, İstanbul, Afa Yayınları, 1991, s.485

Anlaşma, hazırlık dönemi (5 yıl), geçiş dönemi (1973 itibarıyla 12 ve 22 yıllık iki ayrı dönem) ve nihai dönem olarak üç devre öngörmüştür. Geçiş döneminin sonunda ise gümrük birliğinin tamamlanması planlanmıştır.

___ *Hazırlık Dönemi*: Anlaşmaya göre 5 yıl olarak öngörülmüştür. Fakat görüşmelerin uzaması nedeniyle 8 yıl sürmüştür. 1 Aralık 1964 – 31 Aralık 1972 tarihleri arasında kapsar. Topluluk üstleneceği tek taraflı yükümlülüklerle Türk ekonomisini güçlendirmeyi ve Gümrük Birliği'ne geçişe hazır duruma getirmeyi taahhüt etmiştir. Topluluğun Geçici Protokol ile saptanmış bazı tarım ürünlerine ithal kolaylıkları tanınmasının ve I. Mali Protokolün etkileri, 1958-64 öneminde düşmekte olan AET'nin Türkiye'nin dış ticaretindeki payının 1964-72 dönemindeki artışı ile görülür.²⁰

___ *Geçiş Dönemi*: 1 Ocak 1973'te Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle başlayan bu dönemde taraflar karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına dayanarak, sanayi ürünleri ticaretinde Gümrük Birliği'nin kurulmasını hedeflemişlerdir. Topluluk, pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve rafine petrol ürünleri hariç, Türk sanayi ürünlerine gümrük vergilerini ve kısıtlamaları derhal kaldırırken, bazı tarım ürünlerine de ithal kolaylıkları sağlamıştır. Türkiye ise AET menşeli sanayi ürünlerine uyguladığı gümrükleri kademeli şekilde 12 yılda kaldırmayı öngörmüş, korunması gereken hassas sanayi ürünleri içinse bu süreyi 22 yıla uzatmıştır.²¹

___ *Son Dönem*: Türkiye ile AET arasındaki ortaklık ilişkisindeki son dönem Ankara Anlaşması'nın 5. maddesinde şu şekilde vurgulanır: “Son dönem gümrük birliğine dayanır ve Akit Tarafların ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini gerektirir.”

Ankara Anlaşması'nda öngörülen ortaklık rejimini yürütme görevi, Ortaklık Konseyine verilmiştir (md.22). Ortaklık Konseyi, Türk hükümet üyeleri, üye devletler temsilcileri ile Topluluk Konsey ve Komisyon temsilcilerinden oluşmuştur (md.23). Konsey, çalışmalarını Brüksel'deki sürekli yönetim organı durumundaki Ortaklık Komitesi aracılığıyla yürütür. Ayrıca TBMM ve Avrupa Parlamentosu'nun on sekizer üyesinden oluşan Karma Parlamento

²⁰ Ceyhan, a.g.k.,s.487

²¹ Ceyhan, a.g.k.,s.487

Komisyonu (KPK) da, tarafların siyasi diyalog platformu olup ortaklığın demokratik denetimini yapmakla yükümlüdür.

2.2. Katma Protokol'ün Yürürlüğe Girmesi ve Geçiş Dönemi

Hazırlık Dönemi boyunca Türkiye Topluluğa karşı herhangi bir yükümlülük altına girmemiştir. Hazırlık Döneminin ardından Geçiş Dönemini başlatacak olan Katma Protokol'ün TBMM'de onaylanması sırasında Adalet Partisi ve Cumhuriyetçi Güven Partisi üyeleri olumlu oy kullanırlarken Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokratik Parti üyeleri, Türkiye'nin Geçiş Döneminin getireceği ekonomik yükümlülükleri üstlenemeyeceğini savunarak Katma Protokol'e ret oyu vermişlerdir.²²

Katma Protokol'ün önemli maddelerini şu şekilde özetleyebiliriz: 'Malların Serbest Dolaşımı' başlıklı I. Kısımda (md.2-35) değinilen konular arasında, sanayi ürünleri için Gümrük Birliği kurulması, Ortak Gümrük Tarifesinin Türkiye tarafından kabulü ve miktar kısıtlamalarının kaldırılmasının esasları gibi bölümler yer alır. 'Kişilerin ve Hizmetlerin Dolaşımı' konusunu ele alan II. Kısımda, Türkiye ve Topluluk üyesi ülkeler arasında işçilerin serbest dolaşımı ile yerleşme hakkı, hizmet edimi ve ulaştırma başlıkları incelenmiştir. (md.36-42). 'Ekonomi Politikalarının Yaklaştırılması' kısmında ise, Topluluğun rekabet, vergileme ile ilgili hükümlerine ve mevzuatına Türkiye'nin nasıl uyum sağlayacağı; ekonomi ve ticaret politikalarının koordinasyonu konularına değinilir (md.43-48).

1970'li yıllarda Geçiş Döneminin başlamasıyla birlikte hükümetler, Türkiye'nin tarım ürünlerindeki avantajlarının azalmasından, sanayi ürünlerindeki yükümlülüklerinin ise artmasından yakınmışlardır. Sanayi ürünleri konusunda, Topluluğun genişlemesi ve Avrupa Serbest Ticaret Alanı'nın kurulmasından kaynaklanan sorunlar doğmuş, öte yandan gelişmekte olan ülkelerin mamul ve yarı-mamul mallarının gümrüksüz olarak Topluluk pazarlarına girmelerini sağlayan 'Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi' ve tekstil ürünlerindeki kısıtlamalar da Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Tarım ürünlerinde Türkiye'nin rekabet avantajlarının azalmasına neden olarak ise, Topluluğun, çeşitli Akdeniz ülkelerinin sınai ürünlerinin gümrüksüz olarak Topluluk pazarlarına girmesini sağlayan ve tarım ürünlerine de ayrıcalıklar tanıyan 'Akdeniz Politikası' görülmüştür. Tüm bunlara ek

²² Çayhan,E. Ve Ateşoğlu Güney, N., Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları: NATO-AB-Türkiye, 2.Baskı, İstanbul: Afa Yayınları, 1996, s.99

olarak, Katma Protokolün 36. maddesine göre 1976 ile 1986 yılları arasında kademeli olarak gerçekleşmesi gereken işçilerin serbest dolaşımı bir türlü hayata geçirilememiş, aksine 1974 yılında petrol krizinden sonra Batı Avrupa’da yaygınlaşan işsizlik, yabancı işçi alımının durdurulmasına ve bir bölümünün ülkelerine geri gönderilmelerine yol açmıştır. 1980 yılında Batı Almanya, Benelüks ülkeleri ve Fransa’nın Türk vatandaşlarına vize uygulamaya başlaması soruna yeni bir boyut eklemiştir.²³

1974 petrol bunalımı nedeniyle dış ödemeler dengesi olumsuz etkilenen Türkiye ithalatını sürdürebilmek için dış borçlanma yolunu seçerken, Milliyetçi Cephe hükümetleri tarafından kısa vadeli borçlarla ertelenen ekonomik sorunlar giderek kendisini daha fazla hissettirmeye başlamış, yüksek enflasyon, sıfıra yaklaşan bir büyüme hızı ve yaygınlaşan karaborsa karşısında, döviz darboğazını aşmak için, Türkiye sürekli kredi arayışı içine girmiştir. İşte bu ekonomik koşullar altında, 12 Mart sonrası koalisyon hükümetlerinin, Türkiye’nin AT ile ilişkilerinde üstlendiği sorumlulukları yerine getirmesinin mümkün olmadığını vurguladıklarını ve geçiş dönemi şartlarının Türkiye lehine yeniden düzenlenmesini istediklerini yazar. Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik koşullar AT ile ilişkileri bu şekilde etkilerken, koalisyon ortağı iki parti, MHP ve MSP, siyasi açıdan da Topluluğa karşı çıkmaktadırlar. AT’nin siyonist ve masonların kurduğu bir Hıristiyan birliği olduğunu ve üyeliğimizin, Rum, Ermeni ve Yahudilere Türkiye’ye dönüp toprak satın alıp yerleşme hakkı doğuracağı savunan MSP lideri Erbakan, bunun yerine “İslam Ortak Pazarı” kurulmasını önermiştir.²⁴

Yine Bozkurt’a göre, MSP’nin Türkiye – AT ilişkilerinde en önemli etkisinin, 1976’da Yunanistan’ın Topluluğa tam üyelik başvurusu döneminde, hükümet ortağı olması dolayısıyla, Topluluk ülkelerinden başvuru yapılması konusunda uyarı geldiği halde, Başbakan Demirel’in bu konuda adım atmasını engellemek şeklinde olduğu söylenebilir. Bu dönemin, Türkiye’nin üyeliği ya da Yunanistan’ın üyeliğinin kabul edilmemesi bakımından kaçan bir fırsat olduğu yakın tarihimizin en çok tartışılan konularından biridir. 1978 yılında iktidarda bulunan Ecevit hükümeti, ortaya çıkan rahatsızlıkları gidermek ve Toplulukla ilişkilerde yeni bir düzenleme sağlamak amacıyla Türkiye’nin yükümlülüklerinin 5 yıl süreyle dondurulmasını önermiştir. Talep edilenler arasında tarım ürünlerinde üçüncü ülkelere tanınan

²³ Çayhan, Ateşoğlu , a.g.k., s.100

²⁴ Çayhan, Ateşoğlu, a.g.k., s.101

preferanslardan yararlanılması, tekstildeki sınırlamaların kaldırılması ve serbest dolaşım hakkının uygulanması da yer almış, ayrıca Topluluktan toplam 8 milyar doları bulan mali yardım istenmiştir. Topluluk Mayıs 1979'da, bu taleplerden sadece beş yıllık bağışıklık dönemini kabul ettiğini açıklamıştır.²⁵

Ekonomik alanda yaşanan bu sıkıntılara, dış politikada yaşanan Küba füze krizi ve Johnson mektubuyla başlayıp Kıbrıs müdahalesinin işgal olarak değerlendirilmesiyle şiddetlenen olaylar da eklenince, bu sürecinin iç politikaya yansımalarının Batı karşıtı yeni bir kimlik arayışı olduğunu söyleyebiliriz. Tüm bu gelişmelerin Türkiye – AT ilişkilerini çıkmaza sürüklemesi ve hatta kopma noktasına getirmesi beklenirken, 1980 yılında Demirel başkanlığındaki Adalet Partisi azınlık hükümeti umulmadık bir hareketle tam üyeliğe geçişi hızlandırma istemini dile getirmiştir. Bunun ardında Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in tam üyelik yolunda ilerlemelerinin Türkiye'nin rekabet şartlarını ağırlaştıracağı endişesi, İran Devrimi ve Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgali ile değişen bölgesel dengeler ve iç politikadaki belirsizlik ve istikrarsızlık gibi nedenleri görebiliriz. Ayrıca, hükümetin askeri müdahale endişesiyle Batı'nın desteğini kazanmak istemesi ve ekonomide dışa açık bir büyüme modeli hedefleyen 24 Ocak kararları da Topluluk ile ilişkileri iyileştirme çabasının diğer unsurları olarak belirtilebilir.²⁶

Ancak 12 Eylül 1980 askeri darbesi Türkiye – AT ilişkilerinde siyasal yönden en sorunlu dönemin başlangıcı olarak ortaya çıkacaktır. 12 Eylül'ün ardından Türkiye'ye karşı ihtiyatlı bir tavır alan AT, ilişkileri hemen askıya almak yerine gelişmeleri izlemeyi tercih etmiş, hatta IV. Mali Protokol Haziran 1981'de onaylanmıştır. Ancak Milli Güvenlik Konseyi'nin tüm siyasi partileri kapatma kararına DİSK'in 52 yöneticisi için idam istemi ve Barış Derneği davası eklenince, 1981 yılının sonbaharından itibaren Topluluğun Türkiye'ye karşı olumsuz tutumu belirginleşmiş, Avrupa Parlamentosu (AP), 22 Ocak 1982'de aldığı bir kararla KPK'nın AP kanadının iptal edildiğini açıklamış, Komisyon ve Konsey'e de, Türkiye'de insan hakları ve demokratik özgürlükler sağlanana dek, mali yardımın askıya alınması tavsiye etmiştir.²⁷

²⁵ Çayhan, Ateşoğlu, a.g.k., s.101

²⁶ Çayhan, Ateşoğlu, a.g.k., s.102

²⁷ Çayhan, Ateşoğlu, a.g.k., s.103

Böylece, ilişkilerde siyasi karar ve beklentilerin ön plana çıktığı, etkileri günümüze değin süren son derece zorlu bir dönemece daha girilmiş oldu.

3. TAM ÜYELİK BAŞVURUSU ve GÜMRÜK BİRLİĞİ

13 Aralık 1983'te kurulan Özal başkanlığındaki ANAP hükümetinin programında “AET ile münasebetlerimizde esas hedefimiz tam üyelik olmakla beraber, bütün safhalarda münasebetlerimizin dengelenmesini esas alan bir anlayış içinde olacağız” ifadesi yer almaktadır. Bu dönemde özellikle demokrasi ve insan hakları konularında yaşanan gerginliklere rağmen hükümet 14 Nisan 1987'de Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunmuş ve özellikle 1987'den sonra Topluluğa uyum konusunda oldukça önemli gümrük indirimlerine gidilmiştir.²⁸

Burada belirtilmesi gereken nokta tam üyelik başvurusunun, Roma Antlaşması'nın “Topluluğun üçüncü bir devletle ortaklık oluşturan anlaşmalar imzalamasına” dair 238. maddesi kapsamındaki Ankara Anlaşması ve Katma Protokol ekseninde değil, Antlaşma'nın “Her Avrupa Devleti Topluluğa üye olmayı talep edebilir” şeklinde başlayan 237. maddesi çerçevesinde yapıldığıdır.²⁹

KPK'nın yeniden toplanmasını sağlayan AP kararının alındığı 15 Eylül 1988 tarihine kadar Parlamento, azınlık hakları ve Kıbrıs konularında eleştirilerine devam etmiş, Türkiye'nin başvurusunu değerlendiren 17 Aralık 1989 tarihli Komisyon raporunda da, bu konular başvurusunun reddinin siyasal dayanakları olarak yer almıştır.³⁰

Öte yandan, AT'nin o dönemde genişlemeden çok, karar alma sürecinin hızlandırılması ve Avrupa Tek Pazarı'nın kurulması gibi yapısal hedeflere yönelmesi de raporun olumsuz bir içerik taşımasına neden olmuştur.³¹

²⁸ Bozkurt, V., Türkiye ve Avrupa Topluluğu, 1. Baskı, İstanbul, Ağaç Yayınları, 1992, s.38-39

²⁹ Nomer, E. Ve Eskiurt, Ö., Avrupa Sözleşmeleri, 1. Baskı, İstanbul, İ.Ü Hukuk Fakültesi Yayınları, 1975, s.503-616

³⁰ Çayhan, ve Ateşoğlu, a.g.k., s.104

³¹ Çayhan, ve Ateşoğlu, a.g.k., s.53-54

Sonuç olarak, Komisyon'un raporu 5 Şubat 1990'da toplanan Bakanlar Konseyi tarafından aynen kabul edilmiştir. Bu gelişmelerin ardından, Türkiye'nin Topluluktan tamamen uzaklaşmasını önlemek için Komisyon'a ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesini amaçlayan bir işbirliği paketi hazırlama görevi verildi. Bu kapsamda, Ankara Anlaşması ile hedeflenen sınıai mallarda Gümrük Birliği'nin 1995'e kadar gerçekleştirilmesi için Türkiye'nin o güne kadar 12 yıllık ürünlerde %50, 22 yıllık listede ise %40 oranında sağladığı indirimi sonuçlandırarak gümrük vergisi tarifelerini kaldırması gerektiği belirtiliyordu. Öngörülenler arasında, Türkiye'nin tarım ürünleri ve tekstil ihracatının kademeli olarak serbestleştirilmesi için görüşmeler yapılması; mali hizmetler, ulaştırma, enerji, çevre, bilim ve teknoloji gibi alanlarda da işbirliğine gidilmesi; 4. Mali Protokolün yürürlüğe girmesiyle mali işbirliğinin yeniden başlatılması ve siyasal diyalogun güçlendirilmesi de vardı.³²

6 Mart 1995'te yapılan 36. Ortaklık Konseyi toplantısında alınan Gümrük Birliği kararı 1 Ocak 1996'dan itibaren yürürlüğe girmiş olup Ankara Anlaşması'nın son dönemini başlatmıştır.

AB'nin Türkiye'ye yönelik ön-katılım stratejisi, Lüksemburg'da toplanan Avrupa Konseyi'nin talebi üzerine 1998'de geliştirilmiş olan Avrupa Stratejisi üzerine inşa edilmiş ve Türkiye'ye birtakım önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesini, Gümrük Birliği'nin tarım ve hizmet sektörlerini de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılmasını ve çeşitli alanlarda işbirliğini kapsamaktadır.

AB Komisyonu tarafından 13 Ekim 1999 tarihinde açıklanan Türkiye için ikinci İlerleme Raporu'nda Türkiye'ye üyelik perspektifi verilmesi önerilmiş ve bunun sonucunda Aralık 1999'da toplanan Helsinki Zirvesi'yle Türkiye, AB'ye üyeliğe aday ülke olarak kabul edilmiştir.

Helsinki'deki AB Konseyi'nde şöyle bir karar alınmıştır: 'Konsey, Türkiye'de son zamanlarda yaşanan olumlu gelişmeleri ve ayrıca Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönündeki reformlarını sürdürme niyetini memnuniyetle karşılar. Türkiye, diğer aday devletlere uygulanan aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlettir.' Helsinki'de alınan kararlar AB-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktasıdır. Helsinki Zirvesi

³² Çayhan, ve Ateşoğlu, a.g.k., s.132

sonrasında, diğer aday ülkeler gibi Türkiye de, reformlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik bir katılım öncesi stratejiden yararlanmaya başlamıştır.

Ortaklık Konseyi ilk defa Nisan 2000'de Türkiye başkanlığında toplanmıştır. Konsey'de iki önemli siyasi karar alınmıştır; birincisi Ortaklık Komitesi kapsamında sekiz alt-komitenin oluşturulması, ikincisi de AB ve Türk satın alma piyasalarının karşılıklı olarak birbirlerine açılması ve hizmetlerin serbestleştirilmesi amacıyla yapılacak anlaşma müzakerelerinin başlatılmasıdır. Müzakerelerin ilk turu gerçekleştirilmiştir.

AB Konseyi tarafından resmen 8 Mart 2001 tarihinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi, AB'nin katılım kriterlerinin karşılanması yönünde ilerleme kaydedilmesi amacıyla Türkiye için önceliklerin belirlendiği bir yol haritasıdır.

Katılım Ortaklığı Belgesi'nin amacı Komisyon'un Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği yolunda kaydettiği ilerlemeye ilişkin 2000 yılı Düzenli Raporu'nda tanımlanan çalışma gerektiren öncelikli alanları, bu öncelikleri hayata geçirmek için Türkiye'ye sağlanmış olan mali olanakları ve bu yardımların tabi olacağı şartları tek bir çerçeve altında bir araya getirmektir. Türk hükümeti bu Katılım Ortaklığı Belgesi ışığında 19 Mart 2001'de Müktesebat'ın Üstlenilmesi için Ulusal Programı (UP) kabul etmiştir.³³

Program geniş çaplı bir siyasi ve ekonomik reform gündemi ortaya koymaktadır. Eş zamanlı olarak UP'ın uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine ilişkin bir kararname de kabul edilmiştir. 15 ve 16 Haziran 2001'de Göteborg'da yapılan Avrupa Konseyi'nde Ulusal Program 'olumlu bir gelişme' olarak tanımlanmış ve Türkiye, katılım öncesi stratejisinin mihenk noktası olan Katılım Ortaklığı'nın önceliklerini hayata geçirmek için somut adımlar atmaya teşvik edilmiştir.

2002 yılındaki Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye ile ilgili olarak;

- Gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi'nin hazırlanması
- Müktesebat uyum çalışmalarının yoğunlaştırılması
- Gümrük Birliğinin geliştirilip, derinleştirilmesi
- Mali işbirliğinin önemli miktarda artırılması

³³ Reçber, Kamuran, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, 1. Baskı, İstanbul, Aktüel Yayınları, 2004, s.116

- Türkiye'ye verilecek mali yardımların katılım başlıklı bütçe kalemine alınması yönünde karar alındı.

Bu gelişmeler ışığında Avrupa Komisyonu Türkiye ile ilgili olarak gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi'ni 25 Mart 2003'te yayımladı. Türk hükümeti de Ulusal Programı yeniden güncellenerek 24 Temmuz 2003'te Resmi Gazete'de yayımladı.³⁴

2004 yılının Aralık ayında Brüksel'deki AB Konseyi Zirvesi'nde, Avrupa Komisyonu'nun 6 Ekim 2004'te hazırladığı rapor ve tavsiye kararı doğrultusunda Türkiye ile müzakerelerin 3 Ekim 2005 tarihinde başlamasına oybirliğiyle karar verildi. AB ve Türkiye, yapılan yoğun görüşmelerin ardından 17 Aralık 2004'te üyelik müzakerelerinin koşulları hakkında bir anlaşmaya vardı. Brüksel'de 16-17 Aralık 2004 günlerinde yapılan Avrupa Konseyi Zirvesi sonrasında 17 Aralık Sonuç Bildirgesi yayımlandı.

Sonuç Bildirgesi'nde yer alan Türkiye'yi ilgilendiren paragraflara göre Avrupa Konseyi, Helsinki'de, Türkiye'nin diğer aday ülkelere uygulanan aynı kriterler temelinde, Birliğe katılması mukadder bir aday ülke olduğu üzerinde mutabık kaldığını ve bilahare Aralık 2004'teki toplantısında, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğinin Komisyon'un hazırladığı bir rapor ve tavsiyeye dayanarak kararlaştırması halinde, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yle katılım müzakerelerini gecikmeksizin başlatacağına ilişkin olarak Türkiye hakkında kabul ettiği geçmiş sonuç bildirimlerini göz önünde bulundurdu.³⁵

Avrupa Konseyi, Türkiye'nin geniş kapsamlı reform sürecinde kaydettiği kararlı ilerlemeyi memnuniyetle karşıladı ve Türkiye'nin reform sürecini sürdüreceğine olan güvenini ifade etti. Konsey ayrıca, Türkiye'nin Komisyon tarafından belirlenen altı yasal düzenlemeyi yürürlüğe koyma yolundaki çabalarını etkin bir şekilde sürdürmesini bekler. Siyasi reform sürecini geriye dönülmez kılmayı ve özellikle temel özgürlükler ve insan haklarına tam saygı açısından reformların tam, etkin ve kapsamlı olarak uygulanmasını teminat almak amacıyla, bu süreç, işkence ve kötü muameleye karşı sıfır tolerans politikasının uygulanması da dahil, Komisyon'un 2004 rapor ve tavsiyesinde endişe kaynağı olarak belirlenen tüm noktaları ele alarak Konsey'e düzenli olarak rapor sunmayı sürdürmeye çağrılan Komisyon tarafından yakından izlenmeye devam edilecek. Avrupa Birliği, reform sürecindeki öncelikleri ortaya

³⁴ Reçber,,a.g.k., s.117-118

³⁵ Doğan, Emir Emre, Avrupayla Dansımız, 1. Baskı, İstanbul, Emre Yayınları, 2005, s.112

koyan Katılım Ortaklığı temelinde siyasi reformlardaki ilerlemeyi yakından izlemeyi sürdürecektir.³⁶

Avrupa Konseyi, Birliğe on yeni üye devletin katılmış olduğunu göz önünde bulundurarak, Türkiye'nin, Ankara Antlaşması'nın uyarlanmasına yönelik Protokolü imzalama kararını memnuniyetle karşıladı. AB Konseyi bu bağlamda, 'Türk Hükümeti, müzakerelerin fiilen başlamasından önce ve Avrupa Birliği'nin mevcut üyeliğine dair uyarlamalar üzerinde anlaşmaya varılarak sonuçlandırıldıktan sonra, Ankara Antlaşması'nın uyarlanmasına ilişkin Protokolü imzalamaya hazırdır' şeklinde Türkiye tarafından yapılan beyandan da memnuniyet duyar.

Avrupa Konseyi, iyi komşuluk ilişkilerine koşulsuz bağlılık ihtiyacını vurgulayarak, Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerinde kaydedilen iyileşmeyi ve Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde yer alan anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi ilkesine uygun olarak, sınır anlaşmazlıklarının çözümlenmesine yönelik olarak ilgili üye ülkelerle çalışmaya devam etmeye hazır olmasını memnuniyetle karşıladı. AB Konseyi, önceki sonuçlara, özellikle bu konudaki Helsinki Sonuçlarına uygun olarak, henüz çözümlenmemiş sorunlara ilişkin durumu gözden geçirdi ve bu amaca yönelik araştırmacı görüşmeleri memnuniyetle karşıladı. Konsey, bununla bağlantılı olarak, katılım süreci üzerinde yansımaları olan çözümlenmemiş anlaşmazlıkların, gerektiği takdirde çözüm bulunması amacıyla Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesi gerektiğine dair görüşünü teyit etti. AB Konseyi, uygun gördüğü şekilde gözden geçirmek üzere, kaydedilen gelişmelerden haberdar edilecek.

AB Konseyi, Avrupa Parlamentosu'nun 15 Aralık 2004 tarihinde kabul edilen kararını not eder. AB Konseyi, Komisyon tarafından belirlenen altı başlık altındaki hukuksal düzenlemenin kabul edilmesinden memnuniyet duyar. Yukarıda yazılanlar ile, Komisyon raporu ve tavsiyesi ışığında, Komisyon tarafından belirlenen altı başlık altındaki hukuksal düzenlemeyi yürürlüğe koyması şartıyla Türkiye'nin, Kopenhag siyasi kriterlerini katılım müzakerelerine başlamak açısından yeterli ölçüde karşıladığına karar verdi. AB Konseyi, Komisyon'u, 23. paragraf temelinde Türkiye'yle müzakerelerin çerçevesi hakkında bir öneri sunmaya davet etti. 3 Ekim 2005 tarihinde müzakereleri açmak üzere, Konsey'i bu müzakere çerçevesi üzerinde anlaşma sağlamaya çağırdı.³⁷

³⁶ Doğan, a.g.k., s.112-113

³⁷ Doğan, a.g.k., s.118

II. BÖLÜM

1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ULUSLAR ARASI GELİŞMELER KARŞISINDA DURUMU

Küreselleşme / Globalleşme uluslararası ilişkilerde, son dönemlerde en çok sözü edilen konuların başında gelmektedir. Küreselleşme ekonomik ve finansal konularla finansal sektörün rekabet şartlarına bir ülke bazında veya ülke gözüyle değil evrensel bir yaklaşımla bakılması olarak tanımlanabilir.

Bu bölümde globalleşen piyasalarda Bankacılık sektörünün durumunu inceleyeceğiz.

1.1. ULUSLAR ARASI GELİŞMELER VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

Uluslararası ekonomik ilişkilerin ana fikri serbestleşme ve entegrasyondur. Haberleşme, ulaşım ve teknolojik gelişim, soğuk savaş yıllarının geride kalmasıyla uluslararası siyasi yumuşama ve sermaye hareketlerinin serbestçe dolaşımı uluslararası ekonomik ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Ekonomik büyümenin kaynağı ve sonucu olarak çok sayıda ülkenin entegrasyon sürecine katılmalarının sağlanması, uluslararası alanda ekonomik ilişkilerin yoğunlaşarak sürdürülmesi görülmektedir.

Bu gelişmeler yaşanırken entegrasyona yeterince konsantre olamayan ya da uyum gösteremeyen ülkelerde yaşanan sorunlar uluslararası bir nitelik kazanmıştır. 1980'li yıllarda Latin Amerika ülkelerinde, 1994'de Meksika'da, 1997 yılında Asya ülkelerinde yaşanan olumsuzluklar sorunlar bunun en açık örneklerindedir ve gelişmiş ülkelerle diğer ülkeler arasında her alandaki farklılıkların boyutunu görmek açısından yararlı olmuştur.³⁸

Dünya ekonomisinde istikrarsızlıklara neden olan bu olumsuzluklara karşı gelişmiş ülkeler ve uluslararası kuruluşlar, uluslararası ekonomik istikrarın sağlanabilmesi amacıyla, uluslararası ekonomik ilişkiye katılan gelişmekte olan ülkelerde başta finansal sistem olmak

³⁸ Türkiye Bankalar Birliği 2004 Türk İktisat Kongresi Raporu, 2004

üzere ekonomik yapıların güçlendirilmesini sağlayacak reformlar gibi birçok sorunun çözümüne yönelik çalışmalar yapmışlardır. Bu reformların, istikrarlı bir büyümeyi desteklemesi, uluslararası standartları içeren düzenleyici ve ulusal paraların istikrarını bozmayacak politikaları içermesi amacıyla ekonomik ortamın istikrarının sağlanması, piyasaların geliştirilmesi, şeffaflığın sağlanması, ulusal ve uluslararası finansal sistemin güçlendirilmesi, uluslararası mali krizlerin öngörülmesi ve önlenmesi konusunda çalışmalar yapılması, finansal sistemin sağlığına yönelik denetim yapısının geliştirilmesi ve uygulanması gibi konularda ortak bir görüş bulunmaktadır.

Uluslararası finans çevrelerince finansal sistemin istikrarının sağlanması amacıyla yeni finansal mimarinin yapı taşlarını oluşturacak ortak standartların hazırlanmasında; finansal sistemlerin kırılma riskini azaltıp, esnekliğini artıracak standartlara katkı yapılması ve karar vericilerin dikkatlerinin standartların uygulanmasına çevrilmesi gibi iki konu önem kazanmıştır.³⁹

Uluslararası düzeyde yaygın kabul görmüş olan 12 temel alana ilişkin standartlar ve ilgili kuruluşlar arasında IMF, IFAC, CPSS, FATF, DÜNYA BANKASI, BCBS, OECD, IOSCO, IASC, IAIS gibi kurumlar yer almaktadır. Parasal ve Finansal Politika Şeffaflığı, Mali Politika Şeffaflığı, Veri Açıklama, Denetim, Ödemeler ve Mutabakat, Piyasa Bütünlüğü, Ödeme Güçlükleri, Bankacılık Denetimi, Kurumsal Yönetim, Menkul Kıymet Düzenlemeleri, Muhasebe, Sigorta Denetimi konuları sözü edilen kurumların yetki ve ilgi alanları arasındadır.

Türkiye de ileriye dönük düzenlemeler yaparken; standartların uygulanmasının gözlemlenmesi sürecinin geliştirilmesi, bilginin dağıtım sürecinin geliştirilmesi, standartlar hakkında uluslararası mutabakatın sağlanması ve güçlendirilmesi, standartların uygulanmasında ülke koşullarına göre önceliklerin belirlenmesi, standartların uygulanması için bir eylem planı hazırlanması ve uygulanması gibi sıralanabilecek ana konulara dikkat etmelidir. Ayrıca dıştan gelen etkilere daha az maruz kalabilmek için; dış borç yönetimi, döviz kuru sistemi, mali sistemde yapısal reformlar, verilerin şeffaflığı, kredibilite konularına da azami dikkat gösterilmelidir.⁴⁰

³⁹ TBB, a.g.k.

⁴⁰ www.tcmb.gov.tr, Erçel, Gazi., Gelişen Piyasalarda Krizin Yayılması Gelecek Sefer Farklı Olacak mı ?

1.2. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ GELİŞMELER

Finansal sistemde serbestleşme süreci

1980’li yıllar, işleyen bir piyasa mekanizmasının yaratılmasına, geliştirilmesine ve güçlendirilmesine yönelik önemli adımlara sahne olmuştur. Fiyatların piyasalar tarafından belirlenmesi sağlanmış, bankaların faaliyetlerinin düzenlenmesi, izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin olarak düzenlemeler yapılmıştır. Özel sektör tarafından finansal kurumlara yönelinmesine katkı sağlayacak bir ortam için çalışmalar yapılmıştır. Ancak, finansal kurumların denetim sonuçlarına ilişkin kararların zamanında ve etkin olarak alınması sağlanamamıştır. Ayrıca, kamu sektörünün finansal sistem üzerindeki etkisi doğrudan ve dolaylı olarak sürdürmüştür. Bütçe disiplini sağlanamaması, fiyat istikrarını hedefleyen bir para politikası uygulanamaması da bunlara eklenmelidir.

Bununla beraber, 1990’lı yıllar, finansal sektörde serbestleşmenin son aşaması olarak kabul edilen sermaye hareketlerini serbest bırakıldığı yıllar olmuştur.⁴¹

1990’lı yıllarda finansal sektörün faaliyet ortamı:

1990’lı yıllarda enflasyon yüksek bir düzeyde seyretmiştir. Enflasyonun ekonomi üzerindeki birinci etkisi, istikrarsız büyüme dinamiğidir. Finansal sistem de enflasyonun işlem hacmini suni olarak arttırmasına rağmen aracılık faaliyetini olumsuz yönde etkilemiştir. Tasarruf ihtiyacı artmış; kamu kesimi açığı büyümüştür. Özel sektörün tasarruf fazlası kamu kesimi tasarruf açığını her zaman karşılayamamıştır. Yurtdışından borçlanma gereksinimi artmıştır. Kamu kesimi açığının finansmanında 1990’lı yılların ilk yarısında Merkez Bankası kısa vadeli avansı ve giderek artan miktarda kamu bankaları kaynakları kullanılmıştır.⁴²

Hazinenin, kamu bankalarından görev zararı tanımı ile kullanılan kaynakları zamanında ödememesi nedeniyle likiditesi zayıflayan kamu bankalarının kısa vadeli borçlanma ihtiyacı artmıştır. Bankalar siyasete son derece bağlı hale gelmiştir. Bu yakın ilişki doğrudan krediler,

⁴¹ www.tbb.org.tr

⁴² www.tcmb.gov.tr, Erçel, Gazi., Türk Ekonomisinin Makro Ekonomik Özellikleri ve Beklentiler

fonlama, karışık ve sistemi bozan vergi düzenlemeleri ve destekleme uygulamalarını içermiştir. Böylece bankalar bütçe finansman kurumları olarak görev yapmışlar, hükümetler tarafından belirlenmiş sektörlere kaynak kullandırmışlardır.

Büyümenin hızlı olduğu dönemlerde doğrudan kredilerin ekonomik olmayan performansları mevduattaki büyüme tarafından maskelenmiştir. Fakat ekonomik yavaşlamanın başladığı dönemlerde bu özellikler bankacılık sisteminin kırılabilirliğinin ana kaynaklarından bir tanesi olmuştur.

Finansal kurumların, uluslararası piyasalardan yurtiçi piyasalara göre daha düşük faizlerle borçlanarak bunları yurtiçi piyasalara sunmaları yüksek bir karlılık sağlamış, ancak büyük riskler de getirmiştir.

Finansal kurumların, ortaklarına veya üçüncü kişilere ait verimli ve karlı olmayan faaliyetleri finanse etmeleri kredi riskinin yükselmesine neden olmuştur. Kredibilitesi düşük müşteriler yüksek kredibiliteye sahip müşterilerle ikame edilmesi bütçe açığının büyüdüğü bir dönemde riskin giderek artmasına neden olmuştur. Vergi düzenlemeleri ve sermaye yeterliliği düzenlemelerinin cazibesi de ticari bankaların ve ulusal-uluslararası yatırımcıların kamu kağıtlarına olan tercihlerini arttırmıştır. Bilanço büyütülerek yapılan bu tercih, enflasyonist ortamda risklerin önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Ekonomik faaliyetin sık aralıklarla ve şiddetli ölçüde değişim göstermesi, yüksek enflasyon, yüksek borçlanma faizi, kredilerin performansını daha da olumsuz etkilemiş, sorunlu krediler büyümüştür. Zararların büyümesinin bir nedeni de borçlulardan alacakların tahsilini geciktiren düzenlemeler ve adalet mekanizmasının yavaş işlemesi sebebiyle alacakların tahsil edilememesi veya çok geç tahsil edilmesidir.⁴³

1994 yılında yaşanan ekonomik krizi bankacılık sisteminin küçülmesine, özkaynaklarının önemli bir bölümünü kaybetmesine yol açmıştır.

Güvenin yeniden tesisini sağlamak ve sistemik bir krizi engellemek amacıyla bir çözüm olarak sistemin mali yapısını bozacak aşırı risk alınmasını engellemek üzere bankalar ve

⁴³ www.tcmb.gov.tr,Erçel, Gazi., Türk Ekonomisinin Makro Ekonomik Özellikleri ve Beklentiler

finansal kurumların risklerini sınırlandıracak ve iyi yönetilmesini sağlayacak düzenlemelerin / tedbirlerin alınması ve uygulanması yerine tasarruf mevduatına tam güvence getirilmiştir. Finansal sistemde güvenin sağlanması ve sistemde istikrarın sürdürülmesi açısından Hazine son kredi kaynağı rolünü üstlenmiştir. Buna rağmen, banka sisteminin denetiminde yaşanan zafiyetler nedeniyle sağlıklı bir yapılanma gerçekleştirilememiştir.⁴⁴

Bankaların sermayelerine oranla aşırı risk üstlenmelerine izin verilerek düşük kaliteli kredilendirme ve karşılıkların ayrılmaması, en düşük sermaye yeterliliği rasyo uygulaması ile getirilen disiplinin bozulmasına neden olmuştur. Bunlara siyasi etkiler de eklenince denetim otoritesinin ağırlığı ve etkisi zayıf kalmıştır.

Bankanın yönetim ve denetimini elinde bulunduran ortakların, bankanın çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde banka kaynaklarını teamüllere aykırı olarak kendi lehlerine kullanarak bankayı zarara uğratmaları bankacılık sisteminde yaşanan problemlerin bir başka kaynağıdır.

Finansal kurumların off-shore faaliyetlerinin denetimi de yetersiz kalmıştır. Bankaların faaliyetlerinin konsolidasyonu yönündeki mevzuat eksikliği veya serbestisinden dolayı bağlı kuruluşlara kredi açılmasını engelleyen kurallar kolaylıkla aşılmıştır.

Temel bankacılık ilkelerine ve düzenlemelerine uyulmaması, muhasebe standartlarının uyumlu hale getirilmesindeki gecikmeler, mali tabloların bağımsız denetiminde yaşanan sorunlar, şeffaflığın yeterince sağlanamaması, yönetimdeki bozulma bankacılık sistemini olumsuz etkileyen diğer nedenlerdir.

Kredi kullanan kurumlar hakkında bilgilerin edinilmesindeki güçlükler de finansal kurumların aldıkları risklerin izlenmesi ve yönetilmesi ile ilgili sorunlardan biri olmuştur.

Enflasyonist eğilimler ve belirsizlikler nedeniyle para ikamesi artmıştır. Yabancı para mevduat ve yabancı para kaynaklar toplam mevduat ve toplam kaynakların yarısına ulaşmıştır. Kur riski ve dövizde likidite riski büyümüştür. Toplam mevduatın büyük bölümü 3

⁴⁴ Parasız, İlker. , Para Banka ve Finansal Piyasalar, 7. Baskı, İstanbul, Ezgi Kitabevi Yayınları, 2000, s.40

ay ve daha kısa vadede toplanmıştır. Bu gelişmeler bilançonun yönetilmesini güçleştirmiştir, aktif kalitesinin bozulmasına, likiditenin azalmasına, riskler ile karşılaştırıldığında karlılığın çok düşük düzeylerde kalmasına, özkaynaklardaki büyümenin sınırlanmasına neden olmuştur.⁴⁵

Uluslararası rasyolar dikkate alındığında sermaye rasyolarının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Bunlarla birlikte genel ekonomik perspektife bakıldığında özkaynakların daha da güçlü olması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Yüksek risk ve düşük karlılık, mevcut ve potansiyel yatırımcıların banka hisselerine yatırım yapmasını engellemiştir. Bununla beraber, sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kamu kağıtlarının sıfır riskli sayılması nedeniyle banka sistemi özkaynaklardan bağımsız olarak büyümesi, kamu kağıtlarında realize olan piyasa riskleri nedeni ile bankaların zarar etmelerini engelleyememiştir.

Diğer taraftan, Türkiye’de bankaların faaliyetlerine ilişkin mali performansın enflasyon muhasebesine göre hazırlanmış mali tablolara göre değerlendirilmemesi ve vergilemede enflasyondan arındırılmış mali tabloların dikkate alınmaması nedeniyle, bilançolarının büyük bölümü parasal kalemlerden oluşan bankalar ağır bir enflasyon vergisine maruz kalmışlardır. Bu durum parasal olmayan aktiflere plasmanı özendirmiş, getirili olmayan aktiflere yapılan plasmanlar özkaynak yeterliliği, aktif kalitesi ve karlılığını olumsuz yönde etkilemiştir.

Uluslararası muhasebe standartları esas alınarak yapılan çalışmalara göre bankaların zarar etmelerine rağmen bu sorun dikkate alınmazken, bankalar reel olmayan karlılık sonuçları dikkate alınarak bütçenin ve riskli faaliyetlerin finansmanında kullanılmaya çalışılmış ve doğrudan bütçe finansmanı amacıyla getirilen net aktif vergisi, sermaye kazancı vergisi gibi geriye dönük olarak kamu kağıtlarının getirilerinden alınan vergisel yükler sistemin mali bünyesini olumsuz etkilemiştir.

Diğer taraftan finansal araçlar, finansal hizmetlere ilişkin aracılık işlemleri ve finansal kurumlar ağır bir vergi yüküne maruz kalmıştır. Likidite yükümlülükleri yanında vergi gibi

⁴⁵ Parasız, a.g.k., s.43

yükler nedeniyle aracılık maliyetlerinin artması finansal araçlara ve hizmetlere olan talebi sınırlamış, kaynaklar finansal sistem dışına veya yurtdışına yönelmiştir. BDDK'nın yaptığı bir çalışmaya göre, bankaların aracılık işlemleri fiyatı sıfır olarak alındığında, 100 TL tutarındaki mevduatın yatırımcıya sağladığı net getiri %37,9 iken aynı miktar ticari kredinin kullanıcıya maliyeti %56,1 düzeyindedir. Yabancı para mevduatın yatırımcıya getirisi %4, kurumsal müşteriye maliyeti ise %10,7'dir. Bu nedenle, kredinin yurtiçi bankalardan talebi sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu durum kaynakların sistem dışına veya yurtdışına çıkmasına, yurtdışından kredi olarak dönmesine neden olmuştur. Nitekim, bankadışı kesimlerin yurtdışından kullandıkları krediler Haziran 2003 itibariyle 35,5 milyar dolara ulaşmıştır. Bu tutar, yurtiçindeki mevduat bankaları tarafından kullanılan kredilerden (27 milyar dolar) daha fazladır. Diğer taraftan, Türkiye'deki bankaların yurtdışı şubelerinden kullandırdıkları krediler, yurtiçi şubelerden kullanılan kredilerin yüzde 22'sine ulaşmıştır.⁴⁶

1990'lı yılların sonuna gelindiğinde ekonomik performansın olumsuz etkilediği bankaların mali bünyelerindeki bozulma bu kez ekonomik istikrarın oluşturulmasını tehdit eder hale gelmiştir, banka sisteminin yeniden yapılandırılması, bankaların mali bünyelerinin sorunlarının çözülmesi kaçınılmaz olmuştur.⁴⁷

⁴⁶ BDDK Çalışma Raporu, Kasım 2003

⁴⁷ Parasız, a.g.k., s.56

2. AB SÜRECİ ÇERÇEVESİNDE BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA

Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde birçok alanda olduğu gibi Bankacılık sektöründe de yeniden yapılandırma çalışmaları yapılmıştır. Bu bölümde sistemin yeniden yapılandırılmasına ilişkin hangi alanlarda revizyona gidildiğini inceleyeceğiz.

2.1. Sektöre Genel Bakış

Türkiye'de finansal sektör henüz büyüme aşamasındadır. Gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında finansal sektör küçük ve sığdır. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelere göre Türkiye'de finansal sektör ortalamanın üzerinde bir büyüklüğe sahiptir.

2003 İtibariyle Finansal Sistemde Seçilmiş Büyüklükler (GSYİH'ya oranı, %)							
	Dünya	AB	ABD	GOÜ	GOÜ	GOÜ	Türkiye
					Avrupa	L.Amerika	
Ticaret bankaları aktifleri	112	173	52	78	27	45	70
Sermaye Piyasası	230	233	321	84	40	84	82
Hisse senedi	86	74	130	47	10	35	27
Borç senetleri	144	159	191	37	30	49	55
Kamı	56	60	46	23	27	37	55
Özel	88	99	146	15	3	12	0
Toplam	342	405	373	162	67	129	152

Kaynak: World Economic Outlook, 2003, Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Tablo 1 2003 itibariyle Finansal Sistemde Seçilmiş Büyüklükler

Finansal sektörün büyümesini sınırlandıran başlıca nedenler düşük gelire bağlı olarak düşük tasarruf düzeyi, enflasyonun uzun yıllar yüksek bir düzeyde seyretmesi, finansal araçların ve hizmetlerin yüksek oranda vergilendirilmesi nedeniyle finansal aktiflere olan talebin düşük düzeyde kalması olmuştur.

Finansal Aktifler (GSMH'ya oranı, %)				
	2001	2002	2003	2004
Para ve para benzeri araçlar	60	51	44	47
Nakit	3	3	3	3
Mevduat	57	47	41	44
- TL	25	21	22	25
-YP	32	26	19	19
Repo	2	1	0	0
Sermaye piyasası	107	76	82	93
Hisse senedi (piyasa değeri)	38	21	27	32
Bono ve tahvil	68	55	55	55
-Kamu	68	54	55	55
-Özel	0	0	0	0
Yatırım fonu	1	2	4	6
Toplam	167	127	126	140

Kaynak: TCMB, SPK

Tablo 2 Finansal Aktiflerin GSMH'ya Oranı

Para ve para benzeri finansal aktiflerin GSMH'ya oranı, 2004 yıl sonu itibariyle yüzde 47 düzeyindedir. Sermaye piyasası araçlarının oranı ise yüzde 93'tür. Para ve para benzeri finansal varlık talebi içinde yabancı paranın payı yüksektir.

Bu pay son dönemde düşme eğilimindedir. Sermaye piyasasında, bono ve tahvil pazarında dikkati çeken en önemli konu kamunun piyasada tek başına olduğudur. Vergi yükleri ve kamu borçlanma araçlarının yüksek getirisi nedeniyle bu piyasada özel sektöre ait tahvil ve bono ihracı bulunmamaktadır. Vergi Kanunlarında yapılan değişiklikler ile yatırım araçlarının vergilendirilmesindeki farklılıklar belirli ölçüde giderilmiştir. Yeni düzenleme 2006 yılından itibaren uygulanmaya başlayacaktır.

Geleneksel olarak bankacılık sistemi finansal sektörde ağırlıklı bir paya sahiptir. Bankacılık sistemi toplam aktiflerinin finansal sistemdeki kurumların toplam aktifleri içindeki payı yüzde 90 civarındadır. Finans sistemini ağırlıklı olarak bankacılık sistemi oluşturmakla birlikte son yıllarda banka dışı finansal kurumların sayısında ve büyüklüğünde artış vardır. Banka dışı finansal kurumların büyümesi ve güçlenmesi finansal sistemin büyümesi ve derinleşmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Finansal sistemde faaliyet gösteren başlıca banka dışı kurumlar şöyledir; Özel Finans Kurumları, Sigorta Şirketleri, Leasing Şirketleri, Faktoring Şirketleri, Tüketici Finansman Şirketleri, Sermaye Piyasasında İşlem Yapan Aracı Kurumlar, Gayrimenkul Yatırım Fonları ve Özel Emeklilik Fonları'dır.

Finansal sistemde gözetim ve denetimden sorumlu tek bir otorite bulunmamaktadır. Finansal sistemde yer alan kuruluşların denetiminden sorumlu olan üç kurum; Sermaye Piyasası Kurumu, TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'dur. Finansal kuruluşlar ve denetimlerinden sorumlu otoriteler aşağıda yer alan tabloda gösterilmektedir.⁴⁸

Finans Sektöründe Denetim ve Düzenleme	
Finans Sektöründeki Kurumlar	Düzenleme ve Denetimden Sorumlu Otoriteler
☐ Bankalar (Halka açık bankalar)	BDDK SPK
☐ Özel Finans Kurumları	BDDK
☐ Sigorta Şirketleri	Hazine
☐ Leasing Şirketleri	Hazine
☐ Faktoring Şirketleri	Hazine
☐ Tüketici Finansman Şirketleri	Hazine
☐ Gayri Menkul Yatırım Ortaklıkları	SPK
☐ Emeklilik Fonları	SPK
☐ Sermaye Piyasasında İşlem Yapan Aracı Kurumlar	SPK

Karabulut, Gökhan., Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılanma, İktisat Dergisi, (İstanbul Üniversitesi, İFMC Yayın Organı),2003, Sayı: 417, S.57

Şekil 1 Finans Sektöründe Denetim ve Düzenleme

2.2. Düzenlemeler

Bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma süreci 1999 yılı sonunda uygulanmaya konulan “enflasyonla mücadele” programı ile başlatılmış, 2001 yılında kapsamlı “bankacılık yeniden yapılandırma programı” açıklanmıştır. “Bankalar Kanunu”nda kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Bankacılık alanında idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici ve denetleyici bir otorite olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) oluşturulmuştur.

⁴⁸ www.bddk.org.tr, www.ceterisparibus.net

Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma süreci şu 4 temel unsura dayandırılmıştır:

- ___ Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu(TMSF) bünyesindeki bankaların çözüme kavuşturulması,
- ___ Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması,
- ___ Yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması
- ___ Bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi.⁴⁹

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırmasının Maliyeti	(milyar \$)
Kamu bankalarına aktarılan kaynaklar	21,9
Görev zararları için oluşan borç	19,2
Nakit sermaye desteği	2,5
Nakit dışı sermaye desteği	0,2
TMSF bankaları için aktarılan kaynaklar	22,5
Kamu sektöründen aktarılan kaynak	17,3
TMSF gelirleriyle yapılan mevduat ve aktarılan kaynak	5,2
Özel sektörden aktarılan kaynaklar	7,9
Özel sektör bankaları tarafından aktarılan kaynaklar	2,7
TMSF'den aktarılan kaynaklar	5,2
Toplam	47,2
Kaynak:Ceyla Pazarbaşıoğlu,Türk Bankacılık Sektörü Durum Analizi ve Geleceğe Bakış,BDDK, Ekim 2003.	

Tablo 3 Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırmasının Maliyeti

1.TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarının çözümü: Yeniden yapılandırmanın ilk adımı olarak 1999 yılı sonunda bankacılık sistemindeki beş banka TMSF yönetimine alınmış, 2 kalkınma ve yatırım bankasının faaliyetine son verilmiştir. 1996-2002 döneminde TMSF'ye alınan 20 bankanın mali yapılarının güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılmaları ve yükümlülüklerinin devri amacıyla Hazine'den özel tertip tahviller ihraç edilmiş, TC Merkez Bankası'ndan avans kullanılmış ve TMSF'den kaynak aktarılmıştır. 2003 Temmuz sonu

⁴⁹ Karabulut, Gökhan., Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılanma, İktisat Dergisi, (İstanbul Üniversitesi, İFMC Yayın Organı),2003, Sayı: 417, s.57-58

itibariyle TMSF yönetimindeki bankalara, geri ödemeler dahil edildikten sonra, ana para ve faiz borcu toplamı olmak üzere aktarılan toplam tutar 28, 2 milyar dolara (40 katrilyon TL) yükselmiştir.

2.Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması: Yeniden yapılandırma sürecinin ikinci basamağında kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması amacıyla kamudan önemli bir kaynak aktarımı yapılmıştır. Bu çerçevede, 2000 yılı sonunda bilanço büyüklüklerinin yüzde 50'sine ulaşan görev zararı alacaklarının kapatılması ve sermaye desteğini içermek üzere 2001 yıl sonu itibariyle toplam 21, 9 milyar dolar (28,7 katrilyon TL) tutarında kaynak kamu bankalarına aktarılmış, birleşmeler yoluyla küçültülmeleri ve nihai olarak özelleştirilmeleri öngörülen kamu bankalarının operasyonel açıdan yeniden yapılandırılmalarına yönelik faaliyetler ise hızlandırılmıştır.

3.Özel bankaların sermayelerinin güçlendirilmesi: Yeniden yapılandırmanın üçüncü aşamasında, aktif kalitesi bozulan ve sermayeleri hızla eriyen özel sermayeli bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi için üçlü bir denetimden geçirilerek sermaye desteği yapılması esasına dayalı bir program uygulanmıştır. Program kapsamında Haziran 2001'de gerçekleştirilen iç borç takası ile özel sermayeli bankaların yabancı para pozisyonları önemli ölçüde kapanmış, faiz ve kur riskleri azaltılmıştır. Bankaların 2001 yılı mali tabloları üzerinden yapılan denetimde ise BDDK tarafından enflasyon muhasebesi kuralları esas alınmıştır. Denetimler sonrası hazırlanan sektör raporları dikkate alındığında sektörde sermaye ihtiyacı sınırlı düzeyde kalmıştır. Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının özel sektöre maliyeti; 5,2 milyar doları TMSF tarafından ve 2,7 milyar doları özel sektör bankaları tarafından olmak üzere 7,9 milyar dolar olmuştur.⁵⁰

2001 yılı krizi banka dışı kesimler açısından da ciddi bir belirsizlik ortamı yaratmıştır. Reel sektörde bir çok firma faaliyetlerini ve yatırımlarını azaltması ve ödeme gücüne düşmelerinden dolayı firmaların finansal sektöre olan borçlarının yeniden yapılandırılması programı gündeme gelmiştir. Bankacılık sisteminin takipteki kredilerinin toplam kredilerine oranı 2001 yılı sonunda yüzde 29,5'e yükselmiş iken bu oran karşılık düzenlemesindeki değişikliklere bağlı olarak bankaların takipteki alacakları için ayırdıkları karşılıkların artması sonucu 2002 yılı sonunda yüzde 18,5'e gerilemiştir. **"İstanbul Yaklaşımı"** olarak bilinen

⁵⁰ Değirmenci, Nihal, Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi, BDDK, 2003

“finansal yeniden yapılandırma programı” üç yıllık bir süreç kapsamında Haziran 2002’de uygulamaya konulmuştur.

Kasım 2003 itibariyle 208’i (32 grup) büyük ölçekli firma, 103’ü de küçük ölçekli firma olmak üzere toplam 311 firma Finansal Yeniden Yapılandırma Programı kapsamına alınmıştır. Bunlardan büyük ölçekli 178 (23 grup) ve küçük ölçekli 71 firma olmak üzere toplam 249 firma ile Finansal Yeniden Yapılandırma Sözleşmesi yapılmıştır. Yeniden yapılandırılan borç tutarı 5,4 milyar dolardır.⁵¹

4.Banka gözetim ve denetim yapısının güçlendirilmesi: 1999 yılında başlatılan reformlarda bağımsız banka gözetim ve denetim sisteminin oluşturulması esas alınmıştır. 2000 yılında faaliyete başlayan BDDK tarafından yapılan düzenlemeler ile bankacılık mevzuatı uluslararası düzenlemelere ve özellikle AB direktiflerine önemli ölçüde yaklaştırılmıştır. Banka bilançolarında şeffaflığın artırılması, uluslararası muhasebe standartlarına uyum, banka mali bünyelerinin güçlendirilmesinin yanı sıra risk tanımı ve yönetim yapısında da uluslararası uygulamaları dikkate alarak düzenlemeler yapılmıştır.

Kredi sınırları ve standart oranların hesaplanmasında kullanılmak üzere AB düzenlemelerindeki özkaynak tanımına paralel olarak konsolide özkaynak tanımı yapılmış ve sistemde tek bir tanımın mali tabloların hazırlanmasında esas alınması sağlanmıştır.⁵²

Banka kaynaklarının belirli gruplar üzerinde yoğunlaşmasının engellenmesi amaçlanarak, ve bankaların kullandıkları kredilerde risk yoğunlaşmalarının önlenmesi için bir gruba kullanılacak kredilerin hesabında doğrudan ve dolaylı kredilerin birlikte dikkate alınması yönünde düzenlemeler yapılmıştır. Böylece bankaların sınırlamaları aşan tutarları için 2006 yılına kadar kademeli olarak yeni düzenlemeye uyum sağlaması istenmiştir. Bankaların mali kurumlar dışındaki kurumlara iştiraki özkaynakların yüzde 15’i, toplam iştirak miktarı ise banka özkaynaklarının yüzde 60’i ile sınırlandırılmıştır.

Bankaların risk algılama ve yönetim esaslarını uluslararası gelişmeler ve yeni uygulamalar paralelinde tanımlayan iç denetim ve risk yönetim sistemleri hakkında düzenlemeler yapılmış,

⁵¹ Değirmenci, a.g.k

⁵² Karabulut, a.g.m., S.58-60

bankaların risk odaklı gözetim ve denetim hedefine paralel olarak konsolide bazda denetim ve gözetim esası getirilmiş ve bankalar 2001 yılı sonu itibariyle mali tablolarını enflasyon muhasebesine göre hazırlamaya başlamışlardır. Ayrıca, bankaların yabancı para pozisyon risklerinin etkin olarak takibi için yabancı para pozisyonlarının da konsolide esasa göre hesaplanması yükümlülüğü getirilmiştir. Karşılıklar için yapılan yeni düzenleme ile kredi alacaklarının geri dönebilirlik ve teminat özelliklerine göre beş ayrı kategoride sınıflandırılması esası getirilmiştir.⁵³

2.3. Yeniden yapılandırmaya bankacılık sisteminin yaklaşımı

Güçlü bir finansal sistem güçlü finansal kuruluşların varlığını gerektirmesi nedeniyle bankaların mali bünyelerinin iyileştirilmesi, yeniden yapılandırılması her zamankinden daha önemlidir.

Düzenlemelerin ve uygulamanın, sistemik riske neden olmaksızın ve sorunlu olmayan kurumlara sorun yaratılmaksızın yapılması önemlidir. Yaşanan kriz iyi yönetilememesi krizin bankacılık sistemine maliyetini sınırlı düzeyde tutamamıştır. Bununla birlikte sorunlu bankaların sorunlarının çözümüne yönelik kapsamlı bir çözüm paketinin oluşturulması uzun zaman alması ekonomiye çok ciddi bir maliyet getirmiştir.

Fona aktarılan banka alacaklarının amme alacağı haline getirilmesi bankaların kredilendirme davranışlarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Kamu bankalarının sermaye yeterliliklerinin karşılanması ve yeniden yapılandırılması sürecinde bu bankaların sorunlu tüm kredileri için karşılık ayırmaları, kredi arzını aniden sınırlandırmaları diğer bankalar üzerindeki sorunların daha da ağırlaşmasına neden olmuştur.

Uzun bir süredir bankaların düşük karlılığına ilişkin sorun gündeme getirilmesine rağmen bankalar, ekonomik faaliyetlerinden gelen katkının dışında bütçenin finansmanında doğrudan veya dolaylı olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Net aktif vergisi, sermaye kazancı vergisi gibi servet vergisi türü vergisel yükler sistemin mali bünyesini olumsuz etkilemiştir.

53 Karabulut, a.g.m.,s.58-60

Düzenleme kamu bankaları, yabancı bankalar, halka açık özel bankalar ve halka açık olmayan özel bankalar için bilanço esasları ve açıklama yöntemleri açısından ciddi farklılıklar içermesi de şeffaflığın sadece bir grup banka için sağlanmasına neden olmaktadır. Ayrıca, halka açık bankaların diğer bankalardan farklı bir uygulamaya tabi tutulması, yöntem değişikliği nedeniyle bilanço sunumlarının farklılaştırılması borsada banka hisselerine yatırım yapmış olan yerli ve yabancı yatırımcılar nezdinde çok ciddi tereddütlerin oluşmasına yol açmıştır.

Sektörlerde uygulanan reform süreçlerinin birbirinden çok farklı olması, sistemin bütünü için kırılma yaratmaktadır. Bankacılık sistemindeki kilitlenme, kredi arzının daralması şirketler kesimini daha da zora sokacak, ekonominin büyümeye başlamasını geciktirecek, sürdürülebilir bir büyümeye ulaşmak için gerekli olan sanayi sektöründeki yenilenmeyi engelleyecektir.

3. TÜRKİYE AB EKONOMİK VE MALİ İLİŞKİLERİNİN BANKACILIK SEKTÖRÜNE YANSIMALARI

1 Aralık 1964’de tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasında bir ortaklık ilişkisi kurulmuştur. Bu bakımdan, Ankara Anlaşması’nın yürürlüğe giriş yılı, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki mali işbirliğinin başlangıç tarihi olarak alınabilir.

Bu kısımda AB ile mali ilişkilerimiz ve bunların bankacılık sektörüne yansımalarını inceleyeceğiz.

3.1. Mali ilişkiler

Ankara Anlaşması’nın başlangıç bölümünde, Türk ekonomisinin kalkınmasının ortaya koyduğu özel sorunlara ve belli bir sürede Türkiye’ye ekonomik yardım yapılması gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Anlaşmanın üçüncü maddesinde ise, geçiş dönemi ve son dönem boyunca kendisine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmek için, Türkiye’nin hazırlık döneminde Topluluk yardımı ile ekonomisini güçlendireceği ve bu hazırlık dönemi ve özellikle Topluluk yardımına ilişkin uygulama usullerinin, Ankara Antlaşmasına ekli Geçici Protokol ile Mali Protokol’de belirtildiği ifade edilmektedir.⁵⁴

⁵⁴ Karluk, Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, 5. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım,1998,s.76

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi ile Türkiye'ye, resmi olarak aday ülke statüsü verilmiş ve Avrupa Birliği ile ilişkilerimiz farklı bir boyut kazanmıştır. Helsinki Zirvesi, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki mali işbirliği çerçevesinde Türkiye'ye sağlanacak mali yardımların Türkiye'nin Topluluğa katılımını hedef alması veya bu yardımların bir *katılım öncesi strateji* perspektifi kazanması yönünde ilk adımı oluşturmaktadır.

Türkiye, 2002 yılına kadar, MEDA programı kapsamında ve gümrük birliği ve ekonomik ve sosyal gelişmenin desteklenmesine yönelik iki tüzük çerçevesinde yardım almıştır. 1999 yılına kadar, Türkiye'ye sağlanan yardımın temel amacı, diğer Akdenizli ortaklarda olduğu gibi, yapısal reform sürecinin desteklenmesi olmuştur.

Helsinki Zirvesi'ni takiben, Türkiye'ye yönelik mali yardım programlarında katılım öncesi yaklaşım benimsenmiştir. Yapısal uyuma yönelik yardım, uluslararası mali kuruluşlarla işbirliği halinde sürdürülmüş ve ayrıca (mali) yardım kurumsal yapılanma, yatırım ve Türkiye'nin Topluluk programları ve ajanslarına katılımının desteklenmesi konularında yoğunlaşmıştır. Konsey, 17 Aralık 2001 tarihinde, Türkiye için katılım öncesi mali yardıma ilişkin bir tüzük kabul etmiştir. Söz konusu Tüzük, Komisyonun yıllık ortalama 177 milyon Euro düzeyinde katılım öncesi mali yardım sağlanması hedefini tekrarlamıştır.

Komisyon, 2002 tarihli Strateji Belgesinde, Türkiye'nin ihtiyaçları ve massetme kapasitesini de dikkate alarak, toplam yardımın önemli oranda artırılmasını öngörmüştür. Kopenhag Zirvesi sonuçlarında, 2004 yılından itibaren, söz konusu yardımın, 2000-2006 mali perspektifinin "katılım öncesi harcamaları" başlığı altında finanse edilmesi teyid edilmiştir.

Komisyon, 12 Ocak 2003 tarihinde bu doğrultudaki bir öneriyi, 11.02.2003 tarih ve COM (2003)70 sayılı bildirimde benimseyerek Bütçe Otoritesine göndermiştir. 2004-2006 döneminde katılım öncesi mali yardım, başta AB müktesebatının üstlenilmesine yönelik yatırım ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi olmak üzere, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini karşılamaya yönelik çabalarını desteklemeye odaklanacaktır. Ayrıca, mali yardım Türk ekonomisinin işleyişinin ve iç pazardaki rekabetçi baskı ile başatme kapasitesinin iyileştirilmesine yönelik olarak da sağlanacaktır. AB üyesi ve aday ülkeler ile sınır ötesi işbirliği de teşvik edilecektir. Mali yardım, tüm aday ülkeler için olduğu gibi iki başlık altında toplanacaktır: kurumsal yapılanma ve yatırım. Kurumsal yapılanma, müktesebatın

uygulanması ve ekonomik ve sosyal uyum gibi AB politikalarına katılım hazırlıkları için Türkiye'ye yardım şeklinde olacaktır. Bu alandaki yardım, merkezi, bölgesel ve yerel düzeydeki kamu kurumlarına sağlanabilecektir. Kurumsal yapılanma desteği, esas olarak üye ülkeler ile eşleştirme mekanizması vasıtasıyla uygulanacaktır. Ayrıca, katılıma yönelik hazırlıklarda ve müktesabatın uygulanmasında önemli role sahip olacak kuruluşlara da yardım sağlanacaktır(örneğin sosyal diyalogda yer alan işveren federasyonları ve sendikalar ile ticaret ve ziraat odaları gibi mesleki kuruluşlar ve diğer temsilci kuruluşlar). Sivil toplum kuruluşları da, demokratik uygulamaların, hukukun üstünlüğünün, insan haklarının, kadın erkek eşitliğinin ve azınlıkların korunmasının geliştirilmesi ve güçlendirilmesini amaçlayan girişimlerin desteklenmesi çerçevesinde yardımdan faydalanabilecektir.⁵⁵

Yatırımlar iki şekilde gerçekleşecektir. Yatırım ilk olarak, müktesabata uyum sağlanması için gerekli düzenleyici altyapının kurulması ve güçlendirilmesine ve müktesabatla bağlantılı yatırımların yönlendirilmesine ilişkin olabilecektir. Düzenleyici altyapı yatırımları ancak, gerektiğinde kurumsal yapılanma ile desteklenen belirgin hükümet stratejisi temelinde gerçekleştirilebilecektir. İkinci olarak, yardım programının bir kısmı, Türkiye'deki bölgeler arasındaki fark ve Türkiye'nin milli geliri ile AB ortalaması arasındaki fark dikkate alınarak ekonomik ve sosyal uyum alanlarındaki yatırımlara yönlendirilecektir.

Gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi, katılım öncesi yardımın programlanması için temel teşkil edecektir; yardıma ilişkin öncelikler İlerleme Raporları ve AB Müktesabatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı da dikkate alınarak belirlenebilecektir. Bu raporlarda siyasi kriterlere özel önem verilecektir. Halihazırda göçü de içerecek şekilde adalet ve içişleri, deniz güvenliği, çevre, sağlık, tarım ve kırsal kalkınma gibi öncelikli alanlar tespit edilmiştir. Mali yardımlardaki önemli artış, katılım stratejisi hedefleri ile bağlantılı olduğu ölçüde Türkiye'deki sosyo-ekonomik kalkınmanın AB tarafından desteklenmesini de mümkün kılacaktır. Türkiye için katılım öncesi mali yardım sağlayan mevcut araç, ulaştırma ve çevre altyapısı ile kırsal kalkınma programlarına ilişkin yatırımlar da dahil olmak üzere tüm bu alanlardaki programları destekleyebilecektir.

⁵⁵ Bilici, Nurettin, Avrupa birliği mali yardımları ve Türkiye, 6. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004,s.54

Türkiye'nin, bu fonları etkin bir şekilde yönetme ve kullanma kapasitesini daha fazla geliştirmesi gerekmektedir. Türkiye'nin, uygulamanın tamamıyla merkezi olmayan birimlere devredilmesini kolaylaştırmak amacıyla, sıkı bir mali kontrol temin etmek üzere ilave önlemler alması gerekmektedir. Bu kapsamda, Merkezi Olmayan Uygulama Sisteminin 1 Haziran 2003 tarihinden itibaren uygulamaya geçmiştir.⁵⁶

3.2. Bankacılık Sektörüne Yansıyanlar

Katılım ortaklığı belgesinin “üyelikten kaynaklanan yükümlülükleri üstlenebilme yeteneği” başlığı altında Bankacılık ve sigortacılık alanında AB mevzuatına tam uyum sağlanması hedef olarak gösterilmiş ve belgede Türk bankacılık sektörünü ilgilendiren kısa vadeli öncelik ve hedefler, “Şeffaflık ve gözetimi sağlama ilkeleri doğrultusunda, malî sektör reformunun hızla uygulanması” biçiminde belirlenmiştir.⁵⁷

Orta vadede bankacılık sektörü ile ilgili öncelik ve hedefler malî sektör reformunun tamamlanması, özelleştirme sürecinin tamamlanması, Avrupa merkez bankası sistemine katılımı sağlamak üzere Merkez Bankası Kanunu'nun yeniden düzenlenmesi, Merkez Bankası'nın tam bağımsızlığının gerçekleştirilmesi başlıklarıyla tanımlanmıştır.

Avrupa Birliği, aday ülke konumundaki Türkiye'den bankacılık sektörü için yukarıda belirtilen düzenleme ve politikaları beklemektedir. Türk Hükümeti mevcut toplumsal yapıyı ve yapılması gereken düzenlemeleri dikkate alarak bir “Ulusal Program” hazırlamış, 17 Nisan 2001 tarihinde de bunu AB'ne sunmuştur. Program'da, bankacılık sektörüne yönelik daha önce yapılmış ve yapılacak önemli hedefler ve düzenlemeler yer almaktadır.⁵⁸

⁵⁶ Bilici, a.g.k., s.72

⁵⁷ Bilici, a.g.k., s.112

⁵⁸ Bilici, a.g.k., s.118

III.BÖLÜM

1. FİNANSAL İŞLEMLER İÇİN AVRUPA ANA SÖZLEŞMESİ (THE EUROPEAN MASTER AGREEMENT FOR FINANCIAL TRANSACTIONS – EMA)

Avrupa Bankacılık Federasyonu (the European Banking Federation) ve Avrupa Tasarruf Bankaları Grubu (the European Savings Banks Group) işbirliği ile hazırlanan Avrupa Ana Sözleşmesi (EMA) taslak metni 29 Ekim.2000 tarihinde kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.⁵⁹

___ Amaç

EMA, özellikle Avrupa Alanı ile komşu ülkelerde geri satın alma işlemleri (repurchase transactions) ve menkul kıymet kredi işlemleri (securities lending transactions) ile ilgili olarak uygulanan farklı ana sözleşmelerin ve dokümanların harmanlanmasıyla oluşturulan tek tip bir doküman setidir. EMA'ya taraf olanlar aynı zamanda kendilerine uygun kanun, yargı ve sözleşme lisanını seçebilir ve ulusal düzeydeki özel yasal yükümlülükleri dikkate alabilirler. Sözleşmenin yapısı mevcut metne yeni ürünlere ait eklemeler yapılmasına ve kapsamın genişletilmesine olanak vermektedir, örneğin döviz, swap ve opsiyonlar gibi başka finansal işlemler de sözleşme kapsamına alınabilecektir.

___ Yararları

Avrupa Ana Sözleşmesi;

- Piyasa katılımcılarına tüm ticari işlemlerini (mevcut metinde geri satın alım işlemleri ve menkul kıymet kredi işlemleri yer almaktadır) tek bir ana sözleşme altında toplama imkanı vermektedir,
- Karşılıklı ürün netleme ve “margining” için sözleşmeye dayalı bir yapı oluşturmaktadır,

⁵⁹ www.ecb.int

- Operasyonel hükümlerin New York ya da İngiltere Hukuku ana sözleşmeleri ile daha ileri bir harmonizasyonunu sağlayacaktır. Bu işlev, özellikle karşılıklı işlemlerde uyum kaynaklı sorunların çözümüne ilişkindir.
- Kendi standartlarını geliştirmemiş ülkelerde dokümantasyon için hazır bir standart sunmaktadır.
- Avrupa’da kendi ülkelerinin standartlarının kullanımını talep eden artan sayıdaki tarafla yapılacak ticareti kolaylaştırmaktadır. Çünkü EMA’nın yaygın olarak kullanılması halinde Avrupa kıtasında bir çok yargı alanındaki ulusal standartlar benzer hale gelecektir.
- Kullanılmakta olan ana sözleşmelerin sayısını ve yasal görüş alınması ihtiyacını azaltmak suretiyle dokümantasyon işlevinin daha basit hale getirilmesini ve hızlanmasını sağlayacaktır.
- Yukarıda sayılan tüm bu yararlar aynı zamanda maliyet kazancını beraberinde getirecektir.

Yapısı

EMA aşağıda yer alan unsurlardan oluşmaktadır.

1. Özel Hükümler
2. Genel Hükümler
3. Geri Alım İşlemleri - Ürün Eki
4. Menkul Kıymet Kredileri - Ürün Eki
5. Geri Satın Alım İşlemleri ve Menkul Kıymet Kredileri “Margining” Eki

Ana sözleşmenin, sözleşmeye taraf olanlarca imzalan tek unsuru olan Özel Hükümler, sözleşmenin diğer unsurlarıyla birlikte ana sözleşmeyi oluşturmaktadır. Tarafların EMA’nın hükümlerini yeterli görmeleri ve bunları değiştirmemeleri halinde iki sayfayı geçmeyecek uzunlukta bir metin olabilecektir.

Genel hükümler ve Ekler taraflarca ayrıca imzalanmamakta ancak taraflarca yapılan sözleşmeye (Özel hükümler) dahil edilmektedir. Olağanüstü durumlarda, örneğin özel hükümlere dayalı bir sözleşme formunun olmaması durumunda, işlem koşullarına doğrudan dahil edilmektedir.⁶⁰

⁶⁰ www.ecb.int

Genel hükümler çok yönlü bir ürün dokümanıdır, ancak bir ölçüye kadar ISDA ana sözleşmesiyle karşılaştırılabilir. Genel hükümler geri satın alma işlemleri, menkul kıymet kredileri ve türevlerle ilgili sözleşme prensiplerini içermektedir. Taraflar arasında yapılan farklı ana sözleşmeler dolayısıyla meydana gelen dublikasyonlar ve uyumsuzluklar böylece giderilebilecektir. Bir başka önemli avantaj ise geri satın alma işlemleri, menkul kıymet kredileri ve “margining” ile ilgili eklerin özet içerikte olması ve teknik dokümanları içermesidir.

Genel Hükümler

Genel hükümler; amaç, yapı, yorum ve olabilir değişikliklere ilişkin giriş hükümleri, operasyonel detaylarla ilgili hükümler, vergi, özellikle stopaj vergileri, temsil, koşulların değişmesine ve hataya bağlı olarak akdin sona ermesi, “close out” ve son mutabakat, ilanlar, kayıt ofisleri, acenta işlemleri dahil olmak üzere diğer konular ve son olarak ilgili kanun ve yargı hükümlerini içermektedir.

Genel olarak bu hükümler mevcut dokümantasyon standartlarıyla uyumludur. Söz konusu standartların tek tip olmadığı durumlarda bir seçim yapılmalı ya da yeni bir yaklaşım benimsenmelidir.

Ürün Ekleri

Geri satın alım işlemleri ve menkul kıymet kredi işlemleri olmak üzere iki ayrı Ürün Eki bulunmaktadır. Söz konusu eklerde gecikmeli dağıtım, ortaklık ve diğer özel durumlara ilişkin konuların yanı sıra gelir dağılımı ve abonelik haklarına da yer verilmektedir.

“Margin” Eki

Geri satın alma işlemleri ve menkul kıymet kredileri için oluşturulan Margin Ekinde, her iki işlem türü için marjlarla ilgili hükümlere yer verilmektedir. EMA'nın daha başka işlem türlerini içermek üzere genişletilmesi halinde margin eki değiştirilecek ya da yeni ilaveler yapılabilecektir.⁶¹

⁶¹ www.ecb.int

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

Avrupa Birliği'nin (AB) temel amacı mal ve hizmetler ile sermaye ve iş gücü piyasaları için iç piyasalar yaratmaktır. 1957'de Roma Anlaşması'nın ikinci maddesi ile ortaya konulan bu amaç, 1985 yılında yayımlanan mali entegrasyona ilişkin Beyaz Belge (White Paper) ve 1987'de yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi ile pekiştirilmeye çalışılmışsa da, 1989 yılında kabul edilen İkinci Bankacılık Direktifine kadar çok az sayıda yasal düzenleme gerçekleştirilebilmiştir.

1977 yılında kabul edilen Birinci Bankacılık Direktifi, ev sahibi ülke (host country) kuralı çerçevesinde sınır ötesi şubeleşmeye imkan tanımış, fakat ulusal farklılıkların giderilmesinde etkili olamamıştır. Bunu takiben, 1989 yılında İkinci Bankacılık Direktifi yayınlanmıştır. Söz konusu direktif uyumlaşma (harmonization), karşılıklı tanıma (mutual recognition) ve menşe ülke (home country control) denetimini esas almaktadır. Ayrıca, AB üyesi ülkelerin farklı bankacılık sistemlerini birbiriyle uyumlaştırmak için 1986 yılından itibaren banka denetimi, sermaye yeterliliği, ödeme gücüne ilişkin standartlar, kara para aklama, tüketici kredileri ve bilançoların konsolide edilmesine yönelik çok sayıda direktif yayınlanmıştır. 1998 yılında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine dair Konsey Direktifi'nin kabulü, 1999 yılında euro'nun tedavüle girmesi ve Mali Hizmetler Eylem Planı'nın (Financial Services Action Plan-FSAP) kabulü, Avrupa bankacılık sektörünün önündeki yasal engellerin kaldırılmasına yönelik diğer düzenlemelerdir.⁶²

AB'de finansal piyasaların entegrasyonu konusunda AB üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarının katılımı ile 2000 yılı Mart ayında Lizbon ve 2001 yılı Mart ayında Stockholm'de yapılan toplantılarda önemli adımlar atılmıştır. Bu toplantılarda, finansal hizmetler alanında tek pazar oluşturulmasının önündeki engellerin kaldırılması; mevzuattaki mevcut boşlukların giderilmesi için gerekli önlemlerin 2005 yılı sonuna kadar tamamlanması ve 2006 yılında tamamen entegre olmuş bir AB finansal hizmetler sektörünün oluşturulması planlanmıştır.⁶³

⁶² www.ecb.int

⁶³ www.ecb.int

2.1. Avrupa Birliği'nin Finansal Entegrasyon Sürecine İlişkin Politikaları

Finansal hizmetlerde tek pazar amacını gerçekleştirmek için, AB'de bankacılığı düzenleyen çok sayıda direktif bulunmaktadır. Bu bağlamda, entegrasyon sürecinde uygulanan üç farklı düzenlemeden bahsetmek mümkündür.

__ *İhtiyatlı düzenlemeler:* Bu düzenlemeler banka iflaslarına yol açan negatif dışsallıklar veya fazla risk almaya yol açan asimetrik bilgi sorunları gibi sistemden kaynaklanan sorunların giderilmesine yöneliktir. İhtiyatlı düzenlemeler, özkaynaklara, ödeme gücüne, büyük risklere maruz kalma durumuna, mali olmayan firmaların sistemde yer almasına ilişkin kurallar ile bankaların iflas riskini önlemeye yönelik mevduat garantisi modellerini içermektedir. Bunların, genellikle bankalara özel bir maliyet yüklediği ve prensip olarak piyasa mekanizmasının yetersizliğini düzeltmeye yönelik müdahaleci düzenlemeler oldukları kabul edilmektedir.⁶⁴

__ *Düzenlemelerden kaynaklanan ve sektöre doğrudan uygulanan kısıtlamalar:* Bu kısıtlamalar daha çok kredi kuruluşlarının piyasaya girişleri, şube açmaları ve başka bölgelerde faaliyet göstermelerine ilişkindir. Bu önlemler doğrudan piyasa mekanizmasının yetersizliğini gidermeye yönelik olmamakla birlikte, çoğu ülkede yaygın olarak kullanılmakta, bankalar arasındaki rekabeti yumuşatmakta ve bankaların isim hakkı değerini (franchising value) artırmaktadır. Diğer yandan, bankacılık faaliyetlerinin kapsamını daraltan bu düzenlemeler, kredi kuruluşlarının risklerini azaltmakla birlikte, amaca ulaşmak için her zaman doğru araçlar olmayabilmektedir.⁶⁵

__ *Kredi kuruluşlarından talep edilen bankacılık ürün ve hizmetlerine ilişkin bilgilerle ilgili düzenlemeler:* Bu düzenlemeler bankacılıkta eksik bilgidен kaynaklanan sorunların giderilmesine yöneliktir. Örneğin mevduat sahibinin dolaylı olarak elinde tuttuğu bankacılık aktifleri hakkında çok az bilgiye sahip olması gibi bir sorun, bankacılık faaliyetlerinin genişlemesini önlemektedir. Söz konusu düzenlemelerde bankalardan elde edilen bilgilerin

⁶⁴ Cabral, I., Dierick, F., Vesal, J., "Banking Integration in the Euro Area", ECB Occasional Paper Series, 2002, No:6;s.25

⁶⁵ Cabral, , Dierick, , Vesal, a.g.m., s.25

eksiksiz ve zamanında kamuoyuna duyurulması için gerekli denetimlerin yapılması esası kabul edilmektedir.⁶⁶

Finansal entegrasyon süreci, sadece ticaret ve yatırımın önündeki engellerin kaldırılmasını değil, aynı zamanda bir finansal hizmetin yurtdışında nasıl pazarlanacağını veya yurtdışında faaliyet gösteren firmaların hangi düzenlemelere tabi olacağını göstermektedir. Bu konuda üç ayrı yöntem bulunmaktadır:

___ *Düzenlemelerden kaynaklanan kısıtlamaların tam uyumu:* Bu yöntem düzenlemeler sonucu bankacılık sektörüne doğrudan uygulanan kısıtlardan kaynaklanan sorunları ortadan kaldırarak tam entegrasyonun yolunu açmaktadır. Ancak, finansal ürünlere ilişkin düzenlemeler daha çok Ticaret ve Borçlar Kanunu'na bağlı olduğu için, söz konusu yöntem politik açıdan entegrasyonun olmadığı durumlarda yetersiz kalmaktadır.

Tam uyumlaşma süreci doğru enstrümanlar kullanıldığı takdirde piyasa entegrasyonunu garanti altına almakta; ihtiyatlı düzenlemelerin amacıyla uyum içinde olmasını sağlamak ve ekonomik açıdan olumsuz düzenlemelerin bertaraf edilmesini temin etmektedir. Bununla birlikte uyumlaşma süreci, bilgi ve tüketicinin korunması düzenlemelerini etkileme düzeyine göre sektörde çeşitlenmede (diversification) kayba yol açarak negatif etki yaratabilmektedir.⁶⁷

___ *Ulusal muamele prensibi (national treatment principle):* Bu prensibe göre, yabancı tedarikçilerin yerel piyasalara girmesine imkan tanınması ve onların yerel tedarikçilerle aynı muameleyi görmelerinin sağlanması esastır. Sözü geçen prensip, her ülkenin farklı düzenlemeler öngörebileceğini kabul etmekte olup, ticaretin serbestleşmesi anlaşmalarının (GATT) temel taşı olmuş, ancak finansal hizmetleri içeren ticaret anlaşmasında uygulanmamıştır. Ulusal muamele prensibi, belli düzeyde serbest ticarete ve yabancıların piyasaya erişimine imkan tanınmasına rağmen, tek pazar amacının gerçekleşmesinde yeterli

⁶⁶ Cabral, , Dierick, , Vesal, a.g.m., s.25

⁶⁷ Cabral, , Dierick, , Vesal, a.g.m., s.26

değildir. Diğer yandan, bu prensiple ulusal düzenlemelerle amaçlananların sürdürülmesi garanti altına alınmaktadır.⁶⁸

___ *Karşılıklı tanıma prensibi*: Bu prensipte, bankaların faaliyete geçme koşulları, denetimi, tasfiyesi gibi alanlarda asgari düzeyde uyumunun sağlanması, kredi kurumlarına verilen faaliyet izinleri ve kredi kurumlarının denetimlerine ilişkin işlemlerin AB'ye üye devletler tarafından karşılıklı olarak tanınması ve denetim alanında kaynak ülke denetimi ilkesinin benimsenmesi esastır. Söz konusu prensip çerçevesinde farklı ülkelerden gelen kurumların piyasa erişimine imkan tanınması, bu kurumların farklı düzenleyici kısıtlara maruz kalacağını göstermektedir. Bunların bankaların rekabetçi pozisyonlarını zayıflatmasını önlemek için, düzenleyici kurumların gerekli önlemleri alarak kontrolü altındaki firmaların diğer firmalara karşı rekabetçi konumlarını kaybetmemelerini temin etmeleri öngörülmektedir.

Bu yöntemlerin içinde finansal entegrasyon sürecinin gerçekleşmesini en fazla sağlayan karşılıklı tanıma prensibidir. Nitekim, AB'de piyasa entegrasyonu karşılıklı tanıma prensibine dayanmaktadır. Söz konusu prensip, ihtiyatlı düzenlemelerin uyumu ve tüketicinin korunması hakkında ev sahibi ülkenin denetiminin getirmesi ile entegrasyon sürecinin geçmişte olduğundan çok daha süratli bir şekilde ilerlemesini sağlamıştır. Ulusal muamele prensibi ise, entegrasyonun boyutunu derinleştirmiştir.⁶⁹

⁶⁸ Cabral, , Dierick. , Vesal, a.g.m., s.26

⁶⁹ Cabral, , Dierick. , Vesal, a.g.m., s.26-27

2.2. Avrupa Birliğinde Finansal Entegrasyonun Bankacılık Sektörüne Etkileri

Finansal entegrasyon sürecinin, ekonominin en önemli yapı taşlarından olan bankacılık sektörüne ciddi etkileri olmuştur. Bu kısımda entegrasyonun her alandan sektöre etkilerini inceleyeceğiz.

2.2.1. AB Bankacılık Sektöründe Gelişmeler

FSA (2004) verilerine göre, AB’de banka kredileri özel sektörünün birincil derecede finansman kaynağı olmuştur. Banka aktifleri 1980’lerdeki seviyesinin 2 katına çıkarak GSYİH’in yüzde 260’ına ulaşmıştır.⁷⁰

Bankalar arasındaki konsolidasyon genellikle ulusal sınırlar içinde gerçekleşmiş, sınır ötesi birleşme ve devralmalar sınırlı kalmıştır. Bankalar sınır ötesi faaliyetlerini şubeleşmeden ziyade iştirak edinmek suretiyle gerçekleştirmeyi tercih etmişlerdir. Öte yandan, bir çok mali grup diğer ülkelerde bir taraftan şubeleşmek diğer taraftan da iştirak edinmek suretiyle faaliyet göstermeyi tercih etmiştir.

Bankacılık faaliyetlerinin değişmesi ve bankaların müşterilerine sundukları ürün ve hizmetlerin çeşitlenmeye başlamasıyla birlikte bankalar faiz dışı gelirlere daha fazla yönelmişlerdir. (1992’de toplam gelirin yüzde 28,3’ü iken bu oran, 2001 yılında yüzde 42,5’e yükselmiştir.) Bu gelişmede, yatırım bankacılığı ve sermaye piyasası odaklı hizmetlerin uluslararası piyasalarda önem kazanmaya başlaması da etkili olmuştur.⁷¹

Bankacılık sektöründeki rekabet bir çok üye ülkede yüksek konsantrasyon oranlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. (Belçika, Hollanda ve Finlandiya’da en büyük 5 kredi kuruluşunun aktifleri, toplam aktiflerin yüzde 80’leri civarındadır.)

AB’de banka dışındaki kurumların da bankacılık hizmeti sunmaya başlaması rekabetin önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Bu nitelikteki kurumların başında mevduat toplamak için menkul kıymet yatırım fonları (mutual funds), tüketici kredileri ve kredi kartları için büyük

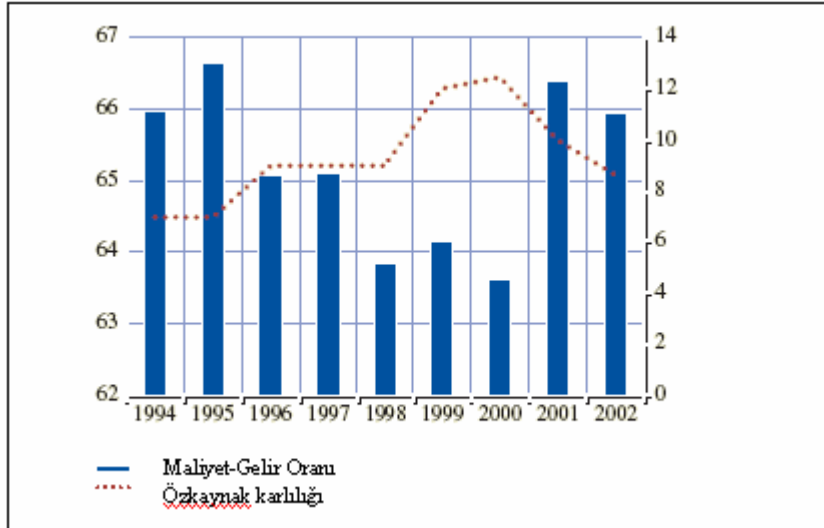
⁷⁰ Baldwin, R. Ve Wyplosz,C., The Economics of European Integration, Mc Graw Hill Education,2004,s.206

⁷¹ Baldwin, ve Wyplosz, a.g.k.,s.206

perakende firmalar ve bazı ülkelerde sigorta, yatırım ürünleri ve ipotek pazarlamada özel aracı kuruluşlar gelmektedir.⁷²

Banka Karlılığı ve Fiyat Gelişmeleri

Finansal entegrasyon sürecinde AB bankacılık sektörünün özkaynak karlılığı 2000 yılında yüzde 12,4 seviyesine çıkmışsa da, ekonomik ve piyasa koşullarının kötüleşmesinden dolayı 2001-2002 yıllarında gerilemiştir. Karlılıkta azalışın temel nedenleri arasında kurumsal krediler için ayrılan karşılıkların artması ile komisyonlarda ve sermaye piyasası işlemlerinden elde edilen gelirlerdeki düşüş gösterilebilir. Bu dönemde banka karlılığı azalmakla birlikte, 1990'lı yılların ortalarında ulaşılan seviyenin üzerinde seyretmiştir.⁷³

Kaynak: ECB, "Structural Analysis of the EU Banking Sector", www.ecb.int, 2003

Tablo 4 AB Bankalarının Karlılığı ve Operasyonel Etkinliği

Bankalar azalan karlılık baskısına karşılık şube kapatmak ve personel sayısını azaltmak gibi maliyet düşürücü önlemleri uygulamaya koymuştur. Bazı bankalar menkul kıymet piyasalarındaki faaliyetlerini, bazıları ise özellikle teknoloji ve inşaat gibi yüksek risk kategorisinde sınıflandırdıkları sektörlerde yeni kredi tahsisini sınırlandırmıştır. Alınan bu önlemler sonucunda banka karlılığı 2003 yılından itibaren tekrar artmaya başlamıştır. Orta

⁷² www.ecb.int, ECB, "Structural Analysis of the EU Banking Sector", 2003

⁷³ www.ecb.int, ECB, "Structural Analysis of the EU Banking Sector", 2003

büyükteki bankalar en yüksek karlılığı gösterirken, küçük bankalar en düşük karlılık oranına sahip olmuşlardır.

Yeniden yapılandırma ve yeni teknolojilerin yayılmasıyla birlikte AB bankalarının maliyet etkinliği artmıştır. Bu çerçevede maliyetlerin gelirlere oranı 1992 yılında yüzde 63,7 iken 2001 yılında yüzde 61,6'ya düşmüştür. AB bankalarının ödeme gücü oranı göstergeleri son on yılda artmış ve ortalamada asgari zorunlulukların üzerinde kalmıştır. (örneğin, AB bankacılık sektörünün toplam düzenleyici sermaye rasyosu 2002'de yüzde 12,3 olarak gerçekleşmiştir.⁷⁴

Deregülasyon ve entegrasyon süreci bankaların yeni faaliyetlere yönelmelerine ve farklı piyasalarda faaliyet göstermelerine yol açmıştır. Bu yeni alanlardan elde edilen getiriler, geleneksel bankacılık nedeniyle düşen marjların yeniden yükselmesini sağlamıştır. Öte yandan, ürün ve faaliyet alanında artan çeşitlilik de banka karlılığının sürdürülmesinde etkili olmuştur. Buna karşılık, bankacılık faaliyetlerine bağlı olarak, sektöre özel riskler son yıllarda artış göstermiştir. Ayrıca, banka getirilerindeki değişkenlik (volatility) artmıştır.

AB ülkelerinde bireysel ve kurumsal kredi faiz oranları ile mevduat faiz oranları arasındaki fark 1998-2001 yılları arasında ciddi şekilde düşmüştür. Bu gelişme daha çok euro'nun tedavüle girmesini takiben ülkelerin para politikalarının birbirine yaklaşmasıyla açıklanmaktadır. Banka marjlarının değişkenliğindeki azalma daha düşük düzeyde olmuştur. Ülkeler arasındaki hane halkı borçlanma oranları birbiriyle önemli ölçüde uyumlaştırılmış ancak, kurumsal borçlanma ve mevduat faiz oranlarındaki değişkenlik fazla azalmamıştır. Bu durum da ülkeler arasında asgari oranda uyumlaşma olduğunu, fakat marjlarda önemli farklılıklar olduğu için, euro bölgesinde bankacılık sektöründe hala tam entegrasyonun sağlanmadığını göstermektedir. Diğer yandan, euro bölgesi ülkelerde perakende piyasalar bölgelere dahi farklılık göstermektedir. Müşteriler ikamet ettikleri yerlere yakın bankaları tercih ettiklerinden, bankalar ulusal sınırlar içindeki piyasa paylarını fiyatlama ile güçlendirmektedir.⁷⁵

Entegrasyon süreci genel olarak bankacılık sektörünün fiyat rekabeti açısından önemli sonuçlar doğurmamıştır. Ancak, bu süreç ulusal piyasalarda konsolidasyona yol açarak piyasa yapısı üzerinde önemli değişiklikler yaratmıştır. Sürecin sektörün etkinliğini artırıp artırmadığı hususu açık olmamakla birlikte, en azından kredi kuruluşları karlılıklarını aynı

⁷⁴ www.ecb.int, ECB, "Structural Analysis of the EU Banking Sector", 2003

⁷⁵ www.eurpopa.eu.int, Economic and Financial Committee, "Report by the Economic and Financial Committee (EFC) on EU Financial Integration", 2002

seviyede tutabilmişlerdir. Bununla birlikte, banka karlılığının sürdürülmesi, özellikle gelir akımları cinsinden bankacılığın değişen yapısı, 1990'larda interbank oranlarının düşmesini takiben marjların kötüleşmesi nedeniyle artan faiz dışı gelirler ve banka getirilerindeki değişkenliğin önemli ölçüde artması ile mümkün olmuştur.

___ Sınır Ötesi Aracılık Faaliyetleri

AB'de sınır ötesi işlemler, müşterilerle yapılan kredi ve mevduat işlemleri ile yabancı şube ve iştirakler açısından oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Bunun en önemli sebebi müşterilerin bankalarına yakın olmayı tercih etmeleridir. Euro bölgesindeki bankalar kredi işlemlerinin yüzde 89'unu, mevduat işlemlerinin ise yüzde 84'ünü ulusal sınırlar içindeki müşterilerle gerçekleştirmektedirler.⁷⁶

Avrupa bankalarının euro bölgesinde şube açmak suretiyle uluslararasılaşma (internationalisation) eğilimi incelendiğinde, yabancı şubelerin sayısında 1997-2000 yılları arasında önemli bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Bu dönemde euro bölgesi bankalarının AB üyesi ülkelerdeki şubelerinin aktifleri banka aktiflerinin ortalama yüzde 6'sını oluşturmaktadır. Bu oran sadece Lüksemburg ve İrlanda'da yüzde 10'nun üzerindedir.

Yabancı banka şubeleri perakende faaliyetler yerine genellikle kurumsal finansman hizmetlerine, ticari faaliyetlere ve özel bankacılığa odaklanmaktadır. Ulusal sınırlar içinde yer alan bankaların yaygın şube ağı sayesinde sahip oldukları rekabet avantajı, yabancı bankaların perakende piyasalarına girmesini güçleştirmektedir. Bu piyasalara girmenin en etkin yolu mevcut bir yerel bankayla birleşmek veya bir yerel bankayı devralmaktır. Nitekim son yıllarda bu alanda gerçekleştirilen işlemlerde önemli artış yaşanmıştır.

AB'de küçük ülkelerde bulunan şube ve iştiraklerin sayısı büyük ülkelerde yer alanlardan daha fazladır. Bununla birlikte ülke bazında istisnalar yaşanabilmektedir. Örneğin AB içi

⁷⁶ Cabral, , Dierick. , Vesal, a.g.m., s.37

ülkelerin şube ve iştiraklerin toplam aktiflerinin GSYİH'e oranı en fazla olan İngiltere ve Lüksemburg arasında önemli farklılıklar mevcuttur. İngiltere'de çoğu bankacılık faaliyeti iştiraklerden ziyade şubeler aracılığı ile gerçekleştirilirken, Lüksemburg'da sınır ötesi işlemlerde iştiraklerin ağırlığı fazladır.

____ **Birleşme ve Devralmalar**

1980'li yılların sonu ve 1990'lı yılların başında yeniden yapılandırma sürecinin bir sonucu olarak çok sayıda AB ülkesinde birleşmeler ve devralmalar gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, çoğu ülkede özelleştirme süreci de başlamış, bir çok kamu bankası özel bankalara satılmıştır. Avrupa bankaları genellikle Güney Doğu Asya, Merkez ve Doğu Avrupa ve Latin Amerika gibi ülkelere doğru genişlemeyi tercih etmiştir.

Euro bölgesinde konsolidasyon şu ana kadar: (1) büyük ticaret bankaları ile banka ve banka dışı finansal kurumlar arasındaki birleşmeler, (2) tasarruf ve kooperatif bankaları arasındaki birleşmeler olmak üzere iki şekilde uygulanmıştır. AB'de sınır ötesi birleşmeler bir kaç örnek dışında, bankacılık sektöründeki konsolidasyon, kültürel ve organizasyonel nedenler, yasal düzenlemeler ve kamu politikaları nedeniyle genellikle ulusal sınırlar içinde gerçekleşmiştir. 1997-2000 yılları arasında gerçekleşen birleşme ve devralmaların sadece yüzde 17'si sınır ötesinde gerçekleşmiştir.

Dünya ekonomisinin geneline bakıldığında bankacılık sektörünün özellikle gelişmiş ülkelerde tam olarak entegre olmasından söz etmek mümkün değildir. Bu durum AB için de geçerlidir. Nitekim, AB'de bir çok ülkede bankacılık sektöründe yabancı bankaların payı yüzde 10 veya daha düşük orandadır. Bankacılık sektöründe konsolidasyon yaygın bir şekilde gerçekleşmesine karşılık, sınır ötesi birleşme ve devralmalar sınırlı düzeyde kalmıştır. Sınır ötesi birleşme ve devralmaların finansal sektörün entegrasyonunda büyük önem taşıdığı görüşü hakimse de, piyasa payını artırmak suretiyle rekabet gücü elde etmek için ulusal sınırlar içinde gerçekleştirilen birleşme ve devralmalar daha çok teşvik edilmiştir.⁷⁷

⁷⁷ www.europa.eu.int, European Commission, "Financial Integration Monitor", 2004

Euro bölgesinde 1990-2001 yılları arasında birleşme ve devralma faaliyetlerinin yüzde 70'i 1998 yılından sonra gerçekleşmiştir. 1990-2001 yılları arasında toplam işlem değeri sınır ötesi işlemler hariç iki katından fazla yükselmiştir. Özellikle büyük bankaların birleşme faaliyetleri 2000 yılına doğru artmıştır. 1990'ların başındaki birleşmeler daha çok küçük bankalar (çoğunlukla tasarruf ve kooperatif bankaları) arasında ve maliyetleri azaltmak amacıyla yapılmıştır.

Birleşmelerin büyük çoğunluğu bankalar arasında gerçekleşmiştir. Bunun yanında, bankaların, sigorta şirketleri ve menkul kıymet firmalarıyla birleşmeleri suretiyle mali ortaklıklar (financial conglomerates) yaratılmıştır. Birleşme ve devralmaların toplam değerinin yüzde 30'u, sektörler arası birleşme ve devralmalardan oluşmuştur. Özellikle Belçika, Almanya, Finlandiya ve İrlanda'da sektörler arası birleşmeler yoğun şekilde yaşanmıştır.⁷⁸

Euro bölgesi bankaları tarafından gerçekleştirilen birleşme ve devralmaların büyük çoğunluğu Avrupa ülkelerindeki bankalar arasında gerçekleşmiştir. 1990-2001 yılları arasında gerçekleşen birleşme ve devralmaların yüzde 90'ında devralan kurum diğer bir Avrupa ülkesindedir. Devralan kurumun banka dışı bir mali kurum olduğu durumlarda ise o kurumun menşe ülkesi Avrupa dışından olmaktadır. 1990 ve 2001 yılları arasında bu tür devralmalar, toplam birleşme ve devralmaların yüzde 50'sini oluşturmuştur.⁷⁹

Birleşme ve Devralmalarda Beklentiler

Banka birleşme ve devralmaları banka sahipliği yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır. Sınır ötesi birleşme ve devralmalar, iştiraklerin ve diğer euro bölgesi ülkelerde faaliyet gösteren Avrupa bankalarının artmasına yol açmıştır. AB ülkeleri arasında Lüksemburg yüzde 94,6 ile yabancıların en fazla paya sahip olduğu ülkedir. Bu ülkedeki bankaların büyük çoğunluğu Alman bankaları tarafından devralınmıştır. Finlandiya ve İrlanda bankacılık sisteminin yüzde 40'ı, Belçika bankacılık sisteminin ise yüzde 36'sı yabancılar tarafından kontrol edilmektedir. Almanya, Hollanda ve Yunanistan'da ise yabancıların sistemdeki payı yüzde 6'dan fazla değildir.

⁷⁸ www.europa.eu.int, European Commission, "Financial Integration Monitor", 2004

⁷⁹ Cabral, I., Dierick, F., Vesal, J., a.g.m., s.39

Ulusal sınırlar içindeki birleşme ve devralmalar euro bölgesinde piyasa konsantrasyonunu artmıştır. Ülkeler arasında piyasa konsantrasyonu açısından önemli farklılıklar mevcuttur. Belçika, Finlandiya ve Hollanda gibi küçük ülkelerde beş büyük bankanın aktiflerinin toplam aktiflere oranı yüzde 80'ler civarındayken, Yunanistan ve Portekiz'de bu oran yüzde 60'ların üzerindedir. En dağınık bankacılık sistemine sahip olan Almanya'da ise beş büyük banka bankacılık sisteminin toplam aktiflerinin sadece yüzde 20'sini elinde tutmaktadır.

Banka birleşme ve devralmalarının bir diğer sonucu ise banka şubesi ve çalışan sayısında meydana gelen düşüşlerdir. 1990'lı yılların başından beri banka şube sayısında yaşanan en büyük düşüş birleşme ve devralmalar sonrasında, konsantrasyon oranının en fazla arttığı ülkelerde meydana gelmiştir (Belçika, Finlandiya, Hollanda, Danimarka ve İsveç). Banka çalışanlarının sayısı bakımından ise Hollanda dışındaki ülkelerde ciddi oranda gerileme görülmüştür.

Bankacılık sektöründe konsolidasyon AB ülkelerinde faaliyet gösteren bankalar arasındaki büyüklük farklılıklarını azaltırken, Finlandiya, Avusturya, Danimarka ve İtalya gibi ülkelerde bankaların büyüklüğü görece olarak aynı kalmaya devam etmiştir.

Dermine (2002)'de yer alan birleşme ve devralmaların etkinliğini ölçen araştırma bulgularına göre aynı ölçekteki bankalar arasındaki birleşmenin bankaların performansını arttırdığı gözlemlenmiştir.⁸⁰ Etkin işlemeyen bankaların etkin işleyen bankalar tarafından devralınması, devralınan bankaların etkinliğini artırmıştır. Birleşmelerin, firmaların borsa değeri ile devralan ve devralınan firma üzerindeki etkileri incelendiğinde, birleşmelerin hissedarların refahını artırdığını gösteren pozitif bulgu bulunamamıştır. Bankaların uluslararası düzeyde etkinliğini ölçen son çalışmalara göre, Fransa ve İspanya'da bankalar daha düşük etkinlik düzeyine sahiptir. Yabancı bankalar yerel bankalara göre daha az etkindir. Buna neden olarak müşterilerin kendilerine yakın bankaları tercih etmeleri gösterilmektedir. Ancak, etkinlik analizleri yapılırken yabancı bankaların piyasa payının küçük olduğu gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır. Bankalar, birleşmelerden en çok faaliyet ve gelir etkinliği sağlamışlardır. Birleşmelerin etkinliğine ilişkin yapılan çalışmalar verilerin sınırlı olmasından dolayı sadece

⁸⁰ www.ecb.int, Dermine, J., "European Banking: Past, Present and Future, The Transformation of the European Financial System", Second ECB, Central Banking Conference, 2002

banka işlemleri, kredi, mevduat ve menkul kıymetlere odaklanmış, kredi kartları ve türev ürünler gibi özel faaliyetler hakkında inceleme yapılmamıştır. Birleşmeler sonucunda elde edilen finansal çeşitlenmenin (financial diversification) faydalarının ölçülmesi zordur. Bu konuda eldeki veriler çok yetersizdir. Ancak, yapılan araştırmalar farklı iş kolları arasındaki – örneğin, sigorta ve bankacılık arasında- çeşitlenmenin beklenen faydayı sağladığını göstermektedir.

AB bankacılık sisteminde yaşanan birleşme ve devralmalar genel olarak bankaların etkinliğini artırmış ve bankaların sermaye piyasalarında faaliyet göstermek için gerekli optimal büyüklüğe ulaşmalarını sağlamıştır. Bundan sonraki süreçte, ulusal sınırlar içindeki birleşme ve devralmalardan beklenen getirinin elde edilmesiyle birlikte yoğunlaşmanın boyutu bankacılık sisteminin oligopol yapısını bozması ve ulusal sınırlar içinde gerçekleşen birleşme ve devralmaların yerini sınır ötesi birleşme işlemlerinin alması beklenmektedir. Bunun yanında bankaların büyüme stratejilerini özellikle gelişmekte olan ülkelerden banka satın almak suretiyle devam ettirecekleri öngörülmektedir.

Finansal Entegrasyon Sürecinin Önündeki Engeller

AB’de 1999 yılında mali piyasaların entegrasyonun önündeki engeller ve bu engellerin kaldırılmasına yönelik olarak Mali Hizmetler Eylem Planı (Financial Services Action Plan-FSAP) kabul edilmiştir. 2005 yılında tamamlanması öngörülen FSAP, finansal hizmetlerde tek pazara geçiş için yasal mevzuatta yapılması planlanan değişiklikleri ve diğer öncelikli konularda atılacak adımları bir zaman çizelgesine bağlayan bir dizi önlemler paketidir. FSAP’de bu stratejik hedefler başlığı altında 42 adet yasal düzenleme ve önlem sıralanmıştır. 2004 Haziran itibariyle bu 42 adet düzenlemeden 39’u gerçekleştirilmiştir.⁸¹

AB’de, gerek FSAP çerçevesinde yapılan gerekse diğer yasal düzenlemelerin mevcut engellerin kaldırılarak tam anlamıyla entegre olmuş rekabetçi bir Tek Pazarın yaratılmasında yeterli olmadığı görüşü hakimdir. Bunun nedenleri şöyle belirtilebilir:

⁸¹www.eurpopa .eu.int, Economic and Financial Committee, “Report by the Economic and Financial Committee (EFC) on EU Financial Integration”, 2002

- FSAP düzenlemeleri AB düzeyinde kabul edilmiştir. Düzenlemelerin yeni üyelerin katılımı ile genişleyen AB'nin her ülkesinde etkin şekilde işleyip işlemeyeceği hususu tartışmalıdır. Özellikle perakende finansal piyasalarda ülkeler arasındaki dil ve kültür farklılıklarından kaynaklanan sorunlar hala aşılamamıştır.
- Sınır ötesi banka birleşmelerine ilişkin düzenlemelerden kaynaklanan kısıtlar sonucunda AB'de çok az sınır ötesi birleşme gerçekleşmiştir. Konsolidasyon ülkeler arasında olmasından ziyade ulusal sınırlar içinde gerçekleşmiştir.
- Tüketicinin korunmasına yönelik farklı düzenlemeler, AB'ye üye tüm ülkelerin uluslararası muhasebe standartlarına uyumunun sağlanması, müşterileri bir finansal üründen diğerine geçişe ikna etmenin zor olması, perakende ödeme sistemlerindeki dağılım, sınırlar arasında elektronik finansal hizmetlerin provizyonuna ilişkin kısıtlamalar ve ülkelerin kredi kartı sınırlamaları gibi engeller mevcuttur.
- Tüketicinin korunmasına yönelik farklı düzenlemeler, AB'ye üye tüm ülkelerin uluslararası muhasebe standartlarına uyumunun sağlanması, müşterileri bir finansal üründen diğerine geçişe ikna etmenin zor olması, perakende ödeme sistemlerindeki dağılım, sınırlar arasında elektronik finansal hizmetlerin provizyonuna ilişkin kısıtlamalar ve ülkelerin kredi kartı sınırlamaları gibi engeller mevcuttur.
- Ürünler üzerindeki kısıtlamalar (örneğin, ürün tayini ile ilgili kurallar) ve bu ürünlerin yetkilendirilmesinde yaşanan gecikmeler piyasaya yeni katılımcıların girmesini engellemektedir.
- Finansal piyasalar değişen piyasa koşullarına hızlı şekilde uyum sağlayabilen dinamik piyasalardır. Bu çerçevede piyasa gelişmeleriyle uyum sağlamak için kuralların periyodik olarak gözden geçirilerek revize edilmesi esastır.
- AB'de faaliyet gösteren tüm kuruluşların Basel II'ye uyumunun sağlanması için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.
- FSAP'ın 2005'de tamamlanacak olması dolayısıyla, mevcut engellerin kaldırılarak FSAP sonrası stratejilerin belirlenmesi finansal entegrasyon sürecinin tamamlanmasında büyük önem taşımaktadır.⁸²

⁸² www.eurpopa.eu.int ,Economic and Financial Committee, "Report by the Economic and Financial Committee (EFC) on EU Financial Integration", 2002

Gerçekleştirilen düzenlemeler

4/7 nci Şirketler Kanunu direktifi

Avrupa Şirket Statüsü

Uzaktan Pazarlama direktifi

Piyasa Manipülasyonu Direktifi (Market Abuse Directive)

Sigorta Aracılık Direktifi

Mali Ortaklık Direktifi (Conglomerates Directive)

Uluslararası Muhasebe Standartları

Tüketici Direktifi Prospektüs Direktifi

Mesleki Emeklilik Fonları Direktifi

Devralma Direktifi

Yatırım Hizmetleri Direktifi

Planlanan ancak gerçekleştirilmeyen düzenlemeler

Şeffaflık Direktifi

Sınır Ötesi Birleşmeler Direktifi

Zorunlu Denetim Direktifi

Haksız Ticari Uygulamalar Direktifi

Tüketici Kredisi Direktifi

Gerçekleştirilmeyen Düzenlemeler

Üçüncü Kara Para Aklama Direktifi

Üçüncü Sermaye Yeterliliği Direktifi

Ödemeler için Yeni Yasal Çerçeve

Takas ve Ödemeler Çerçevesi Direktifi

İkinci Sigorta Ödeme Gücü Direktifi (Second Insurance Solvency Directive)⁸³

Tablo 5 2004-2006 Döneminde AB’de Finansal Piyasaları Etkileyecek FSAP ve Diğer Düzenlemeler

⁸³ www.eurpopa .eu.int Economic and Financial Committee, “Report by the Economic and Financial Committee (EFC) on EU Financial Integration”, 2002

Finansal Entegrasyon üzerine Değerlendirmeler

Birleşme ve devralmalar, telefon ya da internet bankacılığı aracılığıyla yapılan doğrudan sınır ötesi satışlar, yabancı şubelerin açılması ve iştiraklerin kurulması Avrupa finans piyasalarının önemli ölçüde entegre olmasını sağlamıştır. Bununla birlikte, finansal entegrasyonun tam olarak gerçekleşmesini engelleyen bir çok düzenleyici engel bulunmaktadır. FSAP'da söz konusu düzenleyici engellerin tanımlanarak belirli bir gündem çerçevesinde kaldırılması öngörülmüşse de bazı konularda henüz ilerleme sağlanamamıştır.

Örneğin, Devralma Direktifi (Directive on Takeover Bids) henüz Avrupa Parlamentosunun onayını almamıştır. Devralmalarda asgari uyumlaşma kurallarının bulunmayışı sınır ötesi konsolidasyon sürecini olumsuz etkilemiştir. Mevcut birleşme düzenlemelerine göre, üye ülkelerin belirli çıkarları korumak için (kamu güvenliği veya ihtiyatlı kurallar) uygun önlemleri almalarına olanak sağlanmıştır. Bu olanak bazı durumlarda çok geniş yorumlanarak sorunlara yol açabilmektedir. Rekabetten sorumlu otoriteler ulusal sınırlar içindeki konsolidasyon lehine karar alıp, yabancı bankalar tarafından devralmaları engelleyebilmektedirler.⁸⁴

Ülkeler arasında tasarruflara ilişkin olarak ayrı vergi kurallarının bulunması entegrasyonun ileri boyutlara taşınmasında karşılaşılan bir diğer sorundur. Ayrıca, müşteriler ve finansal hizmetleri sunanlar arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde uyumlaşma süreci henüz tamamlanmamıştır. Bunlara ilaveten, AB ülkeleri arasında, E-Ticaret Direktifi ve Finansal Hizmetler Direktifinin Uzaktan Pazarlanması Direktifi gibi düzenlemeler ile tüketicinin korunması, muhasebe standartları ve iflas prosedürleri ile denetime ilişkin düzenlemelerde farklılıklar bulunmaktadır. AB ülkeleri arasında mevcut düzenlemeler arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir.⁸⁵

Bankaların sınır ötesi ödemeler için müşterilerinden yüksek komisyon talep etmesi sınır ötesi ticareti ve e-ticareti önemli ölçüde sekteye uğratmaktadır. Bu maliyetleri aşağıya

⁸⁴ www.europa.eu.int, European Commission, "Financial Integration Monitor", 2004

⁸⁵ www.europa.eu.int, European Commission, "Financial Integration Monitor", 2004

çekmek için yapılan girişimlerin başarısızlığa uğraması nedeniyle, bankaların ulusal sınırlar içindeki işlemlerden ve benzer sınır ötesi işlemlerden aynı miktarda masraf talep etmelerini zorunlu kılan bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre, Avrupa bankacılık sektöründe 2010 yılına kadar tek ödeme alanı kurulması için gerekli önlemlerin alınması hususunda anlaşmaya varılmıştır.

Ayrıca, finansal entegrasyon sürecinin daha ileri boyuta taşınması için 2005 yılında tamamlanacak olan FSAP sonrasında doğru stratejinin belirlenmesi ve bunun zamanında uygulanması zorunludur.

IV. BÖLÜM

1. YENİ DÜZENLEMELER ÇERÇEVESİNDE AB- TÜRK BANKACILIK MEVZUATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde Türk Bankacılık mevzuatı ve AB Bankacılık mevzuatı karşılaştırmalı olarak incelenecektir .

1.1. AB BANKACILIK MEVZUATI

AB’de bankacılıkla ilgili olarak çok sayıda direktif ve alt düzenleme yapılmıştır. Üye ülkeler bu direktiflere ve alt düzenlemelere belli süre içinde kendi mevzuatlarını uyumlaştırmak zorundadırlar. Bankacılıkla ilgili mevzuat, bankalar arasındaki rekabeti ve piyasa düzenini koruma amaçlıdır ve ayrıntılı hükümler içermemektedir.⁹ Mevzuatta yıllar içinde yapılan değişikliklerin çeşitli karmaşık uygulamalara neden olması, birbiriyle ilgili direktiflerin birleştirilmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda; 73/183/EEC, 77/780/EEC, 89/299/EEC, 89/646/EEC, 89/647/EEC, 92/30/EEC, 92/121/EEC no.lu Direktiflerin sık sık değiştirilmesi nedeniyle açıklık, bütünlük ve rasyonellik sağlanması amacıyla 2000/12/EC no.lu Kredi Kurumlarının Faaliyetlerinin Yürütülmesi ve Takibine İlişkin Konsey Direktifi ile bu düzenlemelerin tek bir metinde birleştirilmesi sağlanmıştır.⁸⁶

1.1.1. Hukuki Mevzuat

Bankalar ve Diğer Mali Kurumların Bağımsız Faaliyetleri Bakımından Yerleşme Serbestisi ve Hizmet sunma serbestisi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması hakkındaki (73/183/EEC) sayılı konsey direktifinde, üye ülkelerdeki kısıtlamaların kaldırılması için gereken düzenlemelere yer verilmiştir. 2000/12/EC no.lu direktif ile konsolide edilerek yürürlükten kaldırılmıştır.⁸⁷

Kredi Kurumlarının Kurulmalarına ve Faaliyetlerine İlişkin Kanun, Tüzük ve İdari Düzenlemelerin Eşgüdümü Hakkındaki (77/780/EEC) sayılı Birinci Konsey Direktifi diğer adıyla Birinci Bankacılık Direktifi, AB’nin bankacılık alanındaki ilk ve en geniş düzenlemesidir.

⁸⁶ Ozan, Gülhan, Türk ve Avrupa Birliği Bankacılık Sistemlerinin Mevzuat Uyumu ve Rekabet Düzeyi Açıklarından Karşılaştırılması, 1. Baskı, İstanbul, Aktüel Yayınları, 2003, s.23

⁸⁷ Ozan, a.g.k., s.37

Amacı ülkeler arasındaki hukuki farklılıkları en aza indirmek, tek bankacılık lisansı esaslı ile serbest şube açma imkânını getirmek ve bunları etkin bir şekilde uygulamaktır.

Birinci Bankacılık Direktifi, tek piyasa oluşturmayı temel amaç edinmiş ve AB bankacılığına önemli yenilikler getirmiştir. 2000/12/EC sayılı Direktife entegre edilerek yürürlükten kaldırılmıştır.⁸⁸

“Yasa Dışı Faaliyetlerden Elde Edilen Karaparanın Saklanması ve Transferine Karşı Tedbirler Hakkında Tavsiye Kararı” Bakanlar Komitesi’nin 27 Haziran 1980 tarihli kararıyla kabul edilmiştir. Tavsiye Kararında yasa dışı fonların ülkeler arasındaki transferi ve ekonomik sisteme sokularak aklanması sürecinin, diğer suçların da işlenmesini teşvik ederek yasa dışı faaliyetlerin ulusal ve uluslararası platformda yayılmasına neden olduğu ifade edilmiştir. Karar daha sonra AB Direktifi’nin ve Karapara Mali Eylem Grubu olarak bilinen FATF (Financial Action Task Force) tavsiyelerinin (40 Tavsiye) hazırlanmasında dayanak olarak alınmıştır.⁸⁹

Üye Devletlerin Tüketici Kredilerine İlişkin (87/102/EEC) sayılı konsey direktifinin çıkarılış amacı üye devlet hukuklarında tüketici kredisi alanında önemli farklılıklar bulunması nedeniyle kredi verenler arasındaki rekabet şartları ile tarafların hak ve yükümlülükleri bakımından uyumlaştırmanın sağlanmasıdır. Böylece tüketici kredilerinin belli bir düzene oturtulması amaçlanmıştır. Tüketici kredilerine ilişkin Konsey Direktifi özellikle tüketici haklarının korunması anlamında önem arz etmektedir.⁹⁰

Elektronik ödemeye ilişkin (87/598/EEC) sayılı konsey tavsiyesi teknolojik ilerlemenin tek pazarın gelişimine bilişim ve telekomünikasyon alanında katkıda bulunması amacıyla çıkarılmıştır. Tavsiyeye göre; “Kart ve ödeme sistemlerini işleten veya bunlardan yararlanan herkes, dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bu ödeme araçları bölünmüş bir pazarın ortaya çıkmasını engellemek amacıyla mümkün olduğu kadar geniş ölçüde karşılıklı kullanılabilir nitelik taşınmalıdır.” ve “Kart ihraç edenler veya mümessilleri ile üye işyerleri ve

⁸⁸ Ozan, a.g.k., s.37

⁸⁹Eren, Kasım, Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Bankacılık, 5. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2002, s.15

⁹⁰Eren, a.g.k., s.17

tüketiciler arasındaki sözleşmeler yazılı şekilde ve önceden yapılmış bir başvuru üzerine akdedilmek zorundadır. Verilen ve alınan bilgiler topluluk çapında tümüyle gizlidir.”

Ödeme sistemleri, kart hamili ve kart ihraç edenlerin ilişkileri ile ilgili (88/590/EEC) sayılı komisyon önerisi ödeme sistemleri ve kart hamili ile kart ihraç edenlerin ilişkileri, tarafların hak ve sorumlulukları, ödeme yöntemleri, tüketici tarafından ödenecek faiz, komisyon, ücret ve diğer masraflar, çeşitli sözleşme hükümleri, ödeme araçlarını çıkaranlar ve sistemi hazırlayanlar itibariyle standartlar tavsiye edilmiştir.⁹¹

Yıllık muhasebe belgelerinin yayınlanması ile ilgili (89/117/EEC) sayılı konsey direktifin amacı, merkez ofisleri üye devletin dışında bulunan kredi kurumlarının üye ülke sınırları içinde bulunan şubelerinin yükümlülüklerine açıklık getirmektir. Merkez ofisleri üye devlet dışında bulunan şubeler mali tablolar ile hesap ve kayıtlarını üye ülke kanunlarına uygun olarak hazırlayacaklardır.⁹²

Birinci bankacılık direktifi'nden sonra en önemli düzenleme 15 Aralık 1989 tarihli 89/646/EEC sayılı ikinci konsey direktifidir. İkinci bankacılık direktifi kredi kurumlarının faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve izlenmesi konusunda 77/780/EEC tarihli direktifte çeşitli değişiklikler yapmaktadır. Avrupa'da tek pazarın temelini İkinci Bankacılık Direktifi oluşturmaktadır. İlgili Direktifte zaman içinde değişiklikler yapılmış, 2000/12/EC no.lu düzenlemenin çıkartılmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır.

Karşılıklı tanıma, tek bankacılık lisansı, yerleşme ve hizmet sunum serbestisi, merkez ülke denetim ve kontrolü, minimum uyumlaştırma Direktifin getirdiği önemli hususlardır. Tek pazar hedefi, tek bankacılık lisansı ile bankacılık alanında bir anlamda gerçekleşmiştir. İkinci Bankacılık Direktifi, 2000/12/EC no.lu Direktifin temelini oluşturmuştur.⁹³

Sınır ötesi mali işlemlerle ilgili bankacılık faaliyetlerinin şeffaflığı hakkında 90/109/EEC sayılı komisyon önerisi ile sınır ötesi mali işlemlerle ilgili prensipler belirlenmiştir.

1. Prensip: Her kuruluş sınır ötesi mali işlemlerle ilgili kolay anlaşılır ve hemen ulaşılabilir bilgileri müşterilerinin dikkatine sunmalıdır. Kuruluş sınır ötesi mali işlemle ilgili ücret,

⁹¹ Eren, a.g.k., s.27

⁹²Eren, a.g.k., s.29

⁹³ Eren, a.g.k., s.32

komisyon ve tahsil edilecek diğer masraflar ve gerektiğinde valör tarihiyle ilgili hükümleri de içerecek standart bilgileri müşteriye vermelidir.

2. Prensip: Bir sınır ötesi mali işlemle ilgili olarak kuruluşun fatura ettiği ücret, komisyon ve diğer masraflar müşteriye ayrıntılı olarak bildirilmelidir. Ayrıca müşteri tarafından ödenmesi gereken vergilerin listesi ve miktarları da belirtilmelidir.

3. Prensip: Aksine bir talimatın yokluğunda ve mücbir sebepler dışında her aracı kuruluş, talimatın ve paranın alınmasından sonraki iki gün içinde transfer emrini yerine getirmek veya emir yerine getirilmemişse bunun gerekçe ve sebeplerini ve varsa hatayı bildirmelidir. Herhangi bir gecikme halinde transfer masraflarının bir kısmı geri alınabilmelidir.

4. Prensip: Amir kuruluş; bir transfer emrinden doğan yükümlülüğünü, söz konusu emir daha geç bir ifa tarihini öngörmedikçe en geç transfer emrinde belirtilen günü takip eden gün içinde yerine getirmelidir.

5. Prensip: Bir sınır ötesi mali işlemi yapan bir kuruluş; işlem veya işleme ilişkin talimatla ilgili olarak amir veya lehtar tarafından yapılan şikâyetlerle süratle ilgilenmelidir.⁹⁴

Finansal sistemin karapara aklama amacıyla kullanılmasının önlenmesine ilişkin 91/308/EEC sayılı 10 Haziran 1991 tarihli konsey direktifi, AB'deki sermaye hareketlerinde serbestleşme ve ülkeler arası nitelik taşıyan finansal işlemlerin yoğunluğu nedeniyle ortaya çıkan aklama trendlerini engellemek amacıyla taşımaktadır. Bu nedenle bankalara sıkı müşterini tanı ilkeleri getirilmiştir (Know Your Customer Rule). Direktife göre para aklama, kasıtlı olarak yapıldığında aşağıda belirtilen davranışlar anlamına gelir:

—Ceza gerektiren bir faaliyet veya bu tür bir faaliyete iştirak sonucu elde edildiği bilinen bir malvarlığının yasadışı kaynağını gizlemek veya bu türden bir faaliyete katılan bir kişinin bunun yasal sonuçlarından kaçınmasına yardımcı olmak amacıyla bu malvarlığını transfer etmek veya başka bir mal varlığına dönüştürmek,

—Malvarlığının mülkiyetini, gerçek niteliğini, kaynağını, yerini, tasarruf hakkını, hareketini veya bu mal varlığına ilişkin hakları, bu mal varlığının ceza gerektiren bir faaliyet veya bu faaliyete yardımcı diğer bir faaliyet sonucu elde edildiğini bilerek saklamak veya gerçeğinden farklı göstermek,

⁹⁴ www.tbb.org.tr

—Malvarlığının iktisabı sırasında onun ceza gerektiren bir faaliyet veya bu faaliyete yardımcı diğer bir faaliyet sonucu elde edildiğini bilerek mülkiyetini ya da zilyetliğini almak veya kullanmak,

—Yukarıdaki paragraflarda bahsedilen faaliyetlere katılmak ya da bunlara teşebbüs etmek, bu faaliyetleri kolaylaştırmak, teşvik etmek ve tavsiyede bulunmak.

Üye ülkeler, finansal kurumlarının aklamanın önlenmesine yönelik dahili kontrol mekanizmalarını, haberleşme sistemlerini ve eğitim programlarını geliştirmelerini ve 15.000 Euro'nun üzerindeki işlemlerde kimlik bilgilerini alarak bu kayıtları en az beş yıl süreyle saklamalarını gerekli kılmaktadır. Öte yandan Direktife göre finansal kurumlar şüpheli gördükleri işlemleri yapmaktan kaçınmalı ve denetim otoritesine yapacakları bildirimini müşterilerine haber vermemelidirler. Aklama amacıyla kullanılma ihtimalinin varlığında mali kurumlar dışındaki teşebbüslere de Direktif hükümlerinin uygulanabileceği hükme bağlanmıştır.⁹⁵

Mevduat sigorta sistemleriyle ilgili 94/19/EEC sayılı konsey direktifinin amacı, bankacılık sisteminin istikrarına ve tasarruf sahiplerinin korunmasına yönelik olarak kuruluş hakkı ve hizmet sunma özgürlüğü üzerindeki tüm kısıtlamaların kaldırılması suretiyle topluluğun her tarafında kredi kurumlarının faaliyetlerinin uyumlu bir şekilde gelişmesidir.

Ödeme sıkıntısına düşen bir kredi kurumunun iflası durumunda ülkeler arasında uyumlaştırılmış asgari garanti seviyesi 20.000 Euro olarak tespit edilmiştir.

Direktife göre aşağıdaki mevduatlara garanti kapsamında herhangi bir geri ödeme yapılmayacaktır:

— Diğer kredi kurumları tarafından kendi nam ve hesaplarına yatırılan mevduatlar,

— Özkaynak olarak kabul edilen tüm mali araçlar,

— Karapara aklama ile ilgili bir cezai mahkûmiyetin varlığında aklamaya esas işlemlerle ilgili mevduatlar.

Her üye devlet kendi sınırları içinde bir veya daha fazla mevduat garanti sisteminin uygulamaya konmasını sağlayacaktır. Kredi kurumları böyle bir sigorta sistemine üye olmadıkça mevduat kabul edemeyecektir. Eğer bir kredi kurumu mevduat sigorta sisteminin bir üyesi olarak üzerine düşen yükümlülükleri uymazsa, yetkili makamlar kredi kurumunun

⁹⁵ www.tbb.org.tr

yükümlülüklerine uymasını sağlamak amacıyla gereken tedbirleri alacaktır. Bu tedbirler ile kredi kurumunun yükümlülüklerine uyması sağlanamazsa, yetkili makamlar kredi kurumunu sigorta sisteminden çıkarma niyetini en geç 12 ay önceden bildirecektir. Bildirim süresi sona erdiğinde kredi kurumu yükümlülüklerini yerine getirmemişse, yetkili makamların onayını müteakiben ilgili kredi kurumu üyelikten çıkarılabilecektir. Bir üye devlette uygulamaya konan mevduat garanti sistemi, kredi kurumlarınca diğer üye devletlerde kurulan şubelere ait mevduat sahiplerini de kapsayacaktır. Üye devletler belirli mevduat sahiplerinin veya mevduatın, garanti kapsamı haricinde veya daha düşük seviyede bir garantiye tabi tutulacağını hükme bağlayabilir. Direktifte belirtilen 20.000 Euro'luk sınır, her 5 yılda bir yapılacak değerlendirmeye bağlı olarak değişebilecektir.⁹⁶

Sınır ötesi para havalelerine ilişkin 97/5/EEC sayılı konsey direktifi, sınır ötesi para havalelerine düzenlemeler getirmektedir. Direktifte sınır ötesi işlemin icra edilmesinden önce ve sonra müşterini tanı ilkesi paralelinde asgari bilgi gereklilikleri belirlenmiştir. Direktif 50.000 Euro'dan daha az miktardaki Birlik içi para transferine uygulanmaktadır. Aynı zamanda para havalesinin uygun bir şekilde tamamlanamaması durumunda geri ödeme zorunluluğu getirilmiştir ancak geri ödeme sorumluluğu 12.500 Euro'ya kadar uygulanabilir mahiyet arz etmektedir.⁹⁷

___Kredi kurumlarının faaliyetlerinin yürütülmesi ve takibine ilişkin 2000/12/EC sayılı konsey direktifine 23 göre üye devletler, yerleşme serbestisi ve hizmet sunma serbestisi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması hakkında bu kapsama giren gerçek kişiler, şirketler bakımından yerleşme ve faaliyette bulunma hakkını etkileyen kısıtlamaları kaldıracaktırlar. Üye devlette faaliyet gösterecek olan kurumların o ülke uyrukları ile aynı şartlarla yerleşip hizmet sunmalarını önleyen kısıtlamalar, ayrımcı muameleye neden olan idari uygulamalara son verilecektir.

Direktifin birinci maddesine göre; kredi kurumu "Kendi nam ve hesabına, geri ödemek kaydıyla halktan mevduat ve başka fonlar toplayan ve kredi açan bir işletme veya firma anlamına gelir." Karşılıklı tanınacak kredi kurumu faaliyetleri şu şekildedir:

- 1) Mevduatların ve başka geri ödemeli fonların kabulü ve toplanması;
- 2) Kredi/ödünç verme işleri,

⁹⁶ www.tbb.org.tr

⁹⁷ www.tbb.org.tr

- 3) Finansal kiralama,
- 4) Para transfer hizmetleri,
- 5) Ödeme araçları ve belgelerinin verilmesi ve yönetimi,
- 6) Garanti ve teminatlar,
- 7) Para piyasası enstrümanları, döviz, finansal vadeli işlemler ve opsiyonlar, kur ve faiz oranı enstrümanları ve devredilebilen menkul kıymetlerin kendi hesabına veya müşteriler adına ve hesabına alım satımı,
- 8) Menkul kıymet/hisse ihraçlarına katılım ve bu ihraçlarla ilgili hizmetler,
- 9) Şirketlere sermaye yapısı, endüstriyel strateji ve bağlantılı konularda danışmanlık hizmetleri ve ayrıca, birleşmeler ve şirket iktisaplarıyla ilgili hizmetler,
- 10) Para simsarlığı,
- 11) Portföy yönetimi ve danışmanlık hizmetleri,
- 12) Menkul kıymetlerin/hisselerin saklanması ve yönetimi,
- 13) Kredi referans hizmetleri,
- 14) Saklama hizmetleri.⁹⁸

Madde 5-9'a göre üye devletler, kredi kurumları için faaliyete geçmeden önce izin alma zorunluluğu getireceklerdir. Üye ülkelerde faaliyete geçecek yahut diğer bir ülkede şube açacak kredi kurumlarının asgari koşulları yerine getirmesi gerekmektedir. Genel uygulama kapsamındaki ulusal hukukça belirlenmiş olan koşullar saklı kalmak kaydıyla, yetkili merciler ancak şu koşullara uyulduğu takdirde izin vereceklerdir. Madde 5 Kredi kurumunun ayrı ve yeterli özkaynağa sahip olması şartını getirir. Madde 6'da kredi kurumunun faaliyetini yöneten en az iki kişi bulunması ve bu kişilerin iyi şöhret veya bu görevleri ifa için yeterli deneyim sahibi olmaları gerekliliğini belirtir. Madde 8'e göre izin başvurusuna öngörülen iş türleri ve kurum yapısal örgütlenmesini kapsayan bir faaliyet programının eklenmesi de zorunlu olacaktır. Madde 15, kredi kurumuna merkezin bulunduğu ülkede kullandığı unvanı, tüm topluluk içinde kullanma hakkı vermiştir.

Başka bir üye devlette şube açmak isteyen bir kredi kuruluşu, kendi üye devletinin yetkili makamlarına bilgi vermekle yükümlüdür. Yetkili makamlar aşağıdaki bilgilerin verilmesini şart koşabilir;

- a) Şube açmayı planladığı devlet,

⁹⁸ Eren, a.g.k., s.56-57

- b) Faaliyetleri ve şubenin örgütsel yapısını belirten faaliyet programı,
- c) Ev sahibi üye devlette belgelerin elde edilebileceği adres,
- d) Şubede yönetimden sorumlu kişilerin listesi.

Başka üye ülkede şube açan kredi kurumu için gerekli görülürse denetim otoriteleri kendi uyguladıkları katsayılara ilaveten çeşitli oranlar saptayabilirler ve önlemler alabilirler(Madde7). Yetkili kurumlarca verilen izinden itibaren 12 ay içinde faaliyete geçilmezse, izinden feragat edilirse, başka bir sebepten faaliyete son verilirse, izin sahte yollarla alınmışsa veya yeterli özkaynak yoksa izin geri alınır (Madde 10).⁹⁹

Ev sahibi ülke kendi topraklarında şubesi bulunan bir kuruluşun yasal hükümlere uymadığını belirlemesi halinde kuruluşun aykırılığa son vermesini şart koşar. Gerektiği önlemler alınmazsa merkezin bulunduğu üye devletin yetkili makamlarına bilgi verilir. Aykırılığın devam etmesi halinde ev sahibi ülke otoritesi merkezin bulunduğu üye devletteki makamlara bilgi verdikten sonra cezalandırmak ve gerektiği takdirde bu kuruluşun kendi ülkesinde başka işlemler yapmasını önlemek için uygun önlemler alabilir.

Kredi kurumunun gözetim ve denetiminin, merkezin bulunduğu üye devlet yetkili makamlarınca yapılacağı belirtilmektedir. Üye devletler yetkili makamları için çalışan veya çalışmış olan bütün kişilerin ve ayrıca yetkili makamlar adına hareket eden denetçiler veya uzmanların, mesleki gizlilik yükümlüğüne uymalarını zorunlu tutacaktır. Kurumun iflas ettiğinin açıklanması veya zorunlu tasfiyesi durumunda üçüncü tarafları ilgilendirmeyen gizli bilgiler, hukuk ve ticari davalarda açıklanabilir. Bunların dışında, gizli bilgileri edinen yetkili makamlar, bunları sadece görevlerinin ifası sırasında ve hukuki bir karara karşı idari temyizde ya da özel hükümler uyarınca başlatılan davalarda kullanabilirler.

Madde 52-56'ya göre, finansal holding şirketi; iştirak şirketleri sadece ya da çoğunlukla kredi kurumu veya finans kurumu olan ve iştiraklerinden en az bir tanesi bir kredi kurumu olan bir finans kurumunu ifade edecektir. Karma faaliyetli holding şirketi; iştirakleri arasında en azından bir kredi kurumu bulunan, finans kurumu veya kredi kurumu dışındaki bir ana şirketi ifade edecektir. Buna göre; konsolidasyona dayalı denetim ve gözetim için;

- a) Yan kuruluşu kredi kurumu ya da mali kurumun,

⁹⁹ Eren, a.g.k., s.73

- b) Bir kredi kurumunda veya mali kurumda iştiraki bulunan kredi kurumunun,
- c) Ana kuruluşları bir finansal holding şirketi olan kredi kurumunun olması gerekmektedir.¹⁰⁰

Ulusal mevzuata tabi bir kuruluşun aşağıda belirtilen koşullara uygun ortaklık özelliği taşıması durumunda konsolide mali tablolar ve konsolide faaliyet raporu düzenlenmesi öngörülmüştür.

- a) Ana ortaklık, bağlı ortaklığın ortak veya hissedarlarının oy haklarının çoğunluğuna sahip olmalıdır.
- b) Ana ortaklık, bağlı ortaklığın ortak veya hissedarı olup aynı zamanda yönetim ve denetim kurulu üyelerinin çoğunluğunu görevlendirmek veya görevden almak hakkına sahip olmalıdır.
- c) Ortağı veya hissedarı olunması nedeni ile yapılan esas sözleşme veya ortaklık tüzüğünde yer alan hükümlere dayanarak; bir ana ortaklık, bağlı ortaklığın yönetiminde etkili olma hakkına sahip olmalıdır.
- d) Bir ortaklığın ortak veya hissedarı olup yönetim ve denetim kurullarında görevli üyelerin çoğunluğu kendi oy hakkını kullanarak görevlendirilmiş olmalıdır veya yapılan anlaşmaya dayanarak oy hakkı çoğunluğunu sadece kendi elinde tutmalıdır.¹⁰¹

Bir yan kuruluş olarak kredi kurumu veya mali kuruluşa sahip bulunan veya bu kuruluşlarda iştiraki olan her kredi kurumu, konsolide edilmiş mali durumuna istinaden denetime tabi olacaktır. Sorumlu bulunan yetkili makamlar, bazı durumlarda bir kredi kurumu, mali kuruluş veya yan kuruluş ya da iştirak olan yardımcı bankacılık hizmetleri teşebbüsünün konsolidasyona dâhil edilmesine gerek olmadığına karar verebilir. Direktif, konsolidasyon öngörülen kurumların; ödeme gücü, büyük krediler, yeterli özkaynak, diğer kuruluşlarda hisse edinme sınırları konusundaki oranlara uyup uymadıklarına yönelik denetimlerini zorunlu hale getirmiştir.

Kredi kurumlarının özkaynaklarına ilişkin hükümlere göre; Özkaynak olarak belirlenen kalemler içinde sadece genel bankacılık riskleri için ayrılan karşılıklar, ihtiyatlar, yedek akçeler ve ödenmiş sermaye toplamı özkaynak olarak dikkate alınır, ana sermaye olarak kabul edilirler. Katkı sermaye belirlenirken Direktifte sayılan kalemlerin toplamı belli oranlar dâhilinde özkaynak olarak kabul edilecektir (Madde 34-39).

¹⁰⁰ Eren, a.g.k., s.82

¹⁰¹ Eren, a.g.k., s.95

Madde 5'e göre; bir kredi kuruluşunun özkaynakları asgari başlangıç ödenmiş sermayesi olan 5 milyon Euro olmalıdır.

Bir gerçek veya tüzel kişinin bir kredi kuruluşunda kendi bağlı ortaklığı veya iştiraki olmasına yol açacak şekilde doğrudan veya dolaylı olarak elinde bulunan oy hakları veya sermayenin oranının %20, %33 veya %50'yi aşmasına yol açacak şekilde hissesini arttırması durumunda aynı şekilde yetkili makamlara bilgi vermesi gerekir. Bu kişinin kredi kurumunun sağlam ve ihtiyatlı yönetiminin sağlanması açısından uygun olmadığı görüşüne varılırsa, yetkili kurum iktisaba itiraz edebilir (Madde-16).¹⁰²

Direktifin mali olmayan iştiraklerin sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerine göre; hiçbir kredi kurumunun mali kurumlar dışındaki ortaklıkların sermayelerinde sahip oldukları tutar kendi özkaynaklarının %15'ini geçemez. Kredi kurumunun mali olmayan nitelikteki ortaklıklara yatıracakları kaynaklar toplamı kendi özkaynaklarının %60'ını aşamaz (Madde-51).

Ödeme gücü oranı için % 8'lik bir düzey kabul edilmiş olup, bu rasyonun hesaplanması, Direktife göre özkaynakların risk ile ağırlıklandırılmış varlıklar ve bilânço dışı kalemler toplamına oranlanmasıyla bulunmaktadır (Madde 40-47).¹⁰³

Direktife göre birbirine bağlı müşteriler veya risk grubu (Madde 48-50);

— Birinin diğeri veya diğeri üzerinde doğrudan / dolaylı kontrolünün olması nedeni ile tek bir risk teşkil eden iki veya daha fazla gerçek ve tüzel kişiden oluşan grup,

— Aralarında kontrol ilişkisi bulunmayan ancak birbirlerine sıkı bir şekilde bağlı olmaları nedeni ile içlerinden birinin mali sorunlarla karşılaşmasının diğeri veya diğeri de ödeme güçlükleri ile karşılaşmalarına neden olabilecek ve dolayısıyla tek bir risk teşkil eden iki veya daha fazla gerçek ve tüzel kişinin oluşturduğu grup, olarak belirlenmiştir.

Bir kredi kurumunun bir tek müşteriye veya birbirine bağlı müşteriler grubuna yatıracakları kaynakların sınırı, özkaynakların % 10'una eşit veya daha fazla ise büyük risk olarak kabul edilir. Kredi kurumu tüm büyük riskleri yetkili mercilere bildirmekle yükümlüdür. Kredi kurumu yıl boyunca ortaya çıkan büyük riskler ve önceki raporlamada belirtilen büyük riskler % 20'den daha fazla artarsa gerçekleştikleri zamanı bildirmek kaydıyla yılda bir kez, tüm büyük riskleri yılda en az dört kez yetkili mercilere bildirir. Yetkili kurumlar bu risklerin izlenmesinin sağlanması için etkin yönetim ve muhasebe uygulamalarının bulunması ve yeterli iç kontrol mekanizmalarının oluşturulmasını sağlamalıdır.

¹⁰² www.tbb.org.tr

¹⁰³ www.tbb.org.tr

Direktife göre büyük risk limitleri ve diğer sınırlamalar aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- 1) Bir kredi kurumunun tek bir müşteriye veya birbirine bağlı müşteriler grubuna karşı maruz kalacağı risk sınırı özkaynakların % 25'ini geçemez.
- 2) Bir tek müşteri / birbirine bağlı müşteriler grubunun kredi kurumunun ana kurum veya yan kuruluş olması veya kredi kurumunun ana kuruluşunun yan kuruluşu olması halinde sınır % 20 olarak uygulanır.
- 3) Bir kredi kurumunun büyük risklerinin toplamı, özkaynakların % 800'ünü geçemez.
- 4) Üye devletler yukarıda bahsedilenlerden daha yüksek sınırlar uygulayabilirler.
- 5) Bir kredi kurumu sınırlara her zaman uymak zorundadır. Olağanüstü hallerde bu sınırlar aşılmış ise, durumun yetkili mercilere bildirilmesi gerekmektedir. Yetkili merciler ilgili kredi kurumuna aykırılığın giderilmesi için ek süre tanıyabilirler.¹⁰⁴

Avrupa bankacılık komitesi kurulması hakkında 2004/10/EC sayılı konsey direktifi ile Avrupa bankacılık komitesi kurularak bankacılık alanında uygulanacak olan politikalarla ilgili Konseye tavsiyelerde bulunma görevi verilmiştir.

Avrupa bankacılık otoriteleri komitesi kurulması hakkında 2004/5/EC sayılı konsey direktifi ile bankacılık alanında yapılabilecek düzenlemeler konusunda Konseye tavsiyelerde bulunması ve aynı zamanda bankalar ve otoriteler arasında koordinasyonu sağlaması amacıyla Avrupa Bankacılık Otoriteleri Komitesi kurulmuştur.¹⁰⁵

1.1.2. Mali Mevzuat

Konsolide hesap defteri hakkında 83/349/EEC sayılı konsey direktifi ile kredi kurumlarının bilânçoları aynı düzene oturtulmuş, bu şekilde holding topluluğu şeklinde örgütlenmiş grupların finansal durumları hakkında daha sağlıklı bilgi edinilmesi, üçüncü kişilere duyurulması gibi konularda uyumlaştırma sağlanmıştır. Konsolidasyon finansal topluluğa dâhil tüm ortaklıkları kapsayacak olup, konsolide mali tabloların hazırlanması için kuruluşun ana ortaklık özelliği taşıması gerekmektedir.

2003/51/EC sayılı Banka, Diğer Finansal Kurumlar ve Sigorta Şirketlerinin Yıllık Konsolide Hesapları Hakkında Konsey Direktifi ile Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu kararları doğrultusunda değişiklikler yapılmıştır.¹⁰⁶

¹⁰⁴ www.tbb.org.tr

¹⁰⁵ Eren, a.g.k., s.105

¹⁰⁶ Eren, a.g.k., s.106

Konsolide esasa göre kredi kurumlarının denetimi hakkındaki 92/30/EEC sayılı konsey direktifi, kurumların konsolide esasa göre denetiminin bütün bankacılık kurumlarına, kredi kurumu olmayan bütün kuruluşları dahil olmak üzere uygulanmasının önemine binaen çıkarılmıştır. 92/30/EEC no.lu Direktif, 2000/12/EC no.lu Direktifin içine alınarak yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁰⁷

Kredi kurumlarının özkaynaklarıyla ilgili 89/299/EEC konsey direktifinde kalemler itibariyle ayrıntılı özkaynak tanımı yapılmıştır. Ana ve katkı sermaye tanımları belirlenmiş, bunların hesaplanması, indirilecek ve eklenecek kalemlere açıklık getirilmiştir. 89/299/EEC sayılı Direktif, 2000/12/EC sayılı Direktifin içine alınarak yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁰⁸

Kredi kurumlarının borç ödeme gücü rasyosu hakkında 89/647/EEC sayılı konsey direktifinde kredi risk derecelerine göre aktifleri ve bilânço dışı kalemleri ağırlıklandıran bir oran kullanılması öngörülmüştür. İlgili düzenleme 2000/12/EC sayılı Direktifin içine alınarak yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁰⁹

Kredi kurumlarının büyük risklerinin izlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili 92/121/EEC sayılı konsey direktifinin amacı, kredi kurumlarının tek tek müşterilerine veya birbirlerine bağlı müşteri gruplarına verdikleri büyük kredilerden kaynaklanabilecek zararlara bir üst limit getirmektir. 2000/12/EC no.lu Direktifin içine alınmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır.¹¹⁰

Elektronik para kurumlarının kurulmasına, faaliyete geçmesine ve koruyucu denetimine ilişkin 2000/46/EC sayılı konsey direktifi, kredi kurumları dışında elektronik para niteliğinde ödeme araçlarını piyasaya sunan kurumların düzenlenmesini amaçlamaktadır. Direktife göre, düzenlenecek sözleşme hamil tarafından kullanılmayan elektronik para miktarının 10 Euro'yu aşan kısmının geri ödenmesi zorunluluğunu içermelidir. Ayrıca bu işlemlerle iştigal edecek şirketin başlangıç sermayesi asgari 1 milyon Euro olmalı ve dolaşımdaki elektronik para ile ilgili mali sorumluluğunun % 2 üzerinde özkaynak bulundurmalıdır.

¹⁰⁷ Eren, a.g.k., s.108

¹⁰⁸ Eren, a.g.k., s.109

¹⁰⁹ Eren, a.g.k., s.109

¹¹⁰ Eren, a.g.k., s.109

Kurum, ödeme gücü rasyosu itibariyle; sıfır ağırlıklandırmaya sahip ve nakit formunda aktifler bakımından, dolaşımdaki elektronik borçlarla ilgili mali sorumluluklarından az olmayan miktarda kaynağa sahip olmalıdır. Öte yandan bu kurumların faaliyetlerine yatıracakları kaynaklar kurum özkaynaklarının 20 katını aşamaz ve üye devletler bahsi geçen plasmanlara ilişkin piyasa riskleri üzerine uygun sınırlar koymalıdır. Denetim otoriteleri yılda iki kereden az olmamak kaydıyla bu şartlara uyulduğunu tespit etmelidir.

Ciroları genellikle 5 milyon Euro ve herhalde 6 milyon Euro'yu aşmayan bu tip kurumlar için ülkeler, tabi oldukları kuralların uygulanması konusunda istisnalar getirebilirler.¹¹¹

Bir büyük mali ortaklığa bağlı olan kredi kuruluşları, sigorta şirketleri ve yatırım şirketlerinin ek denetimi hakkındaki 2002/87/EC sayılı konsey direktifi, büyük bir mali ortaklığın parçası olan kredi kurumları, sigorta şirketleri ve yatırım şirketlerinin borç ödeme gücü ve risk yoğunlaşması, grup içi işlemler, büyük mali ortaklık seviyesinde iç risk yönetim süreçleri ve risk yönetiminin uygun ve doğru yapılabildiği konularında olmak üzere grup çapında denetimin düzenlenmesi için çıkarılmıştır.

Sermaye yeterliliği direktifi 3 taslağı'nın (Capital Adequacy Directive 3) amacı, aynı piyasada faaliyet gösteren kredi kurumlarının maruz oldukları risklerin tek biçimde ölçülmesidir. CAD 3 uygulamasının Basel-II'ye göre daha geniş kapsamlı olması ve Basel uzlaşısının gönüllülük, CAD 3 uygulamasının ise zorunluluk esasına dayanması dolayısıyla Basel-II'den ayrılır.

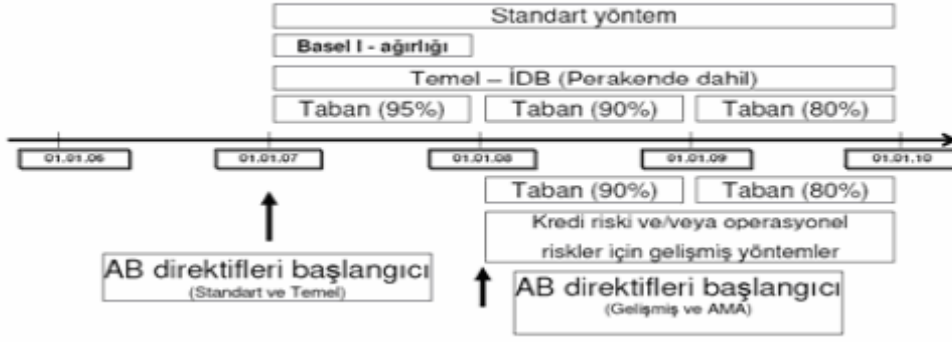
01.01.2007'den itibaren Basel-II ile birlikte yürürlüğe girecektir.

01.01.2007 tarihinden itibaren Standart ve Temel yöntemler için geçerli olacak, 01.01.2008 tarihinden başlayarak kademeli olarak Gelişmiş Yöntemler için de geçerli olacaktır.¹¹²

¹¹¹ Eren, a.g.k., s.111

¹¹² www.tbb.org.tr

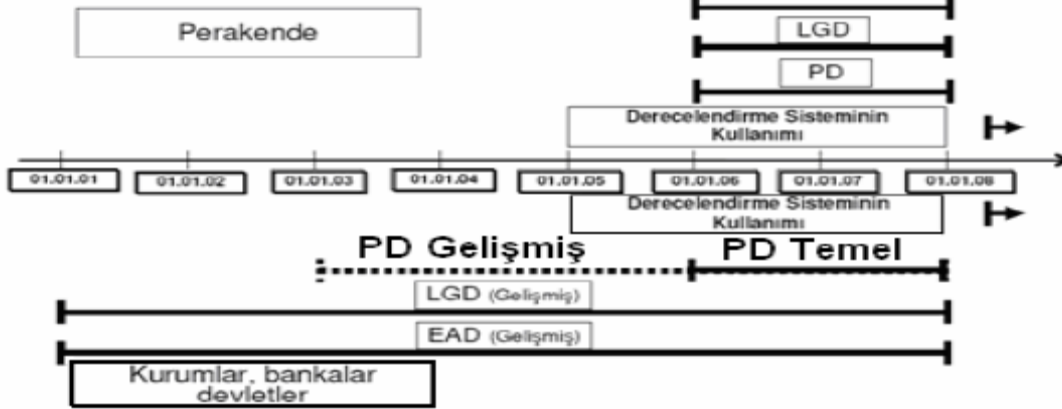
AB direktifleri doğrultusunda uygulama takvimi

Şeklin üst kısmı Basel-II, alt kısmı ise CAD 3 doğrultusunda hazırlanmıştır.

Şekil 2 AB Direktifleri Doğrultusunda Uygulama Takvimi

AB direktifleri çerçevesinde gerekli tarihsel veriler

Şekil 3 AB Direktifleri Çerçevesinde Gerekli Tarihsel Veriler

Bu bağlamda anılan yöntemlerin uygulaması için gerekli veri ihtiyacı ve bu verilerin hazır olma tarihi Şekil 2’de verilmiştir. Gelişmiş yöntemleri 01.01.2008 yılı itibariyle uygulayacak bankaların yedi yıllık LGD (Temerrüt Halinde Kayıp) ve EAD (Temerrüt Tutarı) verisine ve beş yıllık PD (Temerrüt Olasılığı) verisine sahip olmaları gerekmektedir.¹¹³

1.2. Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türk Bankacılık Mevzuatı

Bu bölümde daha önce değinilen AB Konsey Direktif ve Tavsiyeleri ile Türk bankacılık sistemi mevzuatının karşılaştırılması yapılacaktır.

¹¹³ www.tbb.org.tr

1.2.1. Hukuki Mevzuat

___ AB'ye üye devletlerin tüketici kredilerine ilişkin esaslar 87/102/EEC sayılı konsey direktifi ile düzenlenirken, Türk mevzuatında tüketici kredileri 8 Mart 1995 tarihli ve 22221 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında düzenlenmiştir. Kanun kapsamına kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, aydınlatıcı, eğitici, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı önlemleri almak ve tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve bu konudaki politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususlar girmektedir. 4077 sayılı Kanun'un 10. maddesinde, "Tüketicilerin banka veya benzeri finans kurumlarına bir mal veya hizmeti satın almak amacıyla tüketici kredisi almak için başvurmaları durumunda banka veya finansman kuruluşları ile tüketiciler arasında yazılı bir sözleşmenin yapılması ve bu sözleşmenin bir nüshasının da tüketiciye verilmesi zorunludur. Taraflar arasında akdedilen sözleşmede;

1. Faizin hesaplandığı yıllık oran,
2. Ödeme tarihleri, anapara, faiz, fon ve diğer masrafların ayrı ayrı belirtildiği ödeme planı,
3. Tüketici kredisi tutarı,
4. Faiz ve diğer unsurlarla birlikte toplam borç tutarı,
5. İstenecek teminatlar,
6. Gecikme faizi oranı,
7. Borçlunun temerrüde düşmesinin hukuki sonuçları,
8. Kredinin vadesinden önce kapatılmasına ilişkin şartlar aranır." hükmü yer alır.¹¹⁴

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un uygulamasına ilişkin 01.08.2003 tarih ve 25186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Tüketici Kredisinde Erken Ödeme İndirimi ve Kredinin Yıllık Maliyet Oranını Hesaplama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesine göre; "Tüketici, kredi verene borçlandığı toplam miktarı önceden ödeyebileceği gibi aynı zamanda vadesi gelmemiş bir ya da birden çok taksit ödemesinde de bulunabilir. Bu halde kredi veren tüketiciden herhangi bir isim altında, ek bir ödemede bulunmasını isteyemez. Erken ödeme miktarı, asgari ödeme miktarının altında olamaz."

Ayrıca aynı Yönetmeliğin 5. maddesine göre; "Vadeden önce ödenecek bir veya birden fazla taksit söz konusu olduğunda, erken ödenen taksit tutarı içinde yer alan anapara tutarı

¹¹⁴ Kocahasanoğlu, Alper, Gerekçeli Açıklamalı Bankalar Kanunu & Sermaye Piyasası Kanunu ve İlgili Mevzuat, I. Baskı, İstanbul, Temel Yayınları, 2000, s.48

üzerinden akdi faiz oranı ve erken ödenen gün sayısı dikkate alınarak bulunacak faiz, faiz üzerinden hesaplanacak kamusal yükümlülükler toplamı ve komisyon tutarı kadar indirim yapılır.”¹¹⁵

25 Eylül 1996 tarih ve 998 sayılı TBB Tebliği’nde AB hükümlerine paralel olarak bankaların tüketici kredileri uygulamasında uymakla yükümlü oldukları ilke ve konular belirtilmiştir. Yukarıda belirtilen TBB Tebliği’nde AB Direktifleri ile aynı doğrultuda düzenlemeler yapılmış, benzer şart ve yükümlülükler getirilmiştir. Bunun yanı sıra 5387 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 76. maddesine göre; “Bankalar, müşterilerinin, verilen hizmetlerden kaynaklanan her türlü sorularına cevap verecek bir sistem kurmakla ve bu hizmetle ilgili bilgiyi müşterilerine bildirmekle yükümlüdür. Bankalar, kredi sözleşmelerinin onaylı bir örneğini müşterilerine vermek zorundadır. Talepleri hâlinde müşteri ile yapılan diğer işlemlere ilişkin her türlü belgenin bir örneği de müşterilere verilir.” Sonuç olarak, Türk mevzuatında AB Direktifi doğrultusunda hükümlere yer verilmiştir.¹¹⁶

Elektronik Ödeme ve Ödeme Sistemleri, Kart Hamili ve Kart İhraç Edenlerin İlişkileri ile İlgili uygulamalar AB’ye üye devletlerde 87/598/EEC ve 88/590/EEC sayılı direktiflere göre düzenlenirken, Türk mevzuatında Kredi kartları ile ilgili olarak kabul edilmiş bir yasa mevcut olmadığından kredi kartı çıkartan kurum ve kart hamili arasındaki ilişkiler genellikle Borçlar Kanunu ve Tüketicinin Korunması Hakkında 4077 sayılı Kanun ile TBB’nin 03.08.1990 tarih ve 924 sayılı kredi kartı uygulamalarına ilişkin mesleki tanzim kararı Tebliği ve bankaların tüketici kredileri uygulamasında yükümlü oldukları ilkeler ve koşulları belirleyen 25.09.1996 tarih ve 998 sayılı TBB Tebliği hükümlerine göre yürütülmektedir. Aynı zamanda konuyla ilgili BDDK’nın yakın zamanda yürürlüğe girecek kanun tasarısı kanunlaştığında farklılıkların ortadan kalkması hedeflenmektedir.¹¹⁷

AB’ye üye devletlerde sınır ötesi mali işlemlerle ilgili bankacılık faaliyetlerinin şeffaflığı 90/109/EEC sayılı komisyon önerisine göre düzenlenirken, Türk mevzuatında sınır ötesi işlemlerle ilgili hükümler 32 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Karar ile buna ilişkin 91/32–5 sayılı Tebliğe ilişkin I-M sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

¹¹⁵ Kocahasanoğlu, Alper, Gerekçeli Açıklamalı Bankalar Kanunu & Sermaye Piyasası Kanunu ve İlgili Mevzuat, a.g.k., s.48

¹¹⁶ Ozan, Gülhan, Türk ve Avrupa Birliği Bankacılık Sistemlerinin Mevzuat Uyumu ve Rekabet Düzeyi Açılımlardan Karşılaştırılması, 1. Baskı, İstanbul, Aktüel Yayınları, 2003, s.106

¹¹⁷ Ozan, a.g.k., s.108

(TCMB) Genelgesinin görünmeyen işlemlere ilişkin hükümler bölümünün uygulamasına dair yeniden düzenlenen 13 Ocak 2000 tarihli Genelgesi ile hüküm altına alınmıştır. I-M sayılı TCMB Genelgesi'nde, döviz alım ve satım belgelerinin içermesi gereken bilgiler belirtilmektedir.

Ek olarak TPKK hakkında 32 sayılı Kararın 4. maddesine göre; “Bankalar ve özel finans kurumları, ithalat, ihracat ve görünmeyen işlemler dışındaki yurtdışına yapılan 50.000 ABD Doları ve eşiti döviz aşan transferlere (Döviz tevdiat hesaplarından yapılan transferler dahil) ilişkin bilgileri, transfer tarihinden itibaren 30 gün içinde Bakanlıkça belirlenecek mercilere bildirirler.”¹¹⁸

Öte yandan 5387 sayılı Kanun'un 76. maddesi; “Bu Kanun'un 4 üncü maddesinde yer alan faaliyet konularına ilişkin olarak, bankalar ile bireysel müşterileri arasında akdedilecek sözleşmelerin şekil ve içeriğinde yer alması gereken asgarî hususlar ile tip sözleşmelerin uygulanacağı işlemler Kurul'un uygun görüşü alınarak kuruluş birlikleri tarafından belirlenir. 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri saklıdır.” şeklinde bir hüküm getirerek ilgili düzenlemeleri kuruluş birliklerine bırakmaktadır.¹¹⁹

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 282. maddesine göre;

- “1. Alt sınırı bir yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini, yurt dışına çıkararak veya bunların gayrimeşru kaynağını ve meşru bir yolla elde edildiği konusunda kanaat uyandırmak maksadıyla, çeşitli işlemlere tabi tutan kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
2. Bu suçun, kamu görevlisi tarafından veya belli bir meslek sahibi kişi tarafından bu mesleğin icrası sırasında işlenmesi halinde, verilecek hapis cezası yarı oranında arttırılır.
3. Bu suçun, suç işlemek için teşkil edilmiş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek ceza bir kat daha arttırılır.
4. Bu suçun işlenmesi dolayısıyla tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.
5. Bu suç nedeniyle kovuşturma başlamadan önce suç konusu malvarlığı değerlerinin ele geçirilmesini sağlayan veya bulunduğu yeri yetkili makamlara haber vererek ele geçirilmesini kolaylaştıran kişi hakkında bu maddede tanımlanan suç nedeniyle cezaya hükmolunmaz.”¹²⁰

¹¹⁸ Ozan, a.g.k., s.120

¹¹⁹ Ozan, a.g.k., s.121

¹²⁰ Kocahasanoglu, Alper, Türk Bankacılık Mevzuatı, 1. Baskı, İstanbul, Temel Yayınları, 2002, s.202

Ayrıca, 19.11.1996 gün ve 22822 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair 4208 sayılı Kanun’un 2/a maddesinde karapara aklamaya ilişkin suçlar sayılmıştır. Kanun’un 2/b maddesine göre Karapara aklama suçu: “Türk Ceza Kanununun 296. maddesinde belirtilen haller haricinde, bu maddenin (a) bendinde sayılan fiillerin işlenmesi suretiyle elde edilen karaparanın elde edenlerce meşruiyet kazandırılması amacıyla değerlendirilmesi, bu yolla elde edildiği bilinen karaparanın başkalarınca iktisap edilmesi, bulundurulması, elde edenlerce veya başkaları tarafından kullanılması, kaynak veya niteliğinin veya zilyet ya da malikinin değiştirilmesi, gizlenmesi veya sınır ötesi harekete tabi tutulması veya bu hareketin gizlenmesi, yukarıda belirtilen suçların hukuki sonuçlarından failin kaçmasına yardım etmek amacıyla kaynağının veya yerinin değiştirilmesi veya transfer yoluyla aklanması veya karaparanın tespitini engellemeye yönelik fiilleri ifade eder.”¹²¹

Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair 4208 sayılı Kanun’da karapara aklama suçu saymaca yöntemiyle belirlenirken, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda asgari bir yıllık hapis cezası gerektiren suçlar şeklinde eşik değer belirleme yöntemi kullanılmıştır. 5191 sayılı Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna dair Kanun ile Türkiye, Avrupa Konseyi’nin uyguladığı sözleşmeyi kanunlaştırarak önemli ölçüde uyum sağlamıştır.

02.07.1997 tarih ve 23037 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine dair 4208 Sayılı Kanun’un Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 4. maddesine göre; “Yükümlüler ve bunların Türkiye’deki şube, acente, temsilci ve ticari vekilleri ile benzeri bağlı birimleri; taraf oldukları veya aracılık ettikleri toplam tutarı 12 milyar Türk Lirasını aşan her türlü alım-satım, havale, ödeme, saklama, takas, trampa, borç alma, borç verme, borcun nakli, alacağın temlik, kiralama, kiraya verme, mevduat, kar-zarara katılma veya cari hesaplardan para çekme veya yatırma, çek ve senet tahsili ve sermaye piyasası işlemleri ile benzeri işlemlerde, bu işlemleri yapmadan önce müşterilerinin ve adlarına hareket edenlerin kimliklerini tespit etmek ve usulü dairesinde son işlem tarihini takip eden takvim yılı başından itibaren beş yıl süre ile muhafaza etmek zorundadırlar.” Yönetmeliğin 12. maddesine göre; “Yükümlüler nezdinde veya bunlar aracılığı ile yapılan veya yapılmaya teşebbüs edilen işlemlere konu para ve para ile temsil edilebilen değerlerin yasadışı yollardan elde edildiğine dair herhangi bir bilgi, şüphe veya şüpheli gerektirecek bir husus bulunması halinde, bunlar tarafından gerekli kimlik tespitini yaptıktan sonra Başkanlığa bildirimde

¹²¹ Kocahasanoglu, Alper, Türk Bankacılık Mevzuatı, a.g.k., s.203

bulunulması zorunludur. Şüpheli işlemi Başkanlığa bildiren kişi, kurum ve kuruluşlar veya bu kimselerin işlemi fiilen yapan ve yöneten mensupları veya bunların kanuni temsilcileri ve vekilleri işleme taraf olanlara hiçbir şekilde bilgi veremez. Şüpheli işlemlerin devamlı bilgi verme kapsamında bildirilmiş olması, bu madde uyarınca ayrıca bildirim zorunluluğunu ortadan kaldırmaz.”¹²²

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 20. maddesinin 4. fıkrası uyarınca “Bankaların, kimliklerini ve vergi kimlik numaralarını belgelemeyen müşterileri adına mevduat, kredi ve her ne ad altında olursa olsun hesap açmaları, sözleşme düzenlemeleri, havale ve kambiyo hizmetleri ile diğer bankacılık ve mali hizmetleri vermeleri yasaktır. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin esas ve usuller Kurumun görüşü alınarak Maliye Bakanlığınca düzenlenir. Bu fıkra hükmüne ve Maliye Bakanlığınca yapılan düzenlemelere uymayanlar hakkında, 02.04.1998 tarihli ve 4358 sayılı Kanunun 5 inci maddesi hükmünün uygulanması bu Kanunun 24 üncü maddesinde belirlenen kovuşturma usulüne tabi değildir.”¹²³

Maliye Bakanlığınca 19 Haziran 2001 tarihli 24437 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2 numaralı Vergi Kimlik Numarası Genel Tebliği uyarınca vergi kimlik numarası olmaksızın bankacılık işlemleri yapılması yasaklanmıştır.

5387 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 76. maddesine göre; “Bankaların, kimliklerini ve vergi numaralarını belgelemeyen müşterileri adına mevduat, katılım fonu, kredi ve her ne ad altında olursa olsun hesap açmaları, sözleşme düzenlemeleri, havale ve kambiyo hizmetleri ile diğer bankacılık ve malî hizmetleri vermeleri yasaktır. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar Kurumun görüşü alınarak Malîye Bakanlığınca düzenlenir. Bu fıkra hükmüne ve Malîye Bakanlığınca yapılan düzenlemelere uymayanlar hakkında 2.4.1998 tarihli ve 4358 sayılı Kanunun 5 inci maddesi hükmünün uygulanması bu Kanunun kovuşturma usûlü hükümlerine tâbi değildir.”¹²⁴

MASAK 2 no.lu Genel Tebliği'nin 2. maddesine göre, “Şüpheli işlem, yukarıda sayılan yükümlüler nezdinde veya bunlar aracılığı ile yapılan veya yapılmaya teşebbüs edilen işlemlere konu para ve para ile temsil edilebilen değerlerin yasadışı yollardan elde edildiğine dair herhangi bir bilgi, şüphe veya şüpheyi gerektirecek bir hususun olması halidir.” Bunun yanı sıra anılan Tebliğ’de şüpheli işlem tipleri açıklanmıştır. 40 Müsadere ile ilgili olarak da Kararparanın Aklanmasının Önlenmesine dair 4208 Sayılı Kanun’un 7. maddesinde;

¹²² Kocahasanoğlu, Alper, Türk Bankacılık Mevzuatı, a.g.k., s.204-205

¹²³ Kocahasanoğlu, Alper, Türk Bankacılık Mevzuatı, a.g.k., s.206

¹²⁴ Kocahasanoğlu, Alper, Türk Bankacılık Mevzuatı, a.g.k., s.207

“Karapara aklama suçu fiillerini işleyenler iki seneden beş seneye kadar hapis ve aklanan karaparanın bir katı ağır para cezasıyla cezalandırılır ve nemaları da dâhil olmak üzere karapara kapsamındaki mal ve değerler ile bunların ele geçirilememesi halinde bunlara tekabül eden mal varlığının müsaderesine de hükmolunur”.¹²⁵

Müsadere ile ilgili 5191 sayılı Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve El Konulmasına ilişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair Kanunla Türkiye’de zoralm ile ilgili Avrupa Konseyi kararları uygulamaya konulmuştur.

Görüldüğü üzere karapara tanımı, şüpheli işlemler, kimlik bildirim zorunluluğu ve müsadere gibi karapara aklama konusunun temelini oluşturan hususlar itibariyle mevzuatlar arası uyum sağlanmıştır. Özellikle Türkiye’nin AB ülkeleri gibi FATF’e üye olması, ilgili kuruluşun tavsiye kararlarına uyması karapara konusunda AB’ye uyumu artırmaktadır. Türk mevzuatındaki karapara ile ilgili kanun, yönetmelik ve tebliğler ana hatları ile AB düzenlemeleriyle örtüşmektedir.¹²⁶

AB’ye üye devletlerde Mevduat Sigorta Sistemiyle İlgili uygulamalar 94/19/EEC sayılı Konsey Direktifine göre düzenlenmiştir.

Türk mevzuatında, 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 15. maddesinin 1. fıkrası uyarınca “Bankalardaki tasarruf mevduatı kamu tüzelkişiliğini haiz “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu” tarafından sigorta edilir.”¹²⁷

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca tahsil olunacak primler hakkında 2000/682 sayılı Kararın 1. maddesi uyarınca; “Türkiye’de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların, yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları mevduat sigortasına tabidir.” “Türkiye’de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyeti göstermek üzere kurulan bankalarda bulunan mevduat, mevduat sigortasına tabi değildir.”¹²⁸

1083 numaralı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Kararına göre, Bakanlar Kurulunca 31.05.2000 tarihinde kararlaştırılan 2000/682 sayılı Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primler Hakkında Kararın 1. maddesinde tanımlanan hesapların anapara ve faiz tutarları toplamının 50 milyar Türk

¹²⁵ Kocahasanoğlu, Alper, Türk Bankacılık Mevzuatı, a.g.k., s.207-208

¹²⁶ Kocahasanoğlu, Alper, Türk Bankacılık Mevzuatı, a.g.k., s.208

¹²⁷ Eren, a.g.k., s.124

¹²⁸ Eren, a.g.k., s.124

Lirasına kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır. Mudilerine Fon'dan ödeme yapılacak bankanın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul izninin kaldırıldığı tarih itibariyle mevduat hesaplarına tahakkuk ettirdiği faizlerin, söz konusu tarih itibariyle mevduat toplamları en yüksek beş bankaca uygulanan faiz oranlarının ortalaması ile bankaca kamuya ilan edilen ve Merkez Bankasına bildirilen azami faiz oranları üzerinden hesaplanacak tutarları aşan kısmı, birinci fıkradaki sınır içinde kalsa dahi, sigorta kapsamında değildir. Sigorta kapsamında Türk Lirası olarak yapılacak ödemelerde, bankanın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul izninin kaldırıldığı tarihteki Merkez Bankası döviz alış kurları esas alınır. Altın depo hesaplarının Türk Lirası karşılıkları ise, bankanın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul izninin kaldırıldığı tarihteki İstanbul Altın Borsası seans kapanış fiyatına ve Merkez Bankası döviz alış kurlarına göre belirlenir.

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 15/6-b maddesine göre; "Bir bankanın sermayesinin % 10 ve daha fazlasına sahip ortakları ile yönetim kurulu, müdürler kurulu başkan ve üyelerine, genel müdür ve genel müdür yardımcılara, kredi açmaya yetkili memurlarına, denetçilerine ve bunların ana, baba ve eş ve çocuklarına ait o bankadaki tasarruf mevduatı sigortaya tabi değildir."¹²⁹

5387 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 63. maddesine göre; "...Sigortaya tâbi olacak tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarının kapsamı ve tutarı, Merkez Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Hazine Müsteşarlığının olumlu görüşü alınmak suretiyle Fon Kurulu tarafından belirlenir. Risk esaslı sigorta priminin oranı, yıllık bazda sigortaya tâbi tasarruf mevduat ve katılım fonunun binde yirmisini aşamaz. Risk esaslı sigorta priminin tarifesi, tahsil zamanı, şekli ve diğer hususlar Kurulun görüşü alınmak suretiyle Fon Kurulu tarafından belirlenir."¹³⁰

Mevduat sigortası Direktifi ile Türk bankacılık mevzuatı arasında mevduat sigortasının sınırı dışında (AB 20.000 Euro, Türkiye 50.000 YTL) farklılık bulunmamaktadır. Ancak AB mevzuatında Birlik içinde kurulu bankaların merkez ülke dışı şubelerindeki tasarruf mevduatı da sigorta kapsamında iken Türk Mevzuatında yurtdışındaki şubeler sigorta kapsamına alınmamıştır. Uyumsuzluk Birliğe tam üyelik durumunda ortadan kalkacaktır.¹³¹

¹²⁹ Kocahasanoglu, Alper, Gerekçeli Açıklamalı Bankalar Kanunu & Sermaye Piyasası Kanunu ve İlgili Mevzuat, a.g.k. ,s.241-242

¹³⁰ Kocahasanoglu, Alper, Gerekçeli Açıklamalı Bankalar Kanunu & Sermaye Piyasası Kanunu ve İlgili Mevzuat, a.g.k. ,s.242

¹³¹ Ozan, a.g.k., s.315

Sınır Ötesi Para Havalelerine İlişkin uygulamalar 97/5/EEC sayılı konsey direktifi ile düzenlenmiştir. Türk mevzuatı incelendiğinde bu konuda detaylı bir düzenlemeye rastlanmamakla birlikte Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkında 32 sayılı Karar ile buna ilişkin 91/32-5 Sayılı Tebliğe İlişkin I-M sayılı T.C.Merkez Bankası Genelgesinin “Görünmeyen İşlemlere İlişkin Hükümler” bölümünün uygulanmasına dair yeniden düzenlenen 13 Ocak 2000 tarih ve 2000/YB-4 sayılı Genelgesi’ne göre;“5.000 ABD doları (dahil) veya eşiti döviz tutarının altındaki hizmet ithali bedellerinin transferi için (8 inci maddedeki vergi ve benzeri yükümlülüklerini yerine getirilmiş olduğunun tevsiki kaydıyla) belge ibrazı zorunlu değildir. Beyana göre işlem yapılır. Belge ibrazı 5.000 doları aşan tutarlar için zorunludur.”¹³²

Ayrıca 32 sayılı Kararın 4. maddesine göre; “Bankalar ve özel finans kurumları, ithalat, ihracat ve görünmeyen işlemler dışındaki yurtdışına yapılan 50.000 ABD Doları ve eşiti dövizini aşan transferlere (Döviz tevdiat hesaplarından yapılan transferler dahil) ilişkin bilgileri, transfer tarihinden itibaren 30 gün içinde Bakanlıkça belirlenecek mercilere bildirirler.”¹³³

Ek olarak 5387 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 76. maddesinin 2. fıkrasında konuya ilişkin müşteri ve bankaların hak ve yükümlülükleriyle ilgili düzenleme yapma yetkisi Banka ve Özel Finans Kurumları Birliklerine verilmiştir.¹³⁴

AB’ye üye devletlerde kredi kurumlarının faaliyetlerinin yürütülmesi ve takibine ilişkin esaslar 2000/12/EC sayılı konsey direktifi ile düzenlenmiştir. Türk mevzuatında bu konuya ilişkin esaslar 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda belirlenmiştir. 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 7/1 maddesine göre: “Türkiye’de bir bankanın kurulmasına veya yurt dışında kurulmuş bir bankanın Türkiye’de ilk şubesinin açılmasına, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararlar ile izin verilir. İzin için yapılacak başvurulara ve iznin verilmesine ilişkin esas ve usuller Kurumca düzenlenecek yönetmelikle belirlenir. Kuruluşa veya Türkiye’de şube açılmasına ilişkin izinler, izin tarihinden itibaren bir yıl içinde faaliyete geçilmemesi halinde geçersiz olur.”

9/6-c maddesine göre ise: “Yurtdışında kurulu bankaların mevduat kabul etmemek ve bankacılık işlemleri yapmamak kaydıyla Türkiye’de temsilcilik açmaları Kurul’un iznine tabidir.”¹³⁵

¹³² Ozan, a.g.k., s.315

¹³³ Ozan, a.g.k., s.316

¹³⁴ Ozan, a.g.k., s.316

¹³⁵ Ozan, a.g.k., s.352

1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu (TPKK) Hakkında 32 Sayılı Karar'ın 3-b maddesine göre: "Dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye'de Türk parası ile ödeme, tahsilat ve tevdiatta bulunmaları serbesttir." Karar'ın 12. maddesi uyarınca "Dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye'de şirket kurmak, mevcut ve kurulacak şirketlere iştirak etmek ve şube açmak suretiyle yatırım yapmaları ve her türlü mal ve hizmet üretimine yönelik faaliyetlerde bulunmaları ile irtibat bürosu açmaları 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa göre gerekli izni almak, verilen izinler çerçevesinde faaliyette bulunmak ve öngörülen sermayeyi getirmek kaydıyla serbesttir."¹³⁶

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 2. maddesinde yapılan "banka" tanımı Türkiye'deki bankaların yanı sıra yabancı bankaların Türkiye'de açılan şubelerini de ifade etmektedir. Kanun'un 7/2 maddesi'ne göre; "Bankaların kuruluş ve faaliyete geçme esasları:

1. Türkiye'de bir bankanın kurulmasına veya yurtdışında kurulmuş bir bankanın Türkiye'de ilk şubesinin açılmasına, Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla izin verilir. İzin için yapılacak başvurulara ve iznin verilmesine ilişkin esas ve usuller, Kurum'ca düzenlenecek yönetmelikle belirlenir. Kuruluşa veya Türkiye'de şube açılmasına ilişkin izinler, izin tarihinden itibaren bir yıl içinde faaliyete geçilmemesi halinde geçersiz olur.

2. Türkiye'de kurulacak bir bankanın;

a) Anonim şirket şeklinde kurulması,

b) Kurucularının;

ba) Müflis veya konkordato ilan etmiş olmaması,

bb) Tasfiyeye tabi tutulan bankerler, bankalar, sigorta şirketleri ve para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlarda ve Fona devredilen bankalarda doğrudan veya dolaylı olarak yüzde on ve daha fazla bir oranda pay sahibi olmaması,

bc) Hakkında 14 üncü madde uyarınca işlem yapılmakta olan bir bankada doğrudan veya dolaylı olarak yüzde on ve daha fazla oranda veya bu oranın altında olsa dahi yönetim veya denetim kurullarına üye belirleme imtiyazı veren pay sahibi olmaması,

bd) Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar bile ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis cezasıyla cezalandırılmamış olması ve bu Kanunun 22. maddesi hükümlerine muhalefet yahut basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, karapara

¹³⁶ Kocahasanoglu, Alper, Türk Bankacılık Mevzuatı, a.g.k., s.297

aklama veya Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı veya vergi kaçakçılığına teşebbüs ya da iştirak suçlarından dolayı hüküm giymiş bulunmaması,

be) Banka kurucusu veya ortağı olmanın gerektirdiği mali güç ve itibara sahip bulunması,

c) Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının ada yazılı olması, tüzel kişi kurucuların yönetim ve denetimine sahip gerçek kişilerin kim olduğunun belgelenmesi ve kurucularda aranan şartları taşıması,

d) Nakden ve her türlü muvazaadan ari olarak ödenmiş olan sermayesinin yirmi trilyon liradan az olmaması,

e) Ana sözleşmesinin bu Kanun hükümlerine uygun olması, şarttır.”¹³⁷

Türkiye'nin AB üyesi olmadığı düşünülüğünde ”bir üye ülkede kurulmuş olan kredi kurumunun bir diğer üye ülkeden izin almaksızın şube açabilmesi” hükmünün Türk mevzuatında yer almaması gayet doğaldır. Kurul iznine istinaden yurtdışında kurulan bankaların Türkiye’de şube açmaları serbesttir. Konuyla ilgili düzenleme Yeni Bankacılık Kanunu’nda da aynı şekliyle korunmuştur. Yabancıların kurulu bir bankaya iştirak etmeleri veyahut hisse senetlerini satın almaları konusunda da asgari şartlar itibariyle herhangi bir farklılık yoktur. Bu açıdan bakıldığında ilgili Direktifle, Türk bankacılık mevzuatı arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır.

Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesine göre; “Türkiye’de banka kurmak üzere BDDK’ya verilecek başvuru dilekçelerine Banka kurulmasından beklenen faydayı analiz eden detaylı fizibilite raporu ile kuruluştan itibaren üç yıllık hedeflerin ortaya konulduğu tahmini bilanço ile kâr ve zarar cetvellerini ve banka sermaye artırımları için gereken kaynak tutarını ve bu tutarın sağlanacağı kaynakları içeren bir raporun tevdi edilmesi gerekmektedir.”¹³⁸

Direktifte kredi kurumu ve faaliyetlerinin tanımı verilmiş iken, 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 2. maddesine göre de “banka” tanımı yapılmış ancak bankacılık faaliyetleri ve kredi kurumlarının tanımı Kanunda yer almamıştır. Bankacılık faaliyetleri henüz yasalaşmamış olan Yeni Bankacılık Kanunu’nda belirtilmiştir.

Direktifte yapılan tanımlar açısından bakıldığında kredi kurumu tanımı dışında herhangi bir farklılık yoktur. 5387 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 4. maddesi’nde faaliyet konularının

¹³⁷ Kocahasanoğlu, Alper, Türk Bankacılık Mevzuatı, a.g.k., s.314-315-316

¹³⁸ Kocahasanoğlu, Alper, Türk Bankacılık Mevzuatı, a.g.k., s.317

sayılması suretiyle AB mevzuatına uyum artmıştır. Görüldüğü üzere işbirliği, uygun görülen ilave finansal oranlar belirleyebilme, izin şartları ve kuruluş ve faaliyet gösterme açısından mevzuatlar paralellik arz etmektedir.

4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 3/10 maddesine göre: “Yabancı ülke kanunlarına göre denetime yetkili mercilerin, kendi ülkelerindeki mali piyasalarda faaliyet gösteren kuruluşların Türkiye’deki bu Kanuna tabi şube veya ortaklıklarında denetim yapma ve bilgi isteme taleplerinin yerine getirilmesi Kurulun iznine tabidir. Bu mercilerce istenen bilgiler, açıklanmaması kaydıyla Kurum tarafından verilebilir. Kurul yabancı ülkelerin denetime yetkili mercileri ile yapacağı anlaşmalar çerçevesinde bankacılıkla ilgili her türlü işbirliği ve bilgi alışverişinde bulunabilir.”Kanunun Hesap ve Kayıt Düzeni ile ilgili 13/1-a maddesinde; “Bankalar hesaplarını ve yıllık bilançoları ile kâr ve zarar cetvellerini Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak Kurulca belirlenecek esas ve usullere uygun şekilde tutmak, yayımlamak ve ilgili mercilere göndermekle yükümlüdür. Kurul, bu Kanun’un uygulanmasını izlemek amacıyla bankalardan belirleyeceği esaslar ve örneklere uygun her türlü cetvel, rapor ve mali tabloları istemeye, uluslararası ilke ve standartları da dikkate alarak mali bünyeleri ve kaynaklarının kullanımı ile ilgili standart oranları, bu oranlar ile mali tabloların gerekli görüldüğü takdirde yayımlanmasına ilişkin esas ve usulleri, Türkiye Bankalar Birliği’nin görüşlerini alarak tespiti yetkilidir. Bankalar bu cetvel, rapor ve mali tabloları Kuruma tevdi etmek ve tespit edilecek oranlara uymak zorundadır.”¹³⁹

AB Direktifine paralel olarak Konsolide Mali Tabloların Düzenlenmesi, Bağlı Ortaklık, Birlikte Kontrol Edilen Ortaklık ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı Hakkında Tebliğ uyarınca konsolidasyon tanımı, şartları, uygulaması ve kapsamı ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Tebliğ’in 4. maddesine göre “Ana ortaklık niteliği taşıyan bankalar bu Tebliğde yer alan esaslara göre Mart, Haziran, Eylül ayları ve yıl sonları itibarıyla konsolide mali tablolar düzenlemek zorundadır. Ana ortaklık bankalar, 5 inci maddede belirtilen istisnalar dışında gruba dahil tüm bağlı ve birlikte kontrol edilen ortaklıkların mali tablolarını konsolide etmekle yükümlüdür. Gruba dahil ortaklıkların farklı sektörlerde faaliyet göstermeleri konsolide mali tablo düzenlenmesine engel teşkil etmez. Konsolide mali tabloların hazırlanması, ana ortaklık bankanın konsolide olmayan mali tablolar hazırlama zorunluluğunu ortadan kaldırmaz.”¹⁴⁰

¹³⁹ Ozan, a.g.k., s.388-389

¹⁴⁰ Ozan, a.g.k., s.365

Direktifle ilgili tanımlarla aynı doğrultuda 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 2. maddesinde, "Bankaların üç aylık hesap özetlerindeki fiilen ve her türlü muvazaadan arî olarak ödenmiş veya Türkiye'ye ayrılmış ve ödenmiş sermayelerinden, bilançoda görülen zararın yedek akçelerle karşılanamayan kısmını ifade eder." hükmü yer almaktadır. Aynı zamanda Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Direktife paralel özkaynak standardı belirlenmiştir.¹⁴¹

Yönetmeliğin Tanımlar kısmına göre, Ana sermaye; ödenmiş sermaye, kanuni, ihtiyari ve fevkalade yedek akçeler ve bankaların üç aylık hesap özetlerinde yer alan vergi provizyonundan sonraki dönem kârı ve geçmiş yıllar kârı oluşturur. Ana sermayenin hesaplanmasında bankaların üç aylık hesap özetlerinde yer alan dönem zararı ile geçmiş yıllar zararı toplamı indirim kalemi olarak dikkate alınır. Katkı sermaye, genel kredi karşılığı, banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu, iştirakler ve bağlı ortaklıklar ile sermayelerine katılan diğer ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme karşılığı, alınan sermaye benzeri krediler, muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıklar ve menkul değerler değer artış fonundan oluşur." Aynı tanımlar 5387 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 44. maddesinde yer almıştır. Yapılan tanımlara bakıldığında uyum açısından farklılık bulunmadığı görülmektedir.¹⁴²

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 7. maddesine göre "Türkiye'de kurulacak bir bankanın; nakden ve her türlü muvazaadan arî olarak ödenmiş sermayesinin 20 trilyon liradan az olmaması şarttır." 5387 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 7/f maddesinde ilgili miktarın 30 milyon YTL olması öngörülmektedir.¹⁴³

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 8. maddesine göre "Bir kişinin, doğrudan veya dolaylı olarak banka sermayesinin yüzde onunu ve daha fazlasını temsil eden payları edinmesi veya bir ortağa ait payların banka sermayesinin yüzde on, yüzde yirmi, yüzde otuz üç veya yüzde ellisini aşması sonucunu veren pay edinimleri ile bir ortağa ait payların yukarıdaki oranların altına düşmesi sonucunu veren pay devirleri Kurulun iznine tabidir. Ortak sayısının beşten aşağı düşmesine yol açan işlemler ile izin alınmadan yapılan pay devirleri pay defterine kaydolunmaz. Bu hükme aykırı olarak pay defterine yapılan kayıtlar hükümsüzdür. Oy hakkı edinilmesi ile hisselerin rehnedilmesinde de bu hüküm uygulanır. Yönetim veya denetim

¹⁴¹ Ozan, a.g.k., s.367

¹⁴² Ozan, a.g.k., s.368

¹⁴³ Ozan, a.g.k., s.368

kurullarına üye belirleme imtiyazı veren veya intifa hakkı tanınan hisse senetlerinin devri, yukarıdaki oransal sınırlara bakılmaksızın Kurulun iznine tabidir.”¹⁴⁴

5387 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 18. maddesinde, 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun getirdiği hüküm korunmuştur. Gerek 4389 sayılı Bankalar Kanunu gerekse de 5387 sayılı Bankacılık Kanunu, Direktifle paralel hükümler içermektedir.

4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda %10’luk hisse devri de izne tabi tutulmuştur.

4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 12. maddesine göre, “11 inci madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla, bankalar, ana faaliyet konuları para ve sermaye piyasaları ile sigortacılık olan ve bu konulardaki özel kanunlara göre izin ve ruhsat ile faaliyet gösteren malî kurumlar dışındaki bir ortaklığa, kendi özkaynaklarının en fazla yüzde onbeşi oranında iştirak edebilirler. Bu iştiraklerin toplam tutarı banka özkaynaklarının yüzde altmışını aşamaz.”¹⁴⁵

5387 sayılı Bankacılık Kanunu’nun Ortaklık Paylarına İlişkin Sınırlamalar başlıklı 56. maddesinde de aynı hükümler yer almıştır.

4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 13/1 maddesi ve uygulamasına ilişkin 10 Şubat 2001 tarihinde yayımlanan Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliğin 6. maddesine göre, “Sermaye yeterliliği standart oranının bankalarca konsolide olmayan ve konsolide bazda asgari % 8 olarak tutturulması ve idame ettirilmesi şarttır.”¹⁴⁶

Risk ağırlıklarının oluşturulması konusuna Türk mevzuatında Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte yer verilmiştir. Sermaye Yeterliliği Standart Oranının pay kısmı ana, katkı, üçüncü kuşak sermaye toplamından, sermayeden indirilecek değerlerin çıkartılması suretiyle bulunan değer olurken, paydası ise risk ağırlıklı varlıklar, gayrinakdi krediler ve yükümlülüklerin toplam değeri olmaktadır. 5387 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 45. maddesinde de rasyo korunmuştur.

4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 11/2-a maddesine göre “Bir banka gerçek veya tüzel bir kişiye doğrudan veya dolaylı olarak özkaynaklarının yüzde yirmi beşinden fazla kredi veremez, aval ve kefaletlerini kabul edemez. Bir adi ortaklık tarafından kullanılmak üzere verilecek krediler, sorumlulukları oranında ortaklara verilmiş kredi sayılır.”

¹⁴⁴ Ozan, a.g.k., s.354

¹⁴⁵ Ozan, a.g.k., s.355

¹⁴⁶ Ozan, a.g.k., s.356

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 11/2-b maddesine göre "Bir gerçek ya da tüzel kişiye doğrudan veya dolaylı olarak banka özkaynaklarının yüzde onundan daha fazla bir oranda verilen krediler ile kabul edilen aval ve kefaletler büyük kredi sayılır ve kabul edilen aval ve kefaletler hariç olmak üzere bunların toplamı özkaynakların sekiz katını aşamaz." 5387 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 54. maddesinde anılan sınırlar korunmuştur. Risk grubunun tespiti ve sınırların buna göre belirlenmesi, Kanunu AB normlarına tamamıyla yakınlaştırmıştır. Görüldüğü üzere ilgili Direktif, Türk bankacılık mevzuatı ile uyumludur.¹⁴⁷

1.2.2. Mali Mevzuat

AB'ye üye devletlerde konsolide hesap defteri düzenlenmesi ve bankalar ve diğer mali kurumların yıllık hesapları ve konsolide hesapları hakkındaki düzenlemeler 83/349/EEC ve 86/635/EEC sayılı konsey direktifleri ile belirlenmiştir.

Türk mevzuatında ise bu düzenlemelere 4389 sayılı Bankalar Kanununda yer verilmiştir. 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 13/1 maddesine göre "1. a) Bankalar hesaplarını ve yıllık bilançoları ile kar ve zarar cetvellerini Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak Kurulca belirlenecek esas ve usullere uygun şekilde tutmak, yayımlamak ve ilgili mercilere göndermekle yükümlüdür. Kurul, bu Kanunun uygulanmasını izlemek amacıyla bankalardan belirleyeceği esaslar ve örneklere uygun her türlü cetvel, rapor ve mali tablolar istemeye, uluslararası ilke ve standartları da dikkate alarak mali bünyeleri ve kaynaklarının kullanımı ile ilgili standart oranları, bu oranlar ile mali tabloların gerekli görüldüğü takdirde yayımlanmasına ilişkin esas ve usulleri, Türkiye Bankalar Birliğinin görüşlerini alarak tespit yetkilidir. Bankalar bu cetvel, rapor ve mali tabloları Kuruma tevdi etmek ve tespit edilecek oranlara uymak zorundadır."¹⁴⁸

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 13/4 maddesine göre; "Bankalar, Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak Kurulca tespit edilecek kapsam ve uygulama esasları çerçevesinde, doğrudan ve dolaylı iştirakleri ile yönetim ve denetimine sahip oldukları ortaklıkları ve/veya ortakları ile bu ortakların doğrudan veya dolaylı olarak sahip veya yönetim ve denetimine hakim oldukları mali ve mali olmayan ortaklıkların hesaplarını konsolide ederek konsolide

¹⁴⁷ Ozan, a.g.k., s.357-358

¹⁴⁸ Ozan, a.g.k., s.401

mali tablolar hazırlamak zorundadır. Bu Kanuna göre yürürlüğe konulan standart oranlar bankalarca Kurul tarafından belirlenecek esas ve ilkeler çerçevesinde konsolide esasa göre de hesaplanır ve uygulanır. Kurulca hesapları hazırlanacak konsolide mali tablolar kapsamına alınan gerçek ve tüzel kişiler, kendilerinden bu kapsamda istenen her türlü bilgi ve belgeleri ilgili bankalara ve Kuruma vermekle yükümlüdür.” Ayrıca Konsolide Mali Tabloların Düzenlenmesi, Bağlı Ortaklık, Birlikte Kontrol Edilen Ortaklık ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı mevzuatımızda mevcuttur. Tek düzen hesap planı ile Türk bankalarının tek bir hesap planı temelinde mali tablolarını yayınlaması sağlanmıştır. Bankalar için öngörülen tek düzen hesap planında bilanço ve gelir tablosu ve dipnotlarına ilişkin ayrıntılı düzenlemeler Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ’de mevcuttur. Ayrıca 5387 sayılı Bankacılık Kanun Tasarısı’nın Muhasebe ve Raporlama Sistemi ve Konsolide Finansal Raporlar ile ilgili maddeleri 4389 sayılı kanunda geçen maddeleri daha sağlıklı bir yapıya kavuşturmaktadır. Yeni Bankacılık Kanunu’nun yasalaşması ile yayımlanan Muhasebe Uygulama Yönetmeliğinin leasing, factoring ve tüketici finansman şirketleri tarafından uygulanmasının sağlanmasıyla ilgili Direktifle olan fark tamamen ortadan kalkacaktır. Her ne kadar tek düzen hesap planı ve AB Direktifindeki bilanço ve gelir tablosu oluşturma mantığı ortak olsa da ülkeler arası farklılıklardan ya da tam üye olunmamasından kaynaklanan farklılıklar bulunmaktadır.¹⁴⁹

Sermaye Yeterliliği Direktifi 3 Taslağı (Capital Adequacy Directive 3) AB’ye üye ülkelerdeki gibi Ülkemizde de aynen uygulamaya alınmıştır. Basel-II uygulamasına geçişe ilişkin BDDK yol haritasının oluşturulmasında ülke şartları yanında hem Basel-II’nin hem de AB’nin uygulama takvimi esas alınmıştır. Basel-II çerçevesi ve Avrupa Birliği Sermaye Yeterliliği Direktifi (CAD) arasında ileride ortaya çıkabilecek muhtemel uyumsuzluklarda BDDK, esas itibariyle AB düzenlemelerini esas alacaktır. Basel-II uygulamasına geçişte, ülke ve sektör şartları göz önünde bulundurularak AB takviminin bir yıl gecikmeli olarak takip edilmesi öngörülmektedir. Basel-II 01.01.2007 tarihinde sermaye yeterliliği düzenlemesi olarak yayımlanacaktır. Bunun yanı sıra paralel ve pilot uygulamaların 2007 yılında gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Ozan, a.g.k., s.402-403

¹⁵⁰ Ozan, a.g.k., s.416

2. AB VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Türk Bankacılık mevzuatının AB Bankacılık mevzuatına uyumlu hale getirilebilmesi adına bankalar kanununda yapılan değişiklikler incelenecektir

2.1. Sayısal Göstergeler Açısından

___ **Toplam Aktif**

2003 yılı itibariyle en yüksek aktif değerleri Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa'da, en düşük değerler Finlandiya, Yunanistan ve İsveç'te gerçekleşmiştir. 2003 itibariyle AB-15'de ortalama aktif büyüklüğü 1.771 milyar Euro'dur. Türk bankacılık sisteminin, AB ile finansal bütünleşme durumunda en önemli sorunlarından biri aktif büyüklüğüdür. Türkiye 15 AB ülkesiyle karşılaştırıldığında aktif büyüklüğü bakımından çok düşük düzeyde seyretmektedir. Türk bankacılık sisteminin aktif büyüklüğü 2003 yılında 142 milyar Euro, 2004 yılında 168 milyar Euro, 2005 yılı Haziran ayı itibariyle ise 209 milyar Euro civarındadır. Son dönemdeki önemli artışta döviz kurunun etkisi fazladır.

Aktif büyüklükleri açısından en önemli gelişme ise AB-15'e üye ülkelerdeki yükseliş trendidir. Türk bankacılık sistemi 209 milyar Euro aktif büyüklüğü ile AB bankacılık sistemini etkileyemeyecek kadar küçük kalmaktadır.¹⁵¹

___ **Banka Sayıları**

2003 yılında 2.225 kredi kurumu ile Almanya ilk sırada yer alırken, Almanya'yı Fransa ve İtalya takip etmektedir. 59 banka ile Yunanistan ise son sırada yer almaktadır. 2003 yılı sonu itibariyle AB-15 ortalaması 500 kredi kurumu civarındadır. Avrupa Bankacılığında son yıllarda önemli gelişmeler ve eğilimler göze çarpmaktadır. Özellikle tek pazar ile tek para biriminin etkileri ve artan rekabetle beraber, Avrupa'daki birleşme ve devralma eğilimleri artmıştır. Bu da son yıllarda banka sayısını azalmaktadır. 1999 – 2003 yılları arasında 1.400'e yakın banka, birleşme ve devralmalarla sektörden çekilmiştir. Türk bankacılık sektörü ise 47 banka ve 5 özel finans kurumu ile Yunanistan'ın gerisinde kalmaktadır.¹⁵²

¹⁵¹ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics

¹⁵² Yayla Münür, Kaya Yasemin Türker, Ekmen İbrahim, Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi Küresel Gelişmeler ve Türkiye, 1. Baskı, Barış Can Yayıncılık, 2005, s. 55

___ **Toplam Krediler**

AB-15 ülkeleri içinde 2003 yılı itibariyle 3.283 milyar Euro kredi ile Birleşik Krallık ilk sırada yer alırken, bu ülkeyi Almanya ve Fransa takip etmektedir. 81 milyar Euro ile Finlandiya son sırada yer almaktadır. Öte yandan 2003 yılında AB-15 ortalaması 805 milyar Euro tutarında gerçekleşirken Türkiye 35 milyar Euro ile geride kalmaktadır.

Her ne kadar toplam krediler 2004 yılında 54 milyar Euro, 2005 yılı Haziran itibariyle de 75 milyar Euro tutarına yükselmişse de bankacılık kesimi bilançolarında menkul kıymetlerin ağırlığı sürmektedir (2005 Haziran itibariyle toplam aktifin % 39'u menkul kıymetlerden oluşmaktadır). Kamunun yüksek borçlanma gereksinimi ile 2000 Kasım ve 2001 Şubat dönemlerinde yaşanan krizler dolayısıyla kaynakların önemli bir kısmı kamuya yönelmiştir. Bu nedenle de şirketler kesiminin krediye erişimi yüksek maliyetli ve sınırlı kalmış ve dışlama etkisi ortaya çıkmıştır. Ancak son dönemde bu süreç tersine dönmeye başlamıştır.¹⁵³

___ **Toplam Mevduat**

Toplam mevduat rakamlarına bakıldığında, 2003 yılı itibariyle en yüksek mevduat rakamına 3.493 milyar Euro ile Birleşik Krallık sahipken, onu Almanya ve Hollanda izlemektedir. 64 milyar Euro ile Finlandiya en düşük hacme sahiptir. Aynı yıl AB-15 ortalaması 755 milyar Euro olarak gerçekleşmiştir. Karşılaştırılan dönemde Türkiye'de toplam mevduat 90 milyar Euro olmuş ve Finlandiya'nın önüne geçmiştir. Türkiye, AB- 15 ülkelerinin gerisinde kalmaktadır. Şöyle ki, Türkiye'de mevduatlar 2004 yılında 104 milyar Euro, 2005 yılı Haziran itibariyle 127 milyar Euro düzeyinde gerçekleşmiştir. AB- 15 ülkelerinde yıllar itibariyle düzenli bir artış göze çarparken, Türkiye'de yaşanan krizlerin de etkisiyle dalgalı bir seyir gözlemlenmektedir.¹⁵⁴

2.2. Temel Performans Göstergeleri Açısından

___ **Gayri safi Yurtiçi Hasılanın Toplam Banka Aktiflerine Oranı**

Oran özellikle finans piyasalarının gelişmiş olduğu Lüksemburg, Hollanda, İrlanda, Birleşik Krallık gibi ülkelerde yüksektir. 2003 yılı itibariyle oran Lüksemburg'da % 2800'e kadar

¹⁵³ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics

¹⁵⁴ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics, www.bddk.org.tr

çıkarken onu Birleşik Krallık, İrlanda ve Hollanda takip etmektedir. En düşük oran % 107 ile İsveç'te olup 2003 yılında AB ortalaması % 285 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2003 yılı itibariyle AB'de aktif toplamı GSYİH'nin 3 katına yakındır.

AB-15 ülkeleri ve Türkiye'de Toplam Aktif / GSYİH oranı incelendiğinde; Türkiye'nin AB-15 ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Türkiye'de 2001 yılında % 95'lere kadar çıkan oran, krizlerin etkisiyle düşmüş son yıllarda ise tekrar artış trendini yakalamıştır. Oran 2003'de % 69, 2004'de % 71 ve 2005 Haziran'da ise % 76 düzeyinde olup artış eğilimindedir.¹⁵⁵

____ **Gayri safi Yurtiçi Hasılanın Toplam Banka Kredilerine Oranı**

Krediler/GSYİH oranına bakıldığında birçok AB-15 üyesi ülkenin GSYİH tutarlarının üzerinde kredi kullandığı görülmektedir. Özellikle Lüksemburg, Hollanda ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde bu oran çok yüksektir. 2003 yılında AB ortalaması % 129 düzeyindedir. Aynı yıl AB-15 üyeleri arasında en yüksek oran % 500 ile Lüksemburg'da, en düşük oran % 45 ile İsveç'te gerçekleşmiştir. Kaynakların krediler yerine, yüksek getirili ve düşük riskli kamu kâğıtlarında değerlendirilmesi, yaşanan finansal krizler gibi faktörler oranın Türkiye'de daha düşük gerçekleşmesine neden olmuştur. 2001 yılında % 20 olan oran krizlerin etkisiyle 2003 yılında % 18'e kadar gerilemiş, 2004 yılında ise ekonominin genelindeki olumlu gidişe paralel olarak Kredi/GSYİH oranı yükselişe geçmiş ve yılsonu itibariyle % 23 düzeyine çıkmıştır. Oran, 2005 yılı Haziran itibariyle ise % 27 düzeyine çıkmış olup anılan orandaki artış trendinin kurumsal krediler yanında bireysel kredilerdeki yaşanan gelişmelere de bağlı olarak devam etmesi beklenmektedir.¹⁵⁶

____ **Gayri safi Yurt içi Hasılanın Toplam Banka Mevduatlarına Oranı**

2003 yılı itibariyle AB-15'de en yüksek oranlar Lüksemburg, Hollanda ve Birleşik Krallıkta gerçekleşmiştir. Aynı dönemde en düşük oran İtalya ve Finlandiya'da kaydedilmiştir. AB-15 ortalaması 2001 – 2003 döneminde % 113 – % 121 arası değerler alırken, aynı dönemde rasyo Türkiye'de % 65 – % 46 arası değerler almıştır. En yüksek oran % 930 ile Lüksemburg'da

¹⁵⁵ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics, www.bddk.org.tr

¹⁵⁶ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics, www.bddk.org.tr

gerçekleşirken, en düşük oran % 45 ile İtalya ve Finlandiya'dadır. Türkiye henüz optimum mevduat seviyesini yakalamış değildir. Ayrıca müşteri sadakati mevcut mevduatın fiili vadelerini yükseltmekle beraber hane halkının geleneksel tarzdaki elde para tutma güdülerinin devamı mevduat rakamının yükselmesini engellemektedir. 2004 yılı itibariyle Türkiye'de oran % 44 olmakla beraber, 2005 Haziran itibariyle % 46'ya yükselmiştir. Sürdürülebilir finansal istikrar ortamının devamı durumunda ilerleyen dönemde oranın yükselmesi beklenmektedir.¹⁵⁷

2.3. Temel Finansal Rasyolar

___ Toplam Banka Aktiflerine İlişkin Rasyolar

Toplam Kredi / Toplam Aktif oranı bankaların aracılık fonksiyonunu ne derece etkili yerine getirdiğinin bir diğer göstergesidir. AB-15 içinde ve yeni üyelerde oranlar birbirine yakındır (% 46). Türkiye açısından orana bakıldığında son yıllarda yaşanan krizlerin de etkisiyle kredilerin bilanço içindeki payının geçmişte düştüğü görülmektedir. Söz konusu oran 2001 yılı itibariyle % 19,9'a gerilemiştir. Son dönem ekonomideki toparlanma ile oranın yükseldiği ve 2004 itibariyle % 32,4'e kadar çıktığı görülmektedir. 2005 yılı Haziran ayı itibariyle kredilerin toplam aktif içindeki payı % 36'ya kadar yükselmiştir. İlerleyen dönemde kredilerin payının daha da yükseleceği beklenmektedir.

___ Toplam Banka Mevduatlarına İlişkin Rasyolar

Toplam Krediler / Toplam Mevduat ya da mevduatın krediye dönüşüm oranı hem kredilerin hem de aracılık işlevinin önemli bir göstergesi olup, toplanan mevduatın ne kadarının kredi olarak plase edildiğini göstermektedir. 2001–2003 döneminde AB-15'de mevduatın krediye dönüştürülme oranı yüksek bir seyir izlemiş ve ortalama % 110 düzeyinde gerçekleşmiştir. İncelenen dönem itibariyle AB-15 üyesi ülkelerde toplanan mevduatın tamamından daha fazlası kredi olarak verilmektedir. Toplam Krediler / Toplam Mevduat oranı bakımından Türkiye'nin AB-15 ile karşılaştırıldığında toplanan mevduatın daha düşük düzeyde krediye çevrilebildiği anlaşılmaktadır. 2001 itibariyle AB-15 ortalaması % 110 iken, Türkiye'de bu

¹⁵⁷ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics, www.bddk.org.tr

oran yaşanan finansal krizlerin de etkisiyle % 30'a kadar düşmüştür. Bununla beraber 2005 yılında Türkiye'nin oranı yeni üyelere oldukça yakındır. 2004 yılında ise bu oran % 52 olarak gerçekleşmiş, 2005 yılı Haziran ayı itibariyle de % 59,5'e kadar yükselmiştir. Türk bankaları asli mahiyetteki mevduat toplayıp kredi verme fonksiyonunu kriz dönemlerinde tam olarak gerçekleştirememekle beraber önümüzdeki dönemlerde mevduatın krediye dönüşüm oranının daha da yükselmesi beklenmektedir.¹⁵⁸

___ **Toplam Banka Kredilerine İlişkin Rasyolar**

Takipteki Alacaklar / Toplam Canlı Krediler bankaların aktif kalitesi açısından önemli bir göstergedir. 2003 yılında AB-15 üyesi ülkelerde oran % 3,11, yeni üyelere ise % 11,53 düzeyindedir. Ekonominin genel gelişimi ile doğrudan bağlantılı olan bu oran krizin etkisiyle 2002 yılında Türkiye'de oldukça yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Uygulanan yapılandırma programı ile bu oran gerilemiş, 2004 yılı itibariyle yeni üyelerin altına inmiştir. İlgili oran yıllar itibariyle ülkemizde düşüş göstermiş, 2002 yılından 2004 yılına kadar % 21,3'den % 6,4'e kadar gerilemiştir. 2005 yılı Haziran ayı itibariyle oran % 5,7 düzeyindedir. İlerleyen dönemlerde rasyonun AB-15 ülkeleri seviyesine inmesi beklenmektedir. 2000'li yıllara kadar Türk bankacılığının en önemli problemlerinden birisi olan donuk krediler, 2005 yılında sorun olmaktan çıktığı gibi uluslararası ihtiyatlılık prensibi itibariyle de standartların üzerinde karşılıklandırılmıştır.¹⁵⁹

___ **Takipteki Alacaklara İlişkin Rasyolar**

Takipteki Alacaklar Karşılığı/Takipteki Alacaklar oranına bakıldığında 2002 yılı itibariyle Türkiye'nin AB – 15 ortalamasının az da olsa altında olduğu görülmektedir. Ancak 2003 ve 2004 yıllarında yeniden yapılandırma programının da etkisiyle takipteki alacaklara gerçekçi karşılıklar ayrılmasıyla oran 24 puan yükselerek % 88 düzeyine yaklaşmıştır. 2005 Haziran ayı itibariyle bu oran % 88 düzeyindedir. AB üyelerinde 2003 yılında oran % 67,38, yeni üyelere ise % 42,23 olarak gerçekleşmiştir. Türk bankacılık sektörü, tüm AB üyelerine kıyasla en ihtiyatlı yaklaşımı benimsemiştir. Optimum seviyenin üzerinde karşılık ayrılması,

¹⁵⁸ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics, www.bddk.org.tr

¹⁵⁹ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics, www.bddk.org.tr

banka mali bünyelerinin güçlülüğünün bir göstergesi olarak kabul edilen bir tür gizli yedek akçe vazifesi görmektedir.¹⁶⁰

___ Yoğunlaşma(İlk 5 Banka Aktifleri, %)

Banka birleşme ve devralmalarının doğal sonucu olarak Avrupa'da banka yoğunlaşması yüksektir. Özellikle yeni üyelere çok yüksek oranlar göze çarpmaktadır. Tek pazardaki artan rekabet ve maliyet baskısı çok sayıda kurumun bulunduğu Avrupa bankacılık piyasasında stratejik birleşme ve devralmaları zorunlu kılmıştır. Özellikle yeni ülke piyasalarına yabancı girişi yoğunlaşma rakamlarının artmasına neden olmuştur. 2003 yılı itibariyle oran AB-15 ülkelerinde % 53, yeni üyeler de ise % 68 düzeyinde gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise 2001-2002 yılında yaşanan sistematik nitelikteki finansal krizin etkisiyle yoğunlaşmada tekrar düşük bir artış görülmeye başlanmıştır. 2004 yılı itibariyle ilk beş banka aktif yoğunlaşması % 59, 2005 yılı Haziran ayı itibariyle % 61 düzeyindedir. Söz konusu oranın yüksekliğinin en önemli nedenleri, kamu bankalarının toplam bankacılık sistemi içerisindeki yüksek payı ve ödeme güçlüğüne düşen bankaların Fon'a devredilmesidir.

¹⁶⁰ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics, www.bddk.org.tr

	Banka	Kuruluş Yılı	Toplam Aktifler (Bin Y TL)	Toplam Krediler* (Bin Y TL)	Toplam Mevduat (Bin Y TL)	Toplam Özkaynaklar (Bin Y TL)	Odenmiş Sermaye (Bin Y TL)	Net Dönem Kazı/Zararı (Bin Y TL)	Bilanço Dışı Yükümlülükler (Bin Y TL)	Şube Sayısı	Personel Sayısı
1	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1863	54.966.148	7.387.992	43.500.413	4.557.526	2.221.978	1.250.199	22.752.073	1.146	21.763
2	Türkiye İş Bankası A.Ş.	1924	37.491.937	11.894.735	23.106.317	7.196.399	1.640.757	538.382	50.723.952	848	15.802
3	Akbank T.A.Ş.	1948	32.953.046	11.874.469	20.211.809	5.812.652	1.500.000	883.884	42.861.301	637	10.345
4	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1946	26.359.226	10.426.024	16.715.498	2.910.185	1.200.000	350.813	118.536.464	335	8.874
5	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1944	24.579.692	9.760.957	14.631.918	4.157.036	752.345	8.532	55.685.719	408	10.600
6	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1938	21.763.527	3.892.047	15.689.641	2.792.367	1.150.000	455.110	26.498.643	515	7.962
7	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1954	20.141.898	7.286.649	14.197.854	1.568.402	420.145	294.514	24.497.793	296	7.195
8	Koçbank A.Ş.	1985	9.233.932	3.900.198	6.179.956	701.647	430.000	108.124	13.532.717	157	3.596
9	Finans Bank A.Ş.	1987	7.647.339	4.412.296	5.076.509	940.314	590.000	126.781	13.042.117	169	5.046
10	Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.	1964	7.014.571	3.097.750	3.201.668	915.126	363.944	60.164	10.612.908	167	3.909
11	Denizbank A.Ş.	1997	6.198.745	2.185.392	3.789.256	805.308	290.000	91.419	9.267.195	189	4.162
12	Oyak Bank A.Ş.	1984	5.978.823	3.373.950	4.492.882	634.797	224.578	77.227	20.064.424	291	4.105
13	HSBC Bank A.Ş.	1990	5.081.311	3.226.848	3.446.316	959.714	277.290	87.364	12.986.400	159	3.596
14	Türk Eximbank	1987	4.618.342	3.804.891	0	1.695.903	657.864	271.029	940.549	2	346
15	Pamukbank T.A.Ş.	1955	3.935.029	499.108	4.850.693	-2.325.387	472.767	-416.087	6.020.550	172	3.773
16	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1927	3.653.976	1.577.176	2.348.370	368.227	57.800	25.492	6.458.522	86	2.059
17	Şekerbank T.A.Ş.	1953	3.067.043	1.266.756	2.262.478	250.200	85.000	52.405	7.917.480	197	3.209
18	İller Bankası	1933	2.709.921	1.756.425	0	1.993.424	993.064	-10.943	8.348	1	2.721
19	Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası A.Ş.	1950	2.123.926	1.175.306	0	350.469	142.500	42.030	3.422.633	1	265
20	Bayındırbank A.Ş.	1958	2.113.429	23.850	172.765	1.181.683	440.522	197.369	1.635.964	2	428
21	Anadolubank A.Ş.	1996	1.871.855	749.896	1.173.184	129.289	66.000	17.150	2.603.241	50	1.044
22	Citibank A.Ş.	1980	1.736.476	878.671	1.217.836	333.215	33.753	22.651	11.309.493	24	1.315
23	Alternatif Bank A.Ş.	1992	1.353.536	608.158	735.517	125.747	220.000	4.464	2.183.793	22	532
24	Tekstil Bankası A.Ş.	1986	1.179.375	687.046	610.511	130.146	122.500	3.030	2.238.342	38	916
25	Deutsche Bank A.Ş.	1988	767.070	26.226	0	93.550	20.000	16.878	982.108	1	34
26	ABN AMRO Bank N.V.	1921	655.811	126.514	344.700	94.737	29.110	2.349	1.369.016	1	132

Kaynak: [http://www.tbb.org.tr/turkce/kitap2004/tablolari/Turkiye'de faaliyet gösteren bankaların toplam aktiflere göre sıralanması/2004](http://www.tbb.org.tr/turkce/kitap2004/tablolari/Turkiye%20defaalietgosterenbankalarintoplamaktiflere%20goresiralanmasi/2004)

Tablo 6 Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların toplam aktiflere göre sıralanması

Herfindal-Hirschman Endeksi (HHI) gerek yoğunlaşma gerekse de piyasa yapısı açısından daha uygun bir gösterge olması ve 5 banka aktif oranından daha hassas ölçüm yapması nedeniyle, hem AB'de hem de tüm dünyada tercih edilmektedir. HHI, AB ülkeleri için değerlendirildiğinde 2003 yılında yalnızca 1 ülke (Almanya) 0-199 grubunda yer alarak tam rekabetçi bankacılık piyasasına, 8 ülke (İsveç, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Avusturya, Birleşik Krallık) 200-999 grubunda yer alarak zayıf oligopol piyasa yapısına sahip bulunmuştur. 4 ülke (Danimarka, Yunanistan, Hollanda, Portekiz) 1.000-1.799 arası HHI değerleri olarak kuvvetli oligopol, 2 ülke (Finlandiya, Belçika) ise 1.800-10.000 arası değerlerle endekse göre tekel piyasa yapısına uygun bankacılık sistemlerine sahiptirler. Aynı yıl içinde AB-15 ortalaması da 200-999 grubu içinde 541 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında en düşük değer 173 ile Almanya'da en yüksek değer ise 2.420 ile Finlandiya'dadır. Türkiye açısından endeks incelenen 6 yıllık dönemde artış göstermiş, 2000 yılında 643 olan değer 2005 yılı Haziran ayı itibarıyla 950 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2003 yılından bugüne kadar kayda değer bir artış olmamakla beraber Türkiye üst sınırdaki AB ortalaması ile zayıf oligopol piyasa grubunda yer almaktadır. Endeksin AB sürecinde artış trendini devam ettirmesi özellikle tam üyelik durumunda ölçek olarak küçük kalacak bankalar açısından önem taşımaktadır. Endeksin artışı Türk bankacılık sektörünün küçük bankalı bir yapıdan, daha az

sayıda ancak daha büyük ve AB finans devleri ile rekabet edebilecek kurumlara sahip bir yapıya doğru gelişim kaydettiğini gösterebilecektir.¹⁶¹

2.4. Bilanço Büyüklükleri Açısından

___ Sermaye Yeterlilik

Sermaye Yeterlilik Rasyosu'nun AB-15 ve yeni üyelere kıyasla Türkiye'de çok yüksek olduğu göze çarpmaktadır. 2003 yılı sonunda AB-15 ülkelerinde oran % 12,3, yeni üyelere ise % 13,5 olarak gerçekleşmiştir. Minimum % 8 olan oran Türkiye'de 2003 itibarıyla % 30'a kadar çıkmaktadır. Türkiye için oran 2003 yılında % 30,9, 2004 yılında % 28,2, 2005 Haziran itibarıyla ise % 25 düzeyinde gerçekleşmiştir. Rasyonun ülkemizde uluslararası standart olan %8'in yaklaşık 3 katı düzeyinde olması özkaynakların yeterli olduğunun en önemli göstergesidir.¹⁶²

___ Likit Aktif Oranları

Birinci derece likit aktif oranı AB-15 ve Türkiye için benzer sonuçlar vermektedir. Söz konusu oran yeni üyeler için ise yüksek çıkmaktadır. 2003 yılı sonu itibarıyla AB-15 ortalaması % 2,22, yeni üye ortalaması % 14,91, Türkiye'de ise % 1,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2004 yılı sonu ve 2005 Haziran ayı itibarıyla oranda önemli değişiklikler meydana gelmemiştir. Ekonomik istikrar ortamdaki olumlu gelişmeler, bankaları daha etkin likidite seviyesi tutmaya itmiştir.

İkinci derece likit aktif oranı yeni üyelere, AB-15 ve Türkiye'den yüksek çıkmaktadır. Bunun bir nedeni, ceteris paribus, aşırı likit olan yeni üyelerin krizlere karşı daha kırılgan olmalarıdır. 2003 yılı sonu itibarıyla AB-15 ortalaması % 17,99, yeni üyelerin ortalaması % 31,51, Türkiye ortalaması ise % 9,96 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kriz sonrasında Türk bankaları aktifleri içinde likiditeyi daha etkin kullanmaktadırlar.

¹⁶¹ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics, www.bddk.org.tr

¹⁶² www.bddk.org, European Central Bank, Structural Analysis of the EU banking Sector, Working Paper, Brussels, 2002

Türkiye, Birinci ve İkinci Derece Likit Aktif rasyolarında AB-15 ülkelerine yakın ancak daha düşük değerler alırken kamu senetlerinin katıldığı 3. oranda AB-15 ülkelerinin üzerine çıkmaktadır. Banka bilançolarında büyük yer tutan devlet tahvilleri, oranın ülkemiz açısından yükselmesine neden olmuştur. Yeni üyeler, ele alınan 3 oran için de AB-15 ve Türkiye'den yüksek değerler almıştır. Kamu sektörü borçlanma ihtiyacının azalmasına rağmen halen yüksek olması, rasyonun Türkiye için yüksek çıkmasını açıklamaktadır.¹⁶³

___ Vergi Öncesi Karın Toplam Banka Aktiflerine Oranı

Bu oran bankanın faiz ve faiz dışı gelir ve giderlerinin farkı olarak alınan vergi öncesi net gelirlerin, bankanın aktif toplamına bölümüyle hesaplanmaktadır. AB-15 ülkelerindeki toplam aktiflere göre karlılık % 1'in altındadır. 2003 yılı sonu itibariyle AB yeni üye bankalarının AB-15 üyelerine kıyasla karlılık oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Türk bankacılık sektörü karlılık oranının tüm AB üyelerinden daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Hâlihazırda bu oran AB-15 üyelerinin ortalama karlılık oranının 6 katı, yeni üyelerinkinin ise 3 katı üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye'ye yabancı ilgisinin bir nedeninin de, diğer her şey veri iken, sağlıklı bir ortamda faaliyet gösteren Türkiye bankaları lehine görece yüksek kar beklentisinin olduğu düşünülmektedir.¹⁶⁴

___ Aktif Karlılığı (ROA)

Du-pond rasyolarından Net Kar/Ortalama Aktifler şeklinde hesaplanan aktif karlılığı (Return On Assets-ROA), bankaların aktiflerinin ne kadar verimli kullanıldığını göstermektedir. AB-15 üyesi ülkelerde aktif karlılığı oranı incelendiğinde % 1'in altında gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye açısından ROA analiz edildiğinde ise, AB-15 üyelerine nazaran çok yüksek düzeyde seyrettiği gözlemlenmektedir. Bu durumun en önemli sebebi, bankaların menkul kıymetler portföyündeki yüksek faizli devlet iç borçlanma senetlerinin varlığı ile bankacılık hizmetlerinden alınan ücret ve komisyonlardaki artıştır. 2003 yılı itibariyle oran AB-15 üyelerinde % 0,41, yeni üyelerde % 0,85, Türkiye'de ise % 2,53 olarak

¹⁶³ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics, www.bddk.org.tr

¹⁶⁴ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/ketstatistics, www.bddk.org.tr

gerçekleşmiştir. Oran 2004 yılında Türkiye’de % 2,35, Haziran 2005’de ise % 2,72 düzeyindedir.¹⁶⁵

___ **Özkaynak Karlılığı (ROE)**

Diğer bir Du-pond rasyosu olan özkaynak karlılığı (Return On Equity-ROE) oranları Net Kar/Ortalama Özkaynak şeklinde hesaplanır ve bankaların faaliyetlerini sürdürebilmek için tahsis etmiş olduğu sermayenin karlılığını ölçmektedir. Avrupa ülkelerindeki öz sermaye karlılığı Tek Pazar düzenlemeleri sonrası artan rekabet sonucunda düşmüş ve AB üye bankaları özkaynaklarını güçlendirmek zorunda kalmışlardır. Türk bankacılık sektöründe bu oran Avrupa bankalarına göre yüksektir. 2003 yılında AB–15’te oran % 9,87, yeni üyelere % 11,56, Türkiye’de ise % 18,33 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılı Haziran ayı itibariyle oran 18,8 düzeyindedir.¹⁶⁶

___ **Net Faiz Gelirlerinin Toplam Banka Aktiflerine Oranı**

2003 yılı itibariyle AB–15 üyelerinde oran % 1,38, yeni üyelere % 2,71, Türkiye’de ise % 4,5 olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında Türkiye’de oran % 5,7 düzeyindedir. Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler oranı Türkiye’de AB–15 ve yeni üyelere göre yüksek düzeydedir. Türk bankaları yüksek faizli devlet iç borçlanma senetleri ve kısa vadeli fiyatlandırma ile AB bankalarına göre daha fazla faiz geliri elde etmektedirler.¹⁶⁷

___ **Sermaye Büyüklüklerine göre İlk 4 Banka Karşılaştırması**

Tablodan görüldüğü üzere sermaye büyüklüklerine göre dünyanın en büyük 25 bankası arasında 12 AB üyesi ülkenin bankası bulunmaktadır. Bunlar arasında Fransa’dan Credit

¹⁶⁵ European Central Bank, Structural Analysis of the EU banking Sector, Working Paper, Brussels,2002

¹⁶⁶ European Central Bank, Structural Analysis of the EU banking Sector, Working Paper, Brussels,2002

¹⁶⁷ www.fbe.de, www.ecb.org/statistics/keystatistics, www.bddk.org.tr

Agricole Groupe 55,435 m\$ ile ilk sırada yer alırken, Birleşik Krallıktan HSBC 54,863 m\$ ile ikinci, Fransa'dan BNP Paribas 32,458 m\$ ile üçüncü ve yine Birleşik Krallıktan HBDS 29,349 m\$ ile dördüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye'ye bakıldığında en büyük ödenmiş sermayeye sahip TC Ziraat Bankası A.Ş bile yaklaşık 1,650 m\$ ile AB'nin en büyük bankalarına yaklaşılamamaktadır. Ziraat Bankası'nı yaklaşık 1,215 m\$ ödenmiş sermaye ile Türkiye İş Bankası izlemektedir. Üçüncü sırayı yaklaşık 1,110 m\$ ile Akbank alırken, yaklaşık 890 m\$ ile Garanti Bankası dördüncü sırayı almaktadır.¹⁶⁸

TOP 25 BY TIER ONE CAPITAL (\$M)			
Position	Bank	Country	\$m
1	Citigroup	USA	65,871
2	Crédit Agricole Groupe	France	55,435
3	HSBC Holdings	UK	54,863
4	Bank of America Corp	USA	44,050
5	JP Morgan Chase & Co	USA	43,167
6	Mizuho Financial Group	Japan	37,766
7	Mitsubishi Tokyo Financial Group	Japan	37,003
8	Royal Bank of Scotland	UN	34,623
9	Sumitomo Mitsui Financial Group	Japan	34,244
10	BNP Paribas	France	32,458
11	HBDS	UK	29,349
12	Deutsche Bank	Germany	27,303
13	Barclays Bank	UK	26,761
14	Wells Fargo & Co	USA	25,074
15	Rabobank Group	Netherlands	24,830
16	Bank One Corp	USA	24,499
17	ING Bank	Netherlands	24,089
18	UBS	Switzerland	24,064
19	Wachovia Corporation	USA	23,863
20	ABN AMRO Bank	Netherlands	23,037
21	China Construction Bank	China	22,506
22	Santander Central Hispano	Spain	21,408
23	Société Générale	France	21,396
24	UFJ Holdings	Japan	20,855
25	Indust. & Commercial Bank of China	China	20,600

Source: The Banker

Kaynak: Top 1000 World Banks, www.thebanker.com

Tablo 7 Dünyada sermayelerine göre ilk 25 banka[40]

Toplam Aktifler açısından ilk 4 Banka Karşılaştırması

AB Bankacılık Sistemine bakıldığında 1,264,032 m\$ toplam aktif rakamı ile ilk sırada Fransa'dan Credit Agricole Groupe , Birleşik Krallık'tan HSBC 2. ve Almanya'dan Deutsche Bank 3., BNP Paribas ise 4. olarak sıralamada yer almaktadır.

¹⁶⁸ www.thebanker.com ,Top 1000 World Banks

Türkiye'ye bakıldığında Tablo'dan görüldüğü üzere TC Ziraat Bankası 44,365 m\$ toplam aktif ile ilk sırada yer almıştır. Ziraat Bankası'nı yaklaşık 41,161 m\$ toplam aktif ile Türkiye İş Bankası izlemektedir. Üçüncü sırayı yaklaşık 36,026 m\$ ile Akbank alırken, yaklaşık 23,945 m\$ ile Garanti Bankası dördüncü sırayı almaktadır.¹⁶⁹

Görüldüğü gibi AB'nin büyük bankaları ile Türk Bankaları arasında toplam aktif rakamları açısından çok büyük farklılıklar bulunmaktadır.

TOP 25 BY TOTAL ASSETS (\$M)			
Position	Bank name	Country	Assets
1	Mizuho Financial Group	Japan	1,285,471
2	Citigroup	USA	1,264,032
3	UBS	Switzerland	1,120,543
4	Crédit Agricole Groupe	France	1,105,378
5	HSBC Holdings	UK	1,034,216
6	Deutsche Bank	Germany	1,014,845
7	BNP Paribas	France	986,982
8	Mitsubishi Tokyo Financial Group	Japan	974,950
9	Sumitomo Mitsui Financial Group	Japan	950,448
10	Royal Bank of Scotland	UK	806,207
11	Barclays Bank	UK	791,292
12	Credit Suisse Group	Switzerland	777,849
13	JP Morgan Chase & Co	USA	770,912
14	UFJ Holdings	Japan	753,631
15	Bank of America Corp	USA	736,445
16	ING Bank	Netherlands	684,004
17	Société Générale	France	681,216
18	ABN AMRO Bank	Netherlands	667,636
19	HBOS	UK	650,721
20	Indust. & Commercial Bank of China	China	637,829
21	HypoVereinsbank	Germany	605,525
22	Dresdner Bank	Germany	602,461
23	Fortis Bank	Belgium	535,462
24	Rabobank Group	Netherlands	509,352
25	Commerzbank	Germany	481,921

Kaynak: Top 1000 World Banks, www.thebanker.com

Tablo 8 Dünyada toplam aktiflerine göre ilk 25 banka

¹⁶⁹ www.thebanker.com ,Top 1000 World Banks

3. YABANCI BANKALARIN SEKTÖRDEKİ ÖNEMİ

Kurulan ortaklıktan sonra bilançoda görülmekte olan iyileşmeler açısından incelenecek.

Finansal istikrarsızlık dönemi olan 1990–2001 yılları arasında sistemdeki yabancı banka sayısında azalma olmuş ve 2000 yılı itibarıyla 18'e düşen yabancı banka sayısı 2004'te 13'e gerilemiştir.¹⁷⁰

Bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması ve artan istikrar ortamıyla Türkiye'ye yabancı bankalar tarafından tekrar bir ilgi olduğu görülmektedir. Mali disiplin, düşen enflasyon oranı ve kamunun borçlanma gereğinin azalmasıyla gerileyen reel faizler Türkiye'de bankacılığın yönünü değiştirmektedir. Son iki yıldır, kredilerin banka aktifleri içindeki payı artmaktadır.

Yabancı bankaların Türkiye'de hazine kâğıtlarına yatırım yapabilmeleri için ulusal sektörde fiziksel bir varlığın bulunması gerekmemektedir, ancak sektörde son dönemlerde bireysel ve konut kredilerinin öneminin giderek artması nedeniyle, olumlu beklentilere sahip yabancı yatırımcıların sektöre bir an önce girerek pazardan pay kapma düşüncesinde olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'nin büyüme potansiyelinin yanı sıra Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik sürecinin de bu ilgiyi artırdığı yaygın olarak kabul edilmektedir.

Yabancı yatırımcıların geniş şube ağı ve yüksek müşteri potansiyeli olan bankalar ve bireysel ve konut kredilerinde deneyimi olan bankalara yöneldikleri görülmektedir.

1990'lı yıllarda uygulanan serbestleşme politikaları ile görülen gelişmeler özel sektörün rolünün artması, uluslararası entegrasyon çabası, piyasa mekanizmasının gelişmesi, finansal sektörün büyümesi ve işlevinin artması, bankacılığın rekabete açılması, uluslararası kurallara yaklaşılması olarak sınıflandırılabilir.¹⁷¹

Finansal hizmetlerde küresel gelişmeler gelişmiş ülkelerdeki bankalar için özellikle sermaye piyasalarından ve banka dışı kesimlerden gelen çok ciddi bir rekabet baskısı geleneksel hizmetlerin faiz marjının düşmesine ve karlılığın azalmasına neden olarak bankaları yeni

¹⁷⁰ Yayla, Kaya ve Ekmen, a.g.k., s. 67

¹⁷¹ Türkiye'de Yabancı Bankalar, Bankacılık Dergisi, Sayı 52, Mart 2005

arayışlara itmiştir. Uluslararası bankalar hem yerli piyasada hem de sınır ötesinde faaliyetlerini büyütme düşüncesi ile off-shore bankacılığa ve gelişmekte olan yeni pazarlara girmeye başladılar.

Yabancı sermayeli bankaların sektör payları AB'nin gelişmekte olan Ülkelerine bakıldığında Çek Cumhuriyeti'nde yüzde 80'nin, Macaristan'da yüzde 70'in, Polonya'da yüzde 60'ın üzerindedir. Oran Latin Amerika ülkelerinden Arjantin'te yüzde 50'ye, Brezilya'da ise yüzde 30'a yakındır.

Ülkemizde ise, 1980 yılında 4 olan yabancı sermayeli banka sayısı 2000 yılı sonunda 21 olmuştur. Bu sayı 2004 yılı sonunda ise 15'tir. Ancak, yabancı bankaların sayısı yıllar itibariyle artmasına rağmen aktif paylarında önemli bir değişme olmamıştır.¹⁷²

Türkiye'de Yabancı Bankalar				
	1980	1990	2000	2004
Yabancı bankalar	4	26	21	15
Mevduat bankaları	4	23	18	13
Türkiye'de kurulmuş bankalar	2	7	5	6
Türkiye'de şube açan bankalar	2	16	13	7
Mevduat kabul etmeyen bankalar	0	3	3	2
Sektör	43	66	79	48
Mevduat bankaları	40	56	61	35
Mevduat kabul etmeyen bankalar	3	10	18	13

Kaynak: TBB

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/kitap2004/tablolalar/Turkiye'deyabancibankalar/2004>

Tablo 9 Türkiye'de Yabancı Bankalar

Yabancı sermayeli bankaların toplam aktiflerinin sektör içindeki payı yüzde 5'in altındadır. Ancak Koçbank A.Ş. ve Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'deki ortaklıklar da dahil edildiğinde bu oran yüzde 6'ya yaklaşmaktadır.

¹⁷² Tatari, Begüm, Yabancıların Bankacılık Sektörüne Etkisi, İzmir Ticaret Odası, Haziran 2005

Yabancı Sermayeli Bankaların Sektör Payı (Yüzde)				
	1980	1990	2000	2004
Aktif	2,9	3,5	5,4	3,4
Kredi	1,8	3,5	2,8	4,7
Mevduat	2,3	2,4	3,2	2,5
Özkaynak	2,2	3,8	7,6	4,5

Kaynak: TBB

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/kitap2004/tablolar/Yabancisermayelibankalarinsektorpayi/2004>

Tablo 10 Yabancı Sermayeli Bankaların Sektör Payı

Türkiyede yabancı bankaların krediler içindeki payı yüzde 5, mevduattaki payı yüzde 2,5 düzeyindedir. Bu bankalar sektör özkaynaklarının yüzde 5'ine sahiptir.

Toplam Aktifler (Milyon dolar)

	1980	1990	2000	2004
Yabancı bankalar	538	1.990	8.403	7.716
Mevduat bankaları	16.975	52.530	148.045	219.907
Sektör	18.622	57.564	154.947	228.347

Kaynak: TBB

Toplam Krediler (Milyon dolar)

	1980	1990	2000	2004
Yabancı bankalar	179	959	1.438	3.476
Mevduat bankaları	8.549	23.866	46.219	70.106
Sektör	10.017	27.057	50.919	74.061

Toplam Mevduat (Milyon dolar)

	1980	1990	2000	2004
Mevduat bankaları	9.120	32.224	101.884	142.363
Yabancı bankalar	213	768	3.300	3.513

Toplam Özkaynaklar (Milyon dolar)

	1980	1990	2000	2004
Yabancı bankalar	22	222	810	1.553
Mevduat bankaları	874	5.175	9.037	30.427
Sektör	1.020	5.842	10.719	34.257

Tablolar için kaynak: TBB

Tablo 11,12,13,14

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/kitap2004/tablolari/Toplamaktifler/2004>

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/kitap2004/tablolari/Toplamkrediler/2004>

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/kitap2004/tablolari/Toplammevduat/2004>

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/turkce/kitap2004/tablolari/Toplamozkaynaklar/2004>

Türkiye’de yabancı sermayeli bankaların 9 tanesi AB, 2 tanesi ABD, 1 tanesi Bahreyn, 1 tanesi İran, 1 tanesi Libya, 1 tanesi Pakistan kaynaklıdır.

Seçilmiş rasyolara göre yabancı sermayeli bankaların kredilerinin toplam aktiflere ve özkaynaklarının toplam aktiflere oranı hem mevduat bankalarının ortalamasının hem de sektör ortalamasının üzerinde olmakla birlikte aktif karlılığı ve özkaynak karlılığına göre önceki yıllarda yabancı sermayeli bankalar lehine olan fark erimiş gözükmemektedir.

Sonuc olarak diğer ülkelere bakıldığında yabancı katılımının Türkiye’de düşük seyrettiği görülmektedir. Bu oran alternatif hesaplamalara göre en fazla %12 olarak görülmektedir. Ancak banka satışlarında danışmanlık yaparak Türk Bankacılık Sektöründe önemli deneyimleri oluşan Deloitte, yabancı payının 1-2 yıl içinde %30’a çıkacağını söylemektedir.¹⁷³ Bunun yanında ulusal bankaların, başta Almanya ve Hollanda olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde ve komşu ülkelerde faaliyetleri mevcuttur. Dolayısıyla, küreselleşme yurtiçinden yurtdışına ve tam tersi yönde olmak üzere sürekli gelişen bir süreçtir. Türk bankacılık sektörüne olan yabancı katılımı arttıkça, bu alandaki tartışmaların daha fazla gündeme geleceği düşünülmektedir.¹⁷⁴

Yabancı bankaların geleneksel olarak yerli bankalara göre daha çok kurumsal müşterilere yönelindiklerini, türev finansal araçlar ve diğer taahhütlerde yoğunlaştıklarını ve daha karlı çalıştıkları görülmektedir.

Menkul değerler cüzdanından önemli faiz geliri elde ederek düşük fonlama maliyetleri sayesinde sektörün diğer oyuncuları üzerinde rekabet baskısı yaratmaktadırlar ve bu baskı yabancı payının yükselmesi halinde daha da artacaktır.

Yerli bankaların faiz marjları ve aktif getirilerindeki düşme eğilimi tehlikesine rağmen yabancı bankaların sektöre finansal yenilikleri getirdikleri ve dış piyasalara erişimi kolaylaştırdıkları düşünülmektedir.¹⁷⁵

¹⁷³ Tatari, , İzmir Ticaret Odası, a.g.k.

¹⁷⁴Yayla, Kaya ve Ekmen, a.g.k., s. 88

¹⁷⁵ Yayla, Kaya ve Ekmen, a.g.k., s. 89

Avrupa Birliği üyelik süreci, karşılıklılık ilkesi ve piyasa koşulları yabancı katılımına sınırlamalar getirilmesini gündeme getirecektir. Sınırlamalar yerli oyuncuları koruma anlamına gelebileceğinden uzun vadeli etkilerinin fayda maliyet analizi yapılmalıdır.

Yabancı girişinde en fazla fayda ve en az maliyet yaklaşımı sağlanmalıdır ve reel ekonomiyle olan bağlar dikkate alınmalıdır. Yabancı bankaların mali bünyelerinin sağlam ve kendi alanlarında yüksek itibara sahip olmalarının öncelikli koşullar olarak göz önünde tutulması, sadece yüksek karı hedefleyen değil, aynı zamanda ana ülkenin sanayi faaliyetleriyle ulusal ekonomi arasında köprü olabilecek yabancı bankaların sektöre girmesi ülke açısından önemlidir.¹⁷⁶

¹⁷⁶ Yayla, Kaya ve Ekmen, a.g.k., s. 89

SONUÇ

Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli bir araçtır. Bankalar sadece parasal kontrol için bir kanal olmayıp, ekonominin yeniden yapılanmasında ve uzun dönemli sürdürülebilir makroekonomik istikrarın sağlanmasında, etkili olan kurumlardır. Mali sistem içinde bu denli önemli bir role sahip olan bankacılık sektörünün, iktisadi sistemle etkileşimini açık ve net biçimde ortaya koyabilmesi ve sağlıklı bir yapıda işleyebilmesi gerekmektedir.

Türk bankacılık sektörü, 2000’li yıllara gelindiğinde, tarihinin en büyük finansal kriziyle karşı karşıya kalmış, sektörün yeniden yapılandırılması, bankaların mali yapı sorunlarının çözümlenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri göstermiştir ki; Türk bankacılık sektöründe kapsamlı bir yeniden yapılandırma acil olarak tamamlanmalıdır. Bu iki krizden önce Türk bankacılık tarihinde akademik anlamda bir yeniden yapılandırma gerçekleşmemiştir. Bu nedenle Türkiye ekonomisi, bankacılık sektörünü yapılandırmaya başladığı bu dönemi çok iyi değerlendirmelidir. Bu amaçla yapılacak finansal sistem reformlarının başarılı olmasının ön koşulu, istikrarlı bir makroekonomik çerçevenin oluşturulması ve uygun bir bankacılık düzenleme ve denetleme sisteminin kurulmasıdır. Krizi aşmak amacıyla yeniden yapılandırma ve düzenlemeler çerçevesinde; Bankalar Kanunu’nda radikal değişiklikler yapılmış, bankaların faaliyetlerinin düzenlenmesine ve denetimine AB’ye uyum çerçevesinde yeni bir yaklaşım getirilmiştir. Yapılan düzenlemelerde ve denetim anlayışında, uluslararası kabul görmüş prensiplere önemli ölçüde yaklaşılmıştır. Bu düzenlemelerde, sermaye yeterliliğini karşılayamayan bankalar TMSF’na alınmış, bu bankalar ile kamu bankalarının görev zararlarını Hazine üstlenmiş, faaliyetteki bankalar yeni bir anlayışla denetime ve yeniden sermayelendirmeye tabi tutulmuş, krediler yeniden sınıflandırılmış ve uzun yıllar yüksek enflasyon ortamında çalışan bankaların bilançoları, enflasyona göre güncellenmiştir. Bu uygulamalar bankaların mali yapılarının daha gerçekçi bir görünüm almasını sağlayacaktır.

Türk bankacılık mevzuatı ile AB mevzuatı arasında esas itibariyle farklılık bulunmamaktadır. 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda yer almasa da Yeni Bankacılık Kanunu’ndaki “banka” tanımı AB Direktiflerine daha uyumlu gözükmektedir. Yeni Bankacılık Kanunu’nun yasalaşmasını takiben factoring, leasing, tüketici finansman şirketleri gibi kuruluşlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi fonksiyonunun BDDK’ya geçmesi ile beraber konsolide denetim ve muhasebe bakımından uygulamaya ilişkin farklılıklar da büyük

ölçüde giderilmiş olacaktır. Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu Tasarısı Taslağı'nın yasalaşmasıyla da bu alanda uyum tesis edilecektir. Tasarruf mevduatı sigortası kısmında da değinildiği gibi mevzuatlar arası farklılıklar Türkiye'nin tam üye olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu farklılıklar tam üyeliğin gerçekleşmesi ile kolaylıkla giderilebilecektir. Yeni Bankacılık Kanunu, AB düzenlemeleri tek tek taranarak ve uluslararası en iyi uygulamalar esas alınarak hazırlandığından, AB düzenlemelerine tam uyum sağlayacak başlıca sektörlerden birisi bankacılıktır. Bankacılık mevzuatının uyumu, AB'ne tam üyelik sürecinde Türk bankacılık sektörünün en önemli avantajlarından birisi olacaktır.

Bunun yanında Türk Bankacılığı sermaye, hacim ve büyüklük açısından AB üye ülkeleri bankaları karşısında yetersiz kalmaktadır. Yabancı ortaklıklara girilmesinin sözü edilen büyüklüklere olumlu etkilerinden dolayı, bu ortaklıkların sektöre dinamizm getireceği açıkça görülebilmektedir. Ancak yabancı yatırımcılar açısından Türk bankacılık sektörünün ölçek olarak çok küçük olması ve bankacılık işlemleri üzerindeki kamusal yüklerin büyüklüğü bankalar açısından bir dezavantaj olmaya devam etmektedir. Tam üyelik durumunda Avrupa finans devleri ile rekabet etmek durumunda kalacak olan Türk bankalarının Avrupa pazarında rekabetçi ve etkili olabilmek için birleşme ve devralma yoluyla ölçeklerini büyütmeleri gerekmektedir. Ölçek büyüklüğünün ve ekonomilerinin etkinlik üzerine olumlu katkısı bulunmaktadır. Türk bankalarının karlılık rasyoları AB bankalarına göre yüksektir. Türk bankacılığının AB bankacılığına göre daha karlı olmasının en önemli nedenlerinden biri bankaların fonlarının riskli olan kredi yerine, risksiz ve yüksek getirili kamu menkul kıymetlerine yatırılmasıdır. Etkin bütçeleme çalışmaları, bireysel kredilerdeki artış ve net faiz dışı gelirlerdeki yükselme diğer nedenler olarak sayılabilir. Kamu menkul kıymetlerinde faizlerin düşüşüyle bankalar karlarını komisyon ve ücret gelirleriyle telafi etmişlerdir. Türk bankalarının aracılık işlevinde artış trendine girilmiştir. Geçmişte kamu menkul kıymetlerine yapılan yüksek montanlı yatırımlar, bankaların mali aracılık faaliyeti fonksiyonunu yerine getirmelerini engellemiş, aynı zamanda mevduatın krediye dönüşümü, kredinin aktif içindeki payı gibi son derece önemli oranların düşük kalmasına neden olmuştur. Sözü edilen durumun başka bir etkisi ise likit aktif oranlarında ortaya çıkmaktadır. Kamu menkul kıymetlerinin hesaplamaya dahil edilmediği oranlarda Türk bankaları ortalamanın altında iken, kamu menkul kıymetlerinin dahil edildiği oranda AB-15 ve yeni üyeler ortalamasının üstüne çıkmaktadır.

AB sürecinde bankacılık sektörü ülkemizin birliğe en hazır sektörlerinden biri olduğu gibi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun son dönem çalışmalarıyla daha sağlıklı bir yapı kazanacağı görülmektedir. AB'ye yeni üye olan on ülke temel alındığında Türk bankacılığının birçok açıdan daha ileri düzeyde olduğu görülmüştür. Aktif büyüklüğü, toplam krediler ve karlılık açısından Türkiye AB-10 devletlerinin önünde yer alırken, mevduatın krediye dönüşüm oranı ve kredinin aktif içindeki payı oranlarında geride kalmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni bankacılık sisteminin bilançosunda yer alan önemli miktardaki kamu menkul kıymetleridir. Bu durum bankaların aracılık işlevlerini yerine getirmelerini engellemekte, reel sektöre kaynak aktarımının önüne geçmektedir. Bunun yanı sıra bu ağırlık nedeniyle Türk bankalarının sermaye yeterlilik rasyosu diğer ülkelere oranla yüksek çıkmaktadır. Türk bankacılık sektörü özellikle yeniden yapılandırma programı ve sorunlu alacaklara gerçekçi karşılıklar ayrılmasıyla, aktif kalitesi açısından yeni üyelere göre daha iyi durumdadır.

Son dönemde yaşanan mali istikrar ve faiz düşüşlerine AB'ye tam üyelik durumunun eklenmesi bankaları rekabette daha güçlü bir şekilde AB piyasasıyla karşı karşıya getirecektir. Yeniden yapılandırma programı çerçevesinde takipteki alacaklara gerçekçi karşılıklar ayrılmasıyla takipteki alacaklar Türk bankaları için sorun olmaktan çıkmıştır. Türk bankacılığının 1980-2001 dönemine özgü sorunlarının hemen hemen tamamı giderilmiş, rekabet gücü artmıştır. Tam üyelik durumunda Avrupa finans devleri ile rekabet etmek durumunda kalacak olan Türk bankaları Avrupa pazarında rekabetçi ve etkili olabilmek için ölçeklerini büyütmeli, konsolidasyon yollarını araştırmalı, özkaynaklarını güçlendirmelidirler. AB'ye üyelik beklentisi, ulusal ve uluslararası rekabetin özellikle finans piyasalarında artarak devam etmesi ve TMSF kapsamındaki bankaların varlığı Türk bankacılık sektöründe banka birleşme ve satın alma eğilimlerini hızlandıracaktır. Tüm bu uygulamalar ve gelişmeler göstermiştir ki; 2000'li yılların Türk bankacılık sektörü; birleşme, devralma, özelleştirme ve satın almaların yoğun olarak yaşanacağı, mali yapısı zayıf bankaların piyasadan çekilerek, güçlülerin piyasada kalacağı bir dönem olacaktır. Bununla birlikte unutulmamalıdır ki, güçlü bir ekonominin varlığı büyüyen ve sağlıklı çalışan bir finansal sektör ile mümkündür.

Finansal kaynakların toplanması ve kullanıcılara aktarılmasında çok önemli bir işlevi üstlenmiş olan finansal sektör, piyasa mekanizmasının beyni durumundadır. Türkiye gibi, kaynak açığı olan bir ülkede, finansal tasarrufların ekonomik açıdan en verimli biçimde kullanılmasında finansal sektörün etkin ve sağlıklı olarak çalışması büyük önem arz etmektedir. Etkin, sağlıklı çalışan ve büyüyen bir finansal sistemin oluşturulması, büyük ölçüde bu sisteme duyulan güvene ve politik istikrarın desteği ile sağlanmış makroekonomik istikrara bağlıdır.

Kaynakça

- Baldwin, R. Ve Wyplosz,C., The Economics of European Integration, Mc Graw Hill Education,2004
- BDDK Çalışma Raporu, Kasım 2003
- Bilici, Nurettin, Avrupa birliği mali yardımları ve Türkiye, 6. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004
- Bozkurt, V., Türkiye ve Avrupa Topluluğu, 1. Baskı, İstanbul, Ağaç Yayınları, 1992
- Cabral, I., Dierick. F., Vesal, J., “Banking Integration in the Euro Area”, ECB Occasional Paper Series,2002, No:6
- Canbolat, S. İbrahim, Avrupa Birliği Uluslarüstü Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Bir Sistemin Türkiye İle İlişkiler, 1. Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002
- Canbolat, S. İbrahim, Uluslarüstü Sistem Avrupa Birliği, 1.Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları, 1998
- Ceyhan,A., Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü, 1. Baskı, İstanbul, Afa Yayınları, 1991
- Çayhan,E. Ve Ateşoğlu Güney, N., Avrupa’da Yeni Güvenlik Arayışları: NATO-AB-Türkiye, 2.Baskı, İstanbul: Afa Yayınları, 1996
- Dedeoğlu, Beril, Dünden Bugüne Avrupa Birliği , 1.Baskı, İstanbul, Boyut Yayınları, 2003
- Değirmenci, Nihal, Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi,BDDK,2003
- Doğan, Emir Emre, Avrupayla Dansımız, 1. Baskı, İstanbul, Emre Yayınları, 2005
- Eren, Kasım, Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Bankacılık, 5. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2002
- Günuğur, Haluk, Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu Kuran Anlaşma Roma Anlaşması, 2.Baskı, Ankara, Barış Can Yayıncılık, 1988
- Karabulut, Gökhan., Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılanma, İktisat Dergisi, (İstanbul Üniversitesi, İFMC Yayın Organı),2003, Sayı: 417
- Karlık, Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, 5. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım,1998
- Kocahasanoglu, Alper, Gerekçeli Açıklamalı Bankalar Kanunu & Sermaye Piyasası Kanunu ve İlgili Mevzuat,1. Baskı, İstanbul, Temel Yayınları, 2000
- Kocahasanoglu, Alper, Türk Bankacılık Mevzuatı, 1. Baskı, İstanbul, Temel Yayınları, 2002

Nomer, E. Ve Eskiurt, Ö., Avrupa Sözleşmeleri, 1. Baskı, İstanbul, İ.Ü Hukuk Fakültesi Yayınları, 1975

Ozan, Gülhan, Türk ve Avrupa Birliği Bankacılık Sistemlerinin Mevzuat Uyumu ve Rekabet Düzeyi Açılımlarından Karşılaştırılması, 1. Baskı, İstanbul, Aktüel Yayınları, 2003

Parasız, İlker. , Para Banka ve Finansal Piyasalar, 7. Baskı, İstanbul, Ezgi Kitabevi Yayınları, 2000

Reçber, Kamuran, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, 1. Baskı, İstanbul, Aktüel Yayınları, 2004

Tatari, Begüm, Yabancıların Bankacılık Sektörüne Etkisi, İzmir Ticaret Odası, Haziran 2005

Türkiye Bankalar Birliği 2004 Türk İktisat Kongresi Raporu, 2004

Türkiyede Yabancı Bankalar, Bankacılık Dergisi,Sayı 52, Mart 2005

Ülger, İrfan Kaya, Avrupa Birliği'nin ABC'si, 1. Baskı, Ankara, Sinemis Yayınları, 2005

www.bddk.org.tr

www.bddk.org., European Central Bank, Structural Analysis of the EU banking Sector, Working Paper, Brussels,2002

www.ceterisparibus.net

www.ecb.org/statistics/ketstatistics

www.ecb.int., Dermine, J., “European Banking: Past, Present and Future, The Transformation of the European Financial System”, Second ECB, Central Banking Conference, 2002

www.europa.eu.int, European Commission, “Financial Integration Monitor”, 2004

www.ecb.int, ECB, “Structural Analysis of the EU Banking Sector”, 2003

www.europa.eu.int , Economic and Financial Committee, “Report by the Economic and Financial Committee (EFC) on EU Financial Integration”, 2002

www.fbe.de

www.tbb.org.tr

www.tcmb.gov.tr, Erçel, Gazi., Gelişen Piyasalarda Krizin Yayılması Gelecek Sefer Farklı Olacak mı ?

www.tcmb.gov.tr, Erçel, Gazi., Türk Ekonomisinin Makro Ekonomik Özellikleri ve Beklentiler

www.tbb.org.tr/turkce/kitap2004/tablolalar

www.thebanker.com, Top 1000 World Banks

Yayla Münür, Kaya Yasemin Türker, Ekmen İbrahim, Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi Küresel Gelişmeler ve Türkiye, 1. Baskı, Barış Can Yayıncılık, 2005

ÖZGEÇMİŞ

18 Kasım 1980 tarihi, Ankara ili, Çankaya İlçesi doğumluyum. İlk, Orta ve Lise eğitimimi İstanbul İlinde tamamladıktan sonra, İstanbul Üniversitesi S.B.M.Y.O., Bankacılık Bölümüne kaydoldum. Bu bölümden 1999 yılında mezun olduktan sonra, dikey geçiş yaparak Anadolu Üniversitesi, İşletme Bölümüne devam ettim. Yine bu bölümden 2002 yılında mezun oldum. 2003 yılında da, Beykent Üniversitesi, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Uluslar arası Ekonomi Politik ve İşletmecilik Bilim Dalında yüksek lisans eğitimime başladım.

1999 yılında iş hayatıma şu anda çalışmakta olduğum Koçbank Beylikdüzü Şubesi, ticari pazarlama departmanında başladım. Halen ticari portföy yönetmeni ünvanı ile görevime devam etmekteyim.

2003 yılında Türkiye genelinde en başarılı 30 Koçbank personelinden birisi olarak seçildim. Ödülümü almak ve Yeni Avrupa Bankaları Konvansiyonuna katılmak üzere Uni Credito Italiano Bank tarafından İtalya'ya davet edilerek başarı ödülümü Roma'da aldım. Yabancı dilim İngilizcedir.

Özel İlgi alanlarım, bankacılık ticari pazarlama stratejileri, bankacılıkta yönetim becerilerini geliştirme, finansal analiz ve kredilerdir. Sözkonusu alanlarda pek çok eğitim ve seminerlere katıldım.

Selin ZİGOTAY